
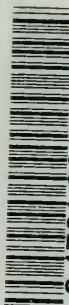

Ráday, Pál
Munkái

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

<http://www.archive.org/details/munkai00rd>

3 1761 06194907 9

OLCSÓ KÖNYVTÁR

Szerkeszti Gyulai Pál.

Egy-egy szám ára 10 kr.

RÁDAI RÁDAY PÁL MUNKÁI

ÖSSZEGYÜJTÖTTE S ÉLETRAJZZAL BEVEZETTE

NÉGYESY LÁSZLÓ.

364. SZ.

30 kr.

FRANKLIN-TÁRSULAT

BUDAPEST

PH
3194
R35A123
1889
c. 1
ROBARTS

OLCSÓ KÖNYVTÁR.

Szerkeszti GYULAI PÁL.

Egy-egy szám ára 10 kr., egy sorozaté (husz szám) 2 frt.

XXVII—LII. sorozat. 521—1040. szám.

521. *Chateaubriand*. Renó.
522—23. *Czuczor*. Hőskölteményei és meséi.
524—25. *Fáy A.* A mátrai vadászat. Vigjáték.
526—27. *Augier*. A szegény arszlán nők.
528—29. *Shakspeare*. Sok zaj semmiért. Ford. Ács Zs.
530—31. *Constant B.* Adolf.
532—33. *Bozzai Pál* hagyományai.
534—36. *Greguss A.* A balladáról.
537—38. *Planche G.* Művészek csarnoka.
539—40. *Tibullus* Elégiái.
541—44. *Petrarca* szonettjei.
545—46. *Szász K.* Schiller.
547. *Storm T.* A kastélyban.
548. *Corneille P.* Cinna.
549—50. *Czuczor* Lyrial Költem.
551—52. *Racine*. Athalia.
553—54. *Prescott II.* Fülöp.
555. *Schiller* prózáj irataiból.
556. *Brough W.* Flipper és Nobler.
557—60. *Dahn F.* Odhin vígasza.
561—68. *Norris W. E.* Vidal Adrián.
569—70. *Csengeri A.* Deák Ferencz.
571—73. *Eckstein E.* Aphrodite.
574—76. *Szerb* népdalok és hősregék.
577—80. *Dugonics A.* Báthory Mária.
581—82. *Hoffmann* segg utazása Magyarországon 1793—94-ben.
583—84. *Coppée F.* Severo Torelli.
585—86. *Scribe*. Clermont.
587. *Pulszky Á.* Pázmány Péter.
588—90. *Szigligeti E.* Fenn az ernyő, nincsen kas.
591—98. *Chateaubriand A.* A vértanúk.
599—600. *Ouids*. Egy orgonaág.
601—03. *Simal K.* Igazbázi.
604—05. *Heyse P.* Két rab.
606—08. *Pálffy A.* A báróné levelei.
609—11. *Firdüszl.* Szohráb.
612—14. *Grillparzer F.* Medea.
615—16. *Erdélyi J.* Aesthetikai előtanulmányok.
617—18. *Taine H.* A görög művészet bölcsellete.
619—20. *Taine H.* A németalföldi művészet bölcsellete.
621—30. *Elliot Gy.* Bede Ádám.
631—32. *Bayle B.* Az esernyő.
633—34. *Ballagi A. I.* Frigyes Vilmos.
635—37. *Björnstjerne B.* Leonarda.
638—40. *Berczik A.* A protectió.
641—43. *Rousseau J. J.* A társadalmi szerződés.
644—46. *Radnai R.* Aesthetikai törekvések Magyarországon 1772—1817.
647—52. *Thackeray M. V.* Hiuság vására. I.
653—60. *Thackeray M. V.* Hiuság vására. II.
661. *Karr A.* Hajnal után két héttel.
662—664. *Rádai Ráday Pál* munkái.
665—66. *Deák Ferencz* miért nem ment el az 1843-iki országgyűlésre?
667—68. *Tisza Domokos* hátrahagyott versel.
669—70. *Corneille*. Cid. Tragédia.
671—73. *Lessing*. Barnheimi Minna.
674. *Andrássy Gy. gr.* beszéde a véderő-törvényjav. tárgyában.
675—76. *III. Napoleon*. A tűzéréség maultja és jövője.
677—80. *Schiller F.* Stuart Mária.
681—85. *Milton J.* Az elveszett paradicsom.
686—90. *About E.* A régi bástya. I.

RÁDAI RÁDAY PÁL

MUNKÁI.

ÖSSZEGYŰJTÖTTE S ÉLETRAJZZAL BEVEZETTE

NÉGYESY LÁSZLÓ.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

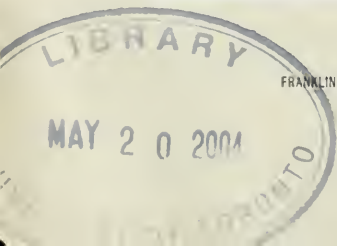
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1889,

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

GEORGE BISZTRAY

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

Ráday Pálnak, a múlt század igen népszerű, bár ma inkább csak névről ismert irodalmi alakjának, nagy irodalomtörténeti érdekű munkáit veszi jelen új kiadásban a közönség.

E kiadás Rádaynak összes magyar nyelvű, verses és prózai munkáit felöleli, egynek a kivételével. Benne van legismertebb műve: az *Istenes Énekek*, s benne van egy épen nem ismert, soha ki nem nyomtatott versezet is, a *Darvas Jánosra* írt tréfa, mely a komoly, vallásos költőt új oldalról, mint szeretetreméltó enyelgőt mutatja be. Egyiknek fölelevenítése, másiknak közlése egyaránt kedves dolog lesz az irodalom barátai előtt. Föl van még véve *Onéletrajza* és *Benderi naplója*, melyek már másutt is megjelentek, de részint adataik, részint stíljök miatt érdekesek. Kimaradt azonban a *Lelki Hódolás* tizenhat prózában írt imádsága, melyeknek tartalma úgyszólván egyez az Istenes Énekekével s kiadásuk inkább terhes mint szükséges.

Szövegünk lehetőleg hiteles. Föltétlenül az az

Istenes Enekek, továbbá a *Darvas Janos eczetéről* írt versek szövege; amaz a legrégibb fenmaradt s még Ráday élteben megjelent kiadáson (Debreczen 1715), ez Rádaynak a nemzeti múzeumban őrzött kéziratán alapúl. Az *Önéletrajz* és a *Benderi napló* már nem eredetire támaszkodik, hanem a nemzeti múzeum másolatpéldányaira, melyekhez azonban teljesen hű. — Változtatásaink a nyelvet nem érintik; a helyesírást is csak annyiban (nagybetűk használata stb.), a mennyiben hangtani vagy alaktani tűnemény nem forog fenn; mihelyt az írásbeli eltérés valóságos kiejtésbeli s nyelvtani különbséget rejt magában, gondosan meg van őrizve (mútag, hint stb.). Általán a versek szövege, minthogy eredetiből másolvák, philologiai czélokra is bizvást használható.

Az életrajz a Rádayról fenmaradt összes adatok felhasználásával készült s így pontosabb a Kazinczyénál, ki ismerte a Ráday fölött tartott halotti beszédeket, de nem ismerte önéletrajzát; és teljesebb a Toldyénál, ki ismerte az önéletrajzot, de nem a beszédeket, valamint Ambrusénál, ki sem a beszédeket, sem Kazinczy megemlékezését nem ismerte. — A kérdéses halotti beszédek sokáig lappangtak s azért az irodalombúvárlók nem férhettek hozzájuk. Csak 1873-ban adott hírt rólok újra Széll Farkas, kinek szívessége juttatott minket is abba a helyzetbe, hogy eme forrásokat, melyek Ráday magánéletéhez annyi

vonást s megítéléséhez oly közeli perspektívát nyújtanak, jelen tanulmányunkban értékesíthetjük. Fogadja érte meleg köszönetünket.

A könyvészeti összeállítás jó tájékoztató lesz az érdeklődők s tanulmányozók számára.

Eger, 1887. július hó.

Dr. Négyesy László.

RÁDAY PÁL ÉLETRAJZA.

A Ráday-névhez irodalmunk és műveltségünk fejlődésében a tiszteletreméltó emlékek egész sorozata fűződik. A család közéleti szereplése is igen jelentékeny volt, épen azért kapta a múlt század vége felé a bárói, majd a grófi koronát. Régisége messze idők homályába nyúlik, s jó-hiszeműleg ápolt hagyományai szerint ősei már a XI. században lovagok voltak. Az előkelő nemesi család a Ratold-nemzetséggel azonosítja magát, visszavivén ekkép eredetét azon Ratoldo nevű normannra, ki Kálmán király idejében Olivér társával a nápolyvidéki Casertából költözött Magyarországra, hihetőleg azon alkalommal, midőn a siciliai fejedelem leányát, Kálmán királyunk jegyesét ide átküldte.¹ E származás ugyan czímer-tanilag nem megtámadhatatlan; azonban a ház múltja a nélkül is igen tekintélyes; egy 1348-ki oklevélben már kétségtelenül előfordúl egyik Ráday

¹ Így gyanítja Kazinczy: *Felső-magyarorsz. Minerva*, 1827. 1225. l.

s ennek atyja is megnevezve : Balázs.² Történelmi tények a XVI. századtól vannak rólok feljegyezve.

² A család származása így van hagyományozva: A Ráday-név először 1348-ban fordul elő, egy oklevélben, Dobos helység statutoriájában; meg van nevezve az egyén is, atyja is: *Jacobus, filius Blasii de Ráda*, s itt van hozzátéve: de genere *Ratoldi*. Erre az adatra támaszkodik a hagyomány, mely a Rádayakat a Rátold-nemzetséggel csatolja össze. A Rátold-nemzetség egyike volt a XII. századtól a legfényesebb és nagyobb magyar nemzetségeknek. Két Rátold említetik különösen, egyik a családalapító, kiről Thúróczy Chronol. II. 17. és Kézai emlékeznek: *Post hos intrant Oliverius et Ratoldus tempore regis Kolomanni, de regno Apulorum, de Caserta ortum habentes* (Kazinczynál idézve); a másik volt a XII. század végén egy második Rátold, Fejérkönek és Bárkánynak földesura (Intze) és III. Bélának egyik serény hadi vezére. A nemzetségből aztán több jeles ágazat eredt, megannyi neves nagy családck, ilyenek a Hasznosiak, a Pászthói-, Kazay-, Lorántfiak, kikről az oklevelek rendszeren fölemlítendőnek tartják a «de genere Ratold»-ot. Hogy a Rádayak is odatartoznának, az ellen két ok szól:

a) A Rátold-nemzetségről aránylag legtöbb oklevélünk levén, az atyafiak gyülekezetében a Rádayakat sem osztálykor, sem perpatvaros más körülmények közt soha sem találjuk (Kandra.)

b) A kérdéses hagyománynak ki kellene állani a címertan próbáját is. Erre nézve a tan ez: «A családi címerek azonossága vagy különbözése egyike azon biztos érveknek, melyek segítségével a középkori magyar családoknak közös vérségét, vagy különbözését, néha minden más adatok nem létében biztosan meghatározhatjuk.» (Botka Tivadar). Mit vallanak tehát a címerek? Szerencsére meg van az eredeti, melyből kiindul-

Különösen kitűnik Máté, a hős és tudós, II. Lajos alatt Dévény, I. Ferdinánd alatt Babócsa kapi-

hatunk, a Rátold-nemzetség címere a bécsi képes krónikában. Ez: veres mezőben egy arany *hárşfalevel*. (V. ö. B. Nyári Albert: A heraldika vezérfonala 70. l.) A Rátold-nemzetség ágazataiul tartatnak: az Ilsvai, Lorántfy, Pászthóy, Kazay stb. családok. És valóban a *hárşlevel* a legszebb következetességgel előfordul mindezek címereiben. Az Ilsvai- vagy Jolsvai-család címere: egy koronás *falevel* (Nagy Iván *Magyarország családai* V. 233). A Kazayak címere a báró Radvánszky Béla birtokában levő, 1380-ból származó pecsét, a Rátold-nemzetségből származott családok közös címere: egy *hárşlevel* (*Századok* 1880, 484 l.) A Lorántfy-család címere Nagy Iván szerint (VII. 173) egy *gyökér nélkül való törzsökből zöldelő két hárşlevel*. A Pászthóy-család címerétől 1395-ben egy *hárşfalevelet* látunk. (Nagy Iván IX. 132.) — Ez egyhangú heraldikai hagyománytól a Ráday címer határozottan eltér. E címer két részből áll; egy hosszában kétfelé osztott paizs az; a jobb oldali volt az eredeti címer, melynek vörös udvarában zöld pázsiton befelé fordúlva fehér egyszarvú ágaskodik, első lábaival lilomágot tartva. A balfelőli rész újabb toldalék, melyet Ráday Máté deák alországbírónak I. Ferdinánd 1552. ápr. 4-ikén kelt adománylevelében adott; ennek kék udvarában van zöld pázsiton, a korhadozó, de még egy ágon kihajtott hárşfatörzs, melyen galamb áll, szétterjesztett szárnyakkal, csőrében zöldelő hárşgalyat tartva, míg fölötte a jobb sarokban egy negyed hold, a bal sarokban pedig csillag. Az egyesített címer alatt e hexameteres körirat van: *Prisca haec Rháda tenet* (az egyszarvú alatt), *nova dat rex arma fideli* (a hárşgaly alatt). — A dolog tisztában áll. A hárşmotívum a Ráday-címerben aránylag nagyon új keltű, nem öröklött, csak kapott dísz, az eredeti címerben nyoma sincsen. Az

tánya, ki e várat a török ellen «forti et infracto animo» megtartá, más adatok szerint Kőszegnél is, Szolimán ellen «herculesi módra, véresen és dicséretesen vitézkedett,» a háború után pedig alországbírói méltóságot viselt. Már ő 1552-ben bővítést nyert ősi czímeréhez a királytól;³ a lili-

ősi Ráday-czímer a Rátold-rokonságról mit sem tud. — E biztos érv, a századokon át féltékenyen őrzött családi czímer ellenében, keveset nyom egy kifejezés: «de genere Rátoldi» egy középkori oklevélben, a mikor nagy divatban volt a nemzetségfa-csinálás Attilán és Nimródön keresztül Ádámig, s a név egy pár hangjának hasonlósága elég alap volt a rokonításra. A Rátold-Ráday atyafiság is alig lesz egyéb naiv-etymológiai rokonságnál, a mint az első tekintetre is feltűnik. Azt hisszük, a genealogia sem valódibb, mint az etymológia. Ugy látszik, a Rátold-atyafiság bite már 1348 körül meg volt, a család azután is hagyománykép melengette, míg 1552-ben a királyi adománylevel a czímerben is szentesíté. Természetesen az egész kérdés tisztázása legilletékesebben a családi levéltártól várható; mi azért tértünk ki reá, hogy irodalomtörténeteink ezután óvatosabban írják Ráday Pál neve után, hogy a Rátold-nemzetség ivadéka. — Különben ez adatok összeállításában s vélemény megalkotásában hathatósan segített Kandra Kabos, az ismert történetíró, a régi magyar családok jeles monographusa és az egri főkáptalan országos levéltárának hites jegyzője. Baráti szívességéért e helyen mondok neki meleg köszönetet.

³ Ráday Mátéről s a czímerbővülésről eltérő adatokat kapunk. Sárkány szerint 1530 táján Ferdinánd seregében a török ellen Kőszeg várában küzdött s a czímer «csakhamar a kőszegi ütközet után» bővítettet meg. Az állítás utóbbi része bizonyosan téves, mert az ado-

omot tartó egyszarvúhoz külön mezőben egy kiszáradni látszó hársfa jött, melynek egyik galyján a galamb még talál zöld levelet.⁴ Ez eset arra mutat, hogy a család már akkor a régente virágzóbbak közé számíttatott, s a korhadó de újra kihajtó hársfa a család egykorú állapotát is jelképezi; mely akkor is, mint később is annyi-szor, közel állt a kihaláshoz.⁵ Máté fia, Péter szintén a hadi pályán tündöklött, s I. Ferdinánd alatt, mint a dunai sajkáshad vezére, hasznos szolgálatokat tett,⁶ török fogságot is szenvedett, melyből nehéz sarczfizetéssel szabadult ki.⁷ Attól

mánylevél 1552 ápr. 4-én kelt (Kazinczy.) De Kármán András is azt állítja, hogy mikor Szolimán Köszeg sikertelen ostroma után Bécsét fenyegette, az ellenálló seregben harczolt Máté is. Másfelől Intze István, Ráday Eszter halotti szónoka, ki legteltjesebben ismeri a család adatait, csak «Baboltsa várának» védelméért s egyéb érdemeinek jutalmául adatja neki a czímert. Ugyanígy Kazinczy és Nagy Iván. A két adat különben nem zárja ki egymást.

⁴ A Ráday-czímer galambja, a mint Pál koporsóján ki volt szegezve, s a mint ott a prédikátor, Sárkány, mutogatta, hársfatöbblől kizöldellett ágon állt ugyan, de szájában olajfa-ágat tartott. Kármán is «columbam ore ramum olivæ tenentem» említ. Mások leírásában hársfagallyat olvasunk.

⁵ A család is mint végzetét ismerte ezt sokáig. Eszter is, költőnk leánya, gr. Teleki Lászlóné, sokszor beszélte Bod Péternek, hogy már régi időktől csak egy ágon jött le a familia, s hön óhajtotta, bár tartaná fenn Isten a Gedeon családját. (Bod halotti beszéde.)

⁶ Nagy Iván. — ⁷ Ursinus Velius után Kazinczy.

fogva sorban ott látjuk a Rádayakat a megyei és országos közügyek előkelő helyein, mint szolgabírákat, alispánokat és követeket. Pestvármegyének e nagy birtokú s fényes összeköttetésű családja ily vezérszerepre volt hivatva. Sőt a XVI. század végén I. Gáspár neje, Bay Klára útján Nógrádra is kiterjeszkedett a család, és a ludányi birtokhoz, Pálunk majdani lakhelyéhez jutott,⁸ úgy, hogy a Rádayak két megyében izmosodtak meg és nyertek hatáskört. Ennek fia, költőnknek pedig nagyatyja, Ráday András szintén öregbítette a ház tekintélyét és javait, midőn 1647-ben IV. Ferdinánd koronázására a pozsonyi országgyűlésen megjelenvén, néhány rendbeli privilégiumot nyert.⁹ I. Pál, költőnk, Rákóczy Ferencz titkára, kancellária-igazgatója s európai fontosságú követsegekben híres diplomatája volt, a szatmári béke után pedig több ízben országgyűlési követ. Fia, I. Gedeon, az 1764-iki országgyűlés egyik legtiszteltebb követe, 1782-ben bárói, 1792-ben pedig grófi koronát nyert a családnak, melynek története innentől fogva korunké, s tagjait mint koronaöröket, főispánokat, egyházkerületi főfelügyelőket és minisztereket ismertük vagy ismerjük.¹⁰

De e politikai szereplésnél még emlékeztetesebb a család kulturális működése. Mintegy

⁸ Nagy Iván.— ⁹ L. Sárkány Dávid halotti beszédét.

¹⁰ A Nagy Ivánnál közlött családfánál bővebb ez a másik, melyet Incze István után közlünk itt, ki legbehatóbban adja a genealogiát, értesüléseit bizonyosan a

don át volt a nemzeti fejlődés alkatrésze. E családi vonást ott találjuk már az említett Máténál is, ki tudományszeretetéért Mathaeus Literatus de Ráda (Rádai Máté deák) nevet viselt; de a nyomósabb működés a múlt századra esik. Ráday Pál nyitja meg a sort, a kuruczvilág híres pennája, irván korának legtöbbre becsült vallásos költeményeit, melyek 60 év alatt 7—8 kiadást értek. Fia Gedeon reformálta a költői technikát, behozván a nyugateurópai versformákat; ez újításával megelőzte az általános irodalmi ébredést és kezdeménye túlélte magát a klasszicizmust is: a «Ráday-nem» (rímes jambusok és trochæusok stb.) minden irodalmi áramlat közt megállott s mai költőinknél anynyira virágzik az, mint valaha. Ennek unokája III. Pál 1790 után a nemzeti színügy buzgó Mæcenása, megmentője volt. Élén haladtak a felvilágosodásnak mindig. I. Pál alapította az első magyar könyvtárt; fia, Gedeon, egész múzeumot Péczelen.

Legkiválóbb alak a két költő, apa és fiú, Pál és Gedeon. Irodalmi érdemben is versenyeznek; Pálban több a költői és eszthetikai szempontból erősebb, csakugyan ritka népszerűsége is emelkedett korában; de irodalomtörténeti szempontból elvégre is Gedeon a fontosabb, mert új irányt kezd. A Ráday-nemzetség legkimagaslóbb typusa azonban határozottan I. Pál, kiben úgy az államférfíui mint az írói tulajdonok egyesülnek, s magasabb fokon, mint a család bármelyik tagjá-

ban.¹¹ Az ő írói munkásságának javarészét veszi ezennel a közönség.

Rádai RÁDAY PÁL 1677-ben július 2-án született; hol? — nincs feljegyezve. Egyik életírója, Ambrus Mór, fölveti a kérdést, de nem tudja megállapítani, Pestben-e, hol Pálnak atyja alispán volt, vagy Nógrádban, hol gyermekéveit s élete nagy részét töltötte. Azt hiszszük, a valószínűség Nógrád mellett szól. Atyja, Ráday Gáspár volt ugyan Pestvármegye alispánja is, úgy 1682—84 körül, de azelőtt huzamosabban Nógrádban hivataloskodott, 1665-ben e megyének volt szolgabírája, 1669., 1670. táblabírája, 1673. alispánja.¹² A költőnk születése körüli évek üresek ugyan az atyát illető adatoktól, előtte Nógrádban működött, néhány évvel utána pedig Pestben találjuk; de a család igazi súlypontja ez időben inkább Nógrádban volt már, a Rádayak ott viseltek tisztséget, onnan házasodtak, ott volt állandó fészkek már költőnk dédapjától egész fiáig, Gedeonig, ki ismét Pestbe települt át. Sőt annyit tudunk, hogy mikor később, Pál 5—7 éves korában atyja Pestmegye alispánja volt is, a család Nógrádmegyében maradt lakáson; hiszen a kis Pál ottan, Losonczon «vette a tudomány zsengéjét.» Mindez a nógrádi születéshely mellett

¹¹ Sárkány is azt írja róla, hogy a mi atyjaiban «egyben erő, másban tanács» volt, azt ő összefoglalta.

¹² Nagy Iván.

vall s pedig alkalmasint az annyira kedvelt ludányi udvarház mellett. — Pál a három gyermek közt legkisebb s az egyetlen fiú volt. Nénjei Zsófia, Bulyovszky Dánielné s Ilona, Tussay Györgyné voltak.

Az a gondos, szinte főúri nevelés, a melyet nyert, igen kedvező világot vet a család szellemére, s legközelebb a szülők gondolkodásmódjára is. Részint a családi kör hatásában, részint e nevelés irányában szépen felismerhetők azok a tényezők, melyek Ráday Pál jellemét megalkúlni segítették. Egész pályájából kitetszik az a kettős alap, melyen egyénisége nyugodott: a szelid s kegyes érzület, meg az élénk szellem. Amazt az anyai kebel árasztotta lelkébe s melengette, ápolta oly erőssé, hogy a férfikor legzajosabb szakában sem némult az el, sőt akkor érlelte legszebb gyümölcseit: a *Lelki hódolást* meg az *Istenes énekeket*. Igen, anyjától örökölte azt a buzgóságot, melyet ő is leányára hagyott, s mely irodalmilag legbecsesebb műveit sugallta. Fel van jegyezve, hogy ez anya » kegyességgel és bölcseséggel tündöklő úri asszony volt »¹³; vallásossága minő mély benyomást tehetett a gyermek Pálnak úgyis arra hajló lelkére, a következmények élénken mutatják. Az iskolai nevelés aztán ezt az oldalt el nem hanyagolva, a másiknak, az élénk szellemnek fejlesztésére fordította minden

¹³ Sárkány.

törekvését. E szellem ugyan nem annyira a gyakorlati cselekvés, mint a tudományosság felé vonzódott, s ha Ráday Pál más körülmények közt születik, hajlama és tehetségei talán egy jó és tudós pappá tették volna őt: de a Rádayaknak voltak családi hagyományaik, s azokkal okosan öszhangolni kellett a hajlamot. Ezt a feladatot a nevelés igen szépen megoldotta, s dicsérettel mondvá, egész tervszerűen. És ez az atya érdeme. A fiúnak tudomány kellett: az atya engedte, tanuljon philosophiát, theologiát, jogot, nyelveket, de gondja volt rá, hogy tanulmányait egy neki szánt pálya érdekében értékesíthesse is. A képzés célja az volt: minden tehetséget kifejlesztve előkészíteni őt, a megyei s követi zöldsasztalhoz, a hadi életre s a stilképzés meg a művelt nyelvek elsajátítása által az államférfíui szerepre. Az élénk szellemnek tért nyitva rákapatták a cselekvésre, mire különben akaratóban kevesebb rugó volt. Rádaynak egész pályáját nem annyira az erély, mint az ész becsvágya irányozta, mindenkor oly állásokat foglalt el, melyekben elméje tündökölhett. A nevelés menete különben ez volt: A losonczy református iskola nyújtá neki a tudomány elemeit a syntaxisig; akkor Ráhóra küldetett, hol a híres tanító és nevelő, Braxatoris tartott pædagogiát; ennek azonban halála történnén, csak egy esztendeig maradt tanítása alatt. Viszszatért tehát Losonczra, a hol ez idő szerint szülei lakhattak s az atya által oda-

hozatott mesterek egész kara oktatta őt, élükön Braxatoris jeles tanítványával, Missovitz Mihálylyal. Ennek az oktatása alatt tanult egész a logikáig s életrajzában neki köszöni a tudományokban való előmenetelét. 1693-ban Selmechre s innen 1694-ben Körmöczre küldte atyja a német nyelv gyakorlására, de a mellett felsőbb tanulmányokkal (Ambrus szerint: szaktanulmányokkal) is foglalkozott, nevezetesen pedig philosophát és theológiát tanult. 1695, mint 18 éves ifjú, tanulmányaival készen volt.¹⁴ Méltán bámulja Sárkány

¹⁴ Kazinczy és utána Nagy Iván szerint a losonczy kollégiumban végzett volna; de önéletrajza nem említi még egy visszatérését s tanulmányainak itteni folytatását. Losonczy iskolázása a logikával bizonyára véget ért, mert ekkor atyja több évre elküldi német szóra, nevelőit is természetesen elbocsátja. Pálnak nem is volt szükség Losonczra visszatérnie, mert távoztakor csak a «felsőbb scientiák» voltak hátra, azokkal pedig távollétében is foglalkozhatott, a mint foglalkozott is. Ezt különösen körmöczyi tartózkodásának említésénél jegyzi meg, a mely tehát mindenesetre huzamos volt, s ha 1694-ben ment oda, 1695-ben pedig mindennel készen volt, nem lehetett még a mellett Losonczra is visszatérni s ott iskoláznia. Maga annyit mond: «Anno 1695. Kikölttem oskolából» mi mai nyelven annyit tesz: «végeztem» s korántsem lehetett a losonczyi kollégiumra vonatkoztatni, melynek úgyis megmarad az a dicsősége, hogy Ráday kisebb korában növendéke volt, — Röviden: Rádaynak elemi oktatása nyilvános iskolában, a losonczyiban történt a syntaxisig; a «középfiskolai» ta-

«tűzerejű, a tudományokat könnyen megemésztő sebes elméjét, hogy oly rövid idő alatt oly erős fundamentomot vethetett.» Iskolai nevelésének e befejeztekor latinul, németül, francziául folyékonyan beszélt és írt.¹⁵

Elméleti tanulmányait befejezvén, a közéleti pálya előiskolájába lépett. Mindjárt 1695-ben törvénygyakorlatra (patvariára) ment, s érdekes, hogy oly hivatalba, mely irogató szenvedélyének legtöbb alkalmat és teret nyújthatott: Kajali Kajali Pál, Nógrád és Hont megyék jegyzője, későbbi apósa mellé. Másfél esztendeig maradt e minőségben,¹⁶ a mikor kétévi epizód vonja el megyéjétől, a hadi gyakorlat, mert mint nagyra menendő nemes ifjúnak, az akkori idők szokása szerint karddal is meg kellett tanulnia védeni a hazát. Épen főnökénél¹⁷ vonta magára ghymes gróf Forgách Simon horvátországi bán, borsodmegyei főispán, akkor kanizsai vicegenerális figyelmét, ki 1697-ben a húsz esztendőös ifjat

nitás magánjellegű volt s egy év kivételével a szülői háznál folyt, felsőbb tanulmányait aztán mint felnőttébb ifjú, idegen városokban végezte.

¹⁵ Sárkány, Kazinczy. Kármán pedig «principes nostri seculi linguas, latinam, gallicam atque germanicam sibi familiares... reddidit; imo ita reddidit, ut jam in medio Latio, jam in Germania, saltem in confiniis Galliae natum educatumque existimares!

¹⁶ Így maga; nem «két tél, két nyár» lefolytáig, mint Sárkány írja.

¹⁷ Kazinczy.

titkárává tette, udvarába vitte, s tapasztalván mind hűségét, mind ügyességét, katonai megbízásokkal tisztelte meg. Jelen volt Bihács ostromán s vezérével együtt két boszniai nyári hadjáratban vett részt, mi közben több hadi expeditióra vállalkozott.¹⁸ Bátran s ügyesen forgatta magát vezére mellett, Forgács is kedvelte s mindenkor szívesen tüntette ki. Így 1699 február 24-én Bécsben, I. József ifjabb magyar király lakodalmi ünnepén (Wilhelmina Amália, braunschweig-lünebergi hercegnővel) a menyasszony bevonulásán¹⁹ őrmestere volt a pompás magyar bandériumnak, melyet mint százados Forgách vezetett. Ez a rang csak kiváló személyes előnyök jutalma lehetett.

De bármily jól érezte magát a katonai csillogásban, érezte, hogy jobban illik kezébe a toll mint a kard, s visszavágyott a jegyzői asztalhoz. Valóban Ráday nem harctéri bajnoknak született; később, Rákóczy táborában sem lett hadverő, nem a sereg, hanem a kanczellária élén szeretett állani. Mihelyt tehát Kajali lemondott,²⁰ búcsut

¹⁸ Sárkány. — ¹⁹ Sárkány.

²⁰ Így igazítja meg Nagy Iván Kazinczyt, a ki szerint Kajali meghalt volna, holott csak lemondott, alkalmasint azért, mert Hont alispánja lett; élt még Rákóczy alatt is, hol főhivatalt viselt. Így szerepel a szécsényi országgyűlésen (l. a szept. 17-iki naplót, *Rákóczy-tár* I. 426), sőt élt még 1708-ban is mint Rákóczy senatora; mint ilyet említi Beniczky Gáspár naplója

vett ő is a hadi pályától, hazajött s itthon a nógrádmegyei rendek őt egykori principálisa helyébe ültették. A legközelebbi évek a megye s az otthon ügyeivel nyugodtan teltek. Már mint önálló ember átveszi a családi birtokot s 1700-ban építteti a ludányi házat, a régi Verbőczy-féle udvaron, melyet 1715-ben emeletre vett, kastélylú nagyobbított; későbbi éveiben abban tartotta lakását. Hivatalát nagy szorgalommal s okossággal vitte, és sok reményt keltett fényes előmenetele iránt.²¹ Két fontos családi esemény kölcsönöz még e négy évnék érdeket, egy szomorú s egy öröndetes. 1702-ben elveszté édes anyját, 1703-ban pedig eljegyzé Kajali Klárát, egykori főnökének Fáy Borbálától született leányát, a ki anyja helyett éltének jó angyla is lett. Klárával azonnal meg is esküdütt, de a lány fiatalsága s a közbejött háborgó idők miatt csak 1705 január 13—16-án tartotta lakodalmi ünnepeét Gács várában.²²

(*Rákóczy-tár* I. 160 l.), hogy az Egerben tartott szenatoriális ülések alkalmával szept. 23-án az orosz követtel együtt a fejedelemsnél volt ebéden.

²¹ Sárkány.

²² E házasság története különben homályos. Kazinczy az 1703. évnék csak a gyűrűváltást tulajdonítja, az egész menyegzőt pedig 1705-nek. Sárkány is azt írja, hogy 1703-ban kezét fogott, gyűrűt váltott, jegybeli ajándékot cserélt Klárával s két évig tartó mátkaság után 1705-ben tartotta Gácsban menyegzőjét. Mind a

Ép ekkor, férfikora kezdetén érte az a fuvalom, mely a megyei körből kiragadva, szárnyait

két forrás csak az eljegyzési actust teszi 1703-ba, a házasságkötést pedig 1705-be. Ráday önéletrajza ellenben az 1703-iki jegyváltásról emlékeztet, a legvilágosabban szól: «kivel is azonnal megesküdtem.» — A másik vitás pont azon tény, hogy a tényleges egybekelés csakugyan 1705-ben történt, Kazinczy szerint a «csendetlen idők» miatt maradt ily későre a lakodalom; de talán nem ez volt az akadály. 1705 sem volt csendesebb idő; sőt maga az eljegyzés az esketéssel együtt is úgy látszik akkor történt, mikor már megkezdődött a mozgalom; Ráday az önéletrajzban előbb említi a felkelésbe elegyedését, mint jegyváltását, ő pedig időrendben halad. Egyéb oknak kellett fenforognia, s ez a nő fiatalsága. Mikor Klára 1741. január 18-án meghalt, 51 évesnek mondta a halotti szónok. Kazinczy ezt nem érti s a predikátort az évszám eltévesztésével gyanúsítja, mert különben Klárának a jegyváltáskor 13 évesnek kellett volna lennie. Pedig a predikátor állítása nem csak azért hiteles mert egykorú, hanem azért is, mert nagyon összeegyeztethető azon körülménnyel, hogy a tényleges egybekelés 1705-ben történt. Akkorra Klára már 16-ik évében járt. Házasságuk még így is több évig gyümölcstelen maradt. — Kazinczy állítása többször aprioristikus, és nem egyszer czáfolja őt meg az önéletrajz, melyet ő ismerhetett s kéziratban olvashatott, mert körülbelül annak a tartalmát ismétli, de czikke írásánál nem volt kezénél. — V. ö. még Sárkányról a szavakat: «At, O tempora O mores! Az időknek mostohasága... ez egymást szerető uri személyeknek is párját a házassági életben megháborította!... Az MDCCIII-ban támadt boldogtalan háború ez új házassokat is Gács várában rekesztette, kétség kívül ijesztette, keserítette és erősen rémítette... Micsoda kese-

oly magas röptülésre segíté. Az 1703-ban megkezdődött Rákóczy-mozgalom új és fényes pályát nyit előtte; a forradalom szolgálatában töltött évei voltak éltének eseményekben leggazdagabb és legtündöklőbb korszaka. Pedig az ő egyéniségében kevés volt a forradalmi elem, sőt eleintén határozottan idegenkedett a forradalmi láztól. Mikor a mozgalom Nógrádba is átesapott, az odavaló rendek nagy számban a gácsi várba zárkóztak, köztök Ráday is. A benszorúlt nemesség azonban kaput nyitott a kuruczok előtt s Rákóczy részére letette a hűségesküt. Egyedül Ráday vonakodott; sem szidalom, sem fenyegetés meg nem ingathatta, és bár életveszedelemben forgott, mindaddig állhatatosan ellenkezett, míg a tokaji táborba, Rákóczy elé nem vitték. De a kinek szilárdságán az erőszak így megtörött, azt a fejedelem szépszerével annyira megnyerte, hogy teljes lélekkel híve lön ügyének. Ráday politikai magatartása kétszer változott, most először, majd mikor Rákóczy zászlaja mellől a szatmári béke alapjaira helyezkedett. Egyik lépés sem vet árnyat jellemére. Mindenesetre érdekes, hogyan alakult át a loyális Ráday, a forradalom egyik legbuzgóbb támaszává. Annyi bizonyos, hogy

rűséggel, micsoda félelemmel gyötrődött Ráday Pál úr és Kajali Klára úrasszony, midőn az ellenség Gács várát megszállaná?» . . . Ez időponttól tehát *úrasszonynak* mondja ő is, míg a jegyváltásnál *kisasszonynak* nevezi.

nem félelemből tette, hisz hajthatatlansága már Gácson kiálta a tűzpróbát; nem is érdekhajszatból, mert Rákóczyhoz pártolása által még többet kockáztatott. Forrásaink nem adnak e tényhez kulcsot, de annyi nyilván kitetszik, hogy Ráday őszintén, teljes meggyőződése szerint csatlakozott Rákóczyhoz. A fejedelemnek bizonynyal sikerült őt meggyőzni eszméi felől; Ráday jó magyar s buzgó protestáns volt: nemzete s vallása sérelmeinek hogy ne óhajtotta volna orvoslását? Másfelől Rádaynak nem az akarat, nem egy elv iránti változhatatlan következetesség volt a leg-erősebb oldala, hanem inkább benyomásai kormányozták s az elme igényei szabták meg pályáját. Magának kevésbé is volt akarata, nem voltak önállóan kitűzött politikai céljai, mindenkor mások keze volt, az igaz, hogy jobb keze. Érzelmek által, s eszének tért nyitva meg lehetett nyerni akaratát. S az ő finom és fogékony lelkére nem téveszthette el hatását a fejedelem nagy lelke s annyira nemes és rokonszenves egyénisége; tehetségeinek pedig e körben a legkedvezőbb alkalom kínálkozott. Egész lényével Rákóczy embere lett ő, minden színlés nélkül azonosította magát ügyével, melyet mindvégig lelkiismeretesen, odaadással szolgált. Rákóczy is felismerte benne a tehetséget és becsületességet. Már a másik évben fontos bizalmi állást nyújtott neki, belső titkárává avatta. Ritka személyes előnyei gyorsan emelték őt. Sok jel mutat arra, hogy Ráday Pált

a legszeretetre méltóbb emberek egyikének tart-
suk. Ajánlatos külső, finom modor, kedvesség,
műveltség és szellem, ékes és elmés beszéd mód,
vidám szelídség, okosság és szívjóság, mind oly
tulajdonai, melyekről emlékeink vannak. Sorai-
ban és pályájában meglátszanak eredetiben azok
a vonások, melyek fiában, a gyermeki ártatlan-
ságú Gedeonban irodalomtörténeti nevezetességgé
váltak. Ő sohasem volt a végletek embere; a vért
sem szerette ontani. Bizonyynal erélyesebb ter-
mészet volt mint Gedeon, kit nem is neveltetett
államférfiúnak, és activabb pályát futott meg
annál; de ez csak az ő rendkívül szerencsés vér-
mérsékletéből folyó nagyobb mozgékonyság volt.
Nagy képességei, műveltsége, vidor szelleme s
szeretetre méltósága nélkülözhetetlenné tették őt
az udvari élethez és belesodorták az események
tűzpontjába; de gyöngéd szíve a legártatlanabb
szerephez csatolta. Ott volt elemében, a hol
elméjét és tollát ragyogtathatta: a titkárság,
kanczellária s diplomátia körében. Legelőbb is,
mint belső titkár, egy nevezetes államiratnak lőn
szerzője; az ő tollából folyt a híres munkácsi ki-
áltvány, a «*Recrudescent...*» kezdetű manifes-
tum, melynek Rádaytól fogalmazott s Rákóczy
sajátkezű javításaival ellátott eredeti példánya,
Thaly szerint ma is megvan a gróf Rádayaknál
Péczen.

Ezóta Rákóczy mind fontosabb diplomátiai
ügyekben használta s akárhányszor saját feje-

delmi képviselőt bízta rá. Ama nagyemlékű időkben, mikor a magyar nemzeti fejedelem Európa leghatalmasabb souverainjeivel rendes diplomáciai összeköttetésben és szövetségben állt, Rádaynak kiváló szerep jutott. Különösen észak és kelet hatalmaival ő vitte a tárgyalásokat s ama sokszoros barátságos kapcsolat fentartása az ő sikereinek köszönhető. Egy XII. Károly, e svéd Napoleon, egy Nagy Péter czár, az első porosz király: Frigyes, meg a lengyel király érintkeztek ez oldalon Rákóczyval, s a fejedelem mindez udvarokhoz Rádayt használta követül; ő volt az állandó ügyvivő észak irányában, mint nyugaton, XIV. Lajos udvaránál Vetési. Így mindjárt 1704-ben a lengyel trónszünet idején Lengyelországba küldetett a főurakhoz, onnan XII. Károly svéd és I. Frigyes porosz királyokhoz; visszatérte alkalmával pedig Lescinsky Szaniszló királylyá választásán volt jelen fejedelme képében. Ez első külföldi útját sok siker koronázhatta; a későbbi küldetések mutatják, mily kedvelté lőn az északi udvaroknál s e szerencséje mennyire kiérdemelte Rákóczy bizalmát. Ugyanez év őszén a selmeczi békeértekezleten Bercsényi mellé adta a fejedelem, bizonyára az ő szándékainak mentül hívebb képviselőtére. Miután a következő évre kelvén lakodalmát Gács várában négy napi ünnepléssel, rangjához illőleg megtartotta, ugyancsak 1705-ben egy belügyi országos mozzanatban volt előkelő része; jelen

volt a szécsényi híres országgyűlésen ura oldalán, mint fejedelmi előadó. Mikor Rákóczy szept. 12-én megnyitá a gyűlést s üdvözlé a rendeket és azok hódolatát az egri püspök tolmácsolta válaszában: akkor a fejedelem nevében Ráday tette meg a kormányzói előterjesztést. Ráday kitűnő stilista hírében állt s úgy szóban mint írásban a legjobb előadók közé tartozott. Bizonyítja ezt egyes följegyzéseken kívül, ez az eset is. Nagy és kellemes írói és szónoki adománynyal bírt, a mit csak emelt a szép külső és a biztos modor. Maga az országgyűlés naplója sem mulasztja e tényt kiemelni, midőn a jelenetet így örökíti meg: «Annakutánna iffjabbik Ráday Pál uram előállván, az Mélt. Fejedelem képében az egész Magyar Hazának igaz ügyéről per longum et latum, úgy az Méltóságos Fejedelemnek nem maga Privátumára, hanem az egész Magyar Hazának javára való szándékáról dicséretes Magyar Stylussal perorált.»²³

1706-ban új követségben indul a svéd, majd a lengyel királyhoz; itt Szaniszló lengyel király saját hintáját küldte elébe. — 1707-ben a marosvásárhelyi gyűlés az erdélyi kanczellária igazgatójának választotta, mely fontos állás népszerűségét tanúsítja. Ettől fogva Rákóczy leveleiben s az emlékiróknál is mindig director czímen fordul elő; ez volt az ő végleges rangja Rákóczy-

²³ *Rákóczy-tár* I. 423.

nál. De az erdélyi kanczellárság mellett továbbra sem nélkülözhetette őt a fejedelem a külügyekben. Még 1707-ben harmadszor indítja útnak fényes követségben Nagy Péter orosz czárhoz, a kivel szövetséget is kötött.²⁴ Miután pedig 1708-ban jelen volt a trencsényi szerencsétlen ütközetben, 1709-ben még egyszer, s most utóljára képviselte a magyar szövetséget külföldi követségben. A mint ugyanis XII. Károly a pultavai csatavesztés után Benderbe szorult, közte és Nagy Péter közt a bíróul felszólított francia udvar, szövetségesét, Rákóczyt jelölte ki békéltetőül. Alig érkezett meg Vetési a kijelöléssel és XIV. Lajos azon üzenetével, hogy a czárral szövetkezni hajlandó s mindezekben Rákóczynak teljhatalmat ad, — Vetési rögtön küldetett tovább a czárhoz, Bercsényi is készíttetett utána, hogy mihelyt a

²⁴ Külföldi követek érkeztek is Ráday állt helyén. Így 1708 aug. 19-én az orosz követ érkeztek. Rákóczy Egerben tartózkodott; az orosz követ Felnémeten át közeledett. E faluban fogadta őt nagy pompával és kísérettel Ráday, s úgy vonultak be Egerbe, elül három karabélyos sereg, kétszáz gránátos, nemes kompánia-beliek, főemberi szolgák, bejárók, inasok, étekgóók, végül két hintóban a diplomáták, egyikben Zibrik vice hopmester a czár titkárával, másikban Ráday «Aemilianus Ignatovics Ukrainesi nevű követtel és Moszva Czár Fő-Ministerivel ült». Másnap pedig az ünnepies bemutatáson, az elfogadó teremben az egri püspökkel, és az udvari kapitánynyal együtt Ráday képezte a fejedelem környezetét. — Beniczky G. naplója. *Rákóczy-tár* I 153 l.

czár tetszésével érkezik Vetési, ő fényes követ-ségben azonnal útrakeljen hozzá; Ráday pedig Benderbe küldetett Moldván át, az orosz udvar érzékenységeinek kíméléséből aron ürügy alatt, hogy az ottani szerdártól helyet és jó fogadtatást eszközöljön, ha Rákóczy Moldvába találna szorúlni, de fontosabb küldetése a svéd királyhoz volt. Ráday teljhatalmat nyert urától; de a kö-vétség a porta határozatlan magatartása miatt hosszúra nyúlt s végre sem vezetett eredményre; a svéd király sem fogadta el a közvetítést. Az ottani várakozást különben az irodalomnak nincs oka sajnálni, mert azalatt készítette Ráday nagyobbbrészt a *Lelki Hódolás* című imádságos, könyvét, mely később oly híressé lőn. Ugyancsak ott írta meg valószínűleg benderi utazásának naplóját is, mely azonban befejezetlen; ép e be-fejezetlenség, továbbá a legcsekélyebb körülmé-nyeknek is napról napra pontos és részletes fel-jegyzése mutatják, hogy csakugyan egykorú irat-tal, valódi naplóval van dolgunk; erre mutat az is, hogy a napló a küldetés lényegét tartózkodva érinti, tehát oly időben kelt, mikor ez óvatosságra szükség volt. — 1710 folytán tért vissza honába, hol azalatt a szövetségesek ügye elhanyaglott. A király ereje csaknem egészen kinyomván az országból a fejedelem hadait, vele együtt Ráday is Lengyelországba, Przemyslbe vonúlt. A haza-térés meg a kibújdosás közé eső rövid itthonlételt talán a *Lelki Hódolás* kassai első kiadása teszi

emlékezetessé; e kérdést különben másutt bővebben tárgyaljuk.

Még egy szolgálatot teljesített Rákóczynak. 1711 ápr. 4-én Stryből a császár meghatalmazottaihoz, különösen Pálffyhoz Debreczenbe küldött békeértekezletre s ott jó választ is eszközölt ki, épen József király halála napján. Ugyanez útjában szép példáját adta fejedelme iránti hűségének a felkelők előtt is. Miután ugyanis Rákóczy a Husztra, 1711 ápr. 24-ére hirdetett országgyűlésre be nem jöhetett s maga helyett csak Rádayt küldé pusztán fegyverszünet végett Pálffyhoz: a confoederatusok csüggedezve Szatmárban ápr. 27-én Károlyi Sándor elnöklete alatt gyűléssé nyilváníták magokat, határozottan békekötésre hangozva; Károlyi azonban a fejedelem követjének jelenlétét kívánta, s így Ráday meghívatott. Megkérdeztetvén a fejedelem bejöveteléről, intézkedéseiről s a maga követségéről, a rendekhez szóló megbizatást ugyan nem mutathatott fel, sőt az derült ki, hogy eredetileg csak Pálffyhoz küldetett: azonban mint magánembernek megengedtetvén a szólás, a fejedelem magatartását és czélzatait lelkesen védelmezte.²⁵

Urához visszatérte után egy szomorú kötelességet kellett Lengyelország földén végeznie: eltemetni atyját, ki Przemyslben 1711 júniusban

²⁵ Pulay János: *Szatmári békeség*. Szalay: Gr. Károlyi Sándor *Önéletirása* stb. II. 404—409.

meghalálozott. Ideiglenesen egy református temetőben tétette le Duklya mellett a holttestet, míg az amnesztiát megnyervén alkalma nem lőn hazahozatni s ugyanez év októberében a losonczi ref. templomban örök nyugalomra helyezni. Ez utolsó fiúi bánatot enyhítette mindjárt júliusban az első apai öröm, de nem sokáig, mert a kis Klára már deczemberben szülei nagy keserűségére meghalt és a losonczi ref. temetőben eltakarttatott.

E közben Ráday életének e legizgalmasabb korszaka bezárul. Rákóczy az alkuvások eredményét nem találta elég kedvezőnek az országra nézve s nem fogadta el; Ráday pedig semmi célját nem látván a további ellenállásnak vagy a bújdosásnak, minthogy Eleonora regenskirályné, a meghalt I. József és a trónra lépendő III. Károly anyja is a feledéklevelet kezéhez küldötte: visszajött hazájába és az udvar hívására Bécsbe felmenvén, a hűségesküt a főhaditanács elnöke, gróf Herberstein kezébe letette.

Ráday tehát elfogadta a létező viszonyokat, s a legközelebbi évek alatt azok keretében is erős politikai tevékenységet fejt ki, de mindig bátran és független irányban. Rögtön 1712-ben Nógrádmegye egyhangú²⁶ megbízásából követül ment a III. Károlyt koronázó országgyűlésre, hol egy egész évig tartózkodott, védve nemcsak a megye

²⁶ «Egyező vox-sal». Sárkány.

és haza, hanem különösen felekezete érdekeit is. Ez idő alatt is több ízben nyílt alkalma szónoki tehetségének érvényesítésére. Egyszer Pozsonyban, másszor Bécsben nyert fényes kihallgatást, és a király előtt hathatósan szólt hitsorsosai ügyében, harmadszor pedig maga védelmére kellett fölemelnie szavát, mert bevádolták, mintha Rákóczyval levelezne Lengyelországba. Ártatlansága azonban kiderült s mint elégtétellel jegyzi meg «a ki vermet ásott más becsületes embernek, maga esett bele.» Az eset jellemző; Ráday nem érintkezett hát többé egykori bizodalmas fejedelmével, annyira lelkiismeretesen vette esküjét. — A következő 1714—15-iki pozsonyi országgyűlésen újra megjelent s ott nagy tekintélynek örvendett. Ez idő alatt mintegy 26 vármegye bizalma Bécsbe az udvarhoz küldte őt a porták összeírása ügyében, a hol is minden irányban kielégítő megoldást eszközölt. 1715-ben tagjává választatott azon igen nevezetes országos bizottságnak, mely a vallásügyi, országlási, gazdasági és katonai ügyeket rendezni volt hivatva, nemkülönben annak is, mely a sztrecsen-budetini határkérdésben kirendeltetett; az országgyűlés azonkívül megbízta, hogy a dézsmaügyben a klérus ellen munkálatot készítsen, mit nagy megelégedésre véghez is vitt.

Az activ politika teréről a csak 38 éves férfiú ezzel majdnem egészen visszavonult. Az említett országos bizottságban (a religionaria-oeco-

mico-politico-juridico-etmilitari systemabeli commissio»-ban) való tagsága hét esztendeig (1722-ig) még foglalkoztatta, de csak időnként, kevesebb izgalommal és külső események nélkül. Mindössze az 1723-iki országgyűlésen találkozunk még vele, hol mint követ a pragmatica sanctiót buzgón pártolta, s a «causák directiója felől való böles tanácsa» nagy sikert aratott.²⁷ Adatunk aztán egyéb nyilvános szerepléséről nincsen, de annál sürűbbek a magánéletét illető adatok. Gondjait ezentúl főleg házi tűzhelyének szentelte, gyarapodó családjának s öregbülő javainak. Mikor 1715-ben «a ludányi ház felső palotáját» építette, csak otiumának emelt kényelmes hajlékot.

Életének erre a szakára esnek családi örömei. 1713 okt. 1-én este «a haljegy alatt», Ludányban, született az első fiúörökös, kit a naptárból Gedeonnak kereszteltek. Az élte delén álló férfiút nagy reménynyel tölté el a várt utód megérkezése, s életrajzába következő áhitatos sorokat sugallta apai öröme: «Engedje az én Istenem: legyen velem elmuló familiám nevének ő benne és ő általa való kiterjedése, — maga sz. nevének dicsősségére, minékünk szüleinek (míg élünk) örvendezésünkre, és az atyafiságnak s magyar hazánknak hasznára! — Ámen». Hogy a kegyes óhajítás mikép teljesült, az irodalomtörténet s egy virágzó főúri család tesz bizonyosságot. — 1716-ban

²⁷ Sárkány.

ápr. 24. Eszter leánya Losonczon, 1718-ban Krisztina leánya, 1720-ban Pál fia született. Valamint előbb Klára, úgy Krisztina is hamar elhalt, Pál később s így csak Gedeon és Eszter, gróf Teleki Lászlóné, maradtak meg.

Ráday Pál későbbi éveiről az 1723-iki követi küldetésen kívül keveset tudtunk, még a magán adatok is teljesen hiányoztak; különösen az utolsó tíz év (1723—1733) teljesen üresnek látszott. Életrajza az 1720. évvel bezárul. Kazinczy azzal igyekszik azt betölteni, hogy a nyugalom napjait sem élte, úgymond, henyén, mert ilyenkor dolgozta iratait. Azonban e megjegyzés korábbi, nyilvános életszakára még jobban illik; fenmaradt műveit két rövidebbnek kivételével mind 1715 előtt írta. Általán rejtélyesnek tűnt fel, miért hagyott fel Ráday a politikai pályával akkor, mikor más emberek csak kezdik azt? miért tölté visszavonultságban ép azt az életkort, mely rendszerint a legbölcsebb tanácsokat érleli, s a közpályára leggyümölcsözőbbnek tartatik? Mi foglalhatta el azontúl tevékenységhez szoktatott szellemét?

Szerencse, hogy a fölötte tartott emlékbeszédek újabban napfényre kerültek. E beszédek igen sok apró vonást őriztek meg, melyek Ráday arczképének eddig kidolgozatlan részét megalkothatják s éltenek második felére határozott világot vetnek. Rádayt épen legközelebbről, a házi körben, mint embert, e beszédekből ismerjük meg.

Ezekből tudjuk meg azt is, hogy visszavonulásának legalább egyik oka betegeskedése volt. A prédikátorok 17—18 évi betegeskedést említenek, tehát épen 1715 táján kellett azt kezdenie. Ismételve említik «sokféle nyavalyák által való terhelését», «erőtlen testének régi terhes nyavalyáit», melyekből a halál csak szabadulás volt: «Minden nyavalyáitól, fájdalmaitól, melyekkel teljes életében bajlódott, megszabadúlva...» Ezek közül a köszvény bántotta különösen, mely tizennyolcz éven át «szerenként» meg-megújult rajta. Maga is megörökíti e betegséget egy eddig ismeretlen s alább közölt versezetében; régi ismerőse volt már akkor (1729-ben), még enyeleg véle.

Makacs és kínos betegségét ugyan példás béketűréssel viselte, soha nem zúgolódott; de ha nem vett is lelkén a baj erőt, bizonyára kedvetlenítette. Ehhez járult egy másik, lélektani ok is. Ifjú tüze, szereplési becsvágya már kitombolta magát, a nyilvános fény és zaj mind kevésbbé tetszett már, a haladó férfikor mind jobban a csendes otthon iránt hangolta, a hol szelid lelkét több-több öröm foglalta el. Nem is szívesen hagyta el aztán a házi kört, ha befolyt is a közügyekre, csak annyira tette azt, a mennyre keze hazulról könnyen elért. Így lett a híres diplomatából csendes családapa és jó gazda, az államférfiből megyei úr s egyházi gondviselő. Foglalkozását ezután a nevelés, gazdálkodás, megyei és egyházi ügyek,

tudományos és irodalmi foglalkozások, áhítatosági gyakorlatok és — betegsége képezték.

Jelleméről a prédikátorok igen vonzó képet festenek. Dicsérik ritka kegyességét, galambi szelídségét, ezt különösen felesége iránt is, szerető nagy szívét. Fel van jegyezve róla, hogy a felebaráti szeretetet, mint igazi keresztyén czímert viselte teljes életén át, nemcsak kegyes szívében, hanem homlokán is, hogy mindenki megismerhette. «Ábrázatja sem mutatott egyebet szelídségnél és alázatnál» — mondja Veresmarti Sámuel, a péczeli pap. Miskoltzi János pedig azt írja: «Istenre nézve szentül, emberekre nézve igazán, magára nézve józanon és mértékletesen élt. Szája soha nem hivalkodott; micsoda character-, hivatalbeli emberrel volt társalkodása, együttléte, mulatása, ahoz képest folytatta épületre intéztetett böles szavait; nyájassága, tréfája, mulatsága kedvességeinek savával meg volt ízelítve, semmiféle indulattal kevesebb baja nem volt, mint a haraggal, melyet sokszor hallottam tőle és 15 esztendőök elfolyása alatt, véle való gyakori létemben bámulással is tapasztaltam; a káromkodásnak legkisebb nemével is soha nem-hogy Istenét, de felebarátját, sőt szolgáját, még jobbját is, sem kívánta megbántani.» — Menynyire hasonlít ez arczkép ahhoz, melyet Kazinczy, Gedeonról ád: «A legszentebb férj volt, a legkegyesebb atya, a leghűbb barát, s a legnemesebb lelkű ura alattvalóinak. Tisztjeinek általjá-

ban meg vala tiltva minden kemény fenyítés... Lelke nem ismeré a gögöt, szeretett ifjúvá válni a szerény ifjak között.» Egy arczképét (az *Orpheus* II. kötetében) azért dicséri Kazinczy, mert «abban a szent öregnek vidám, szelíd, más-más ideák által el-elkapott lelke, gyermeki ártatlansága egészen el van találva.»

Családi élete feddhetetlen és boldog volt. Hű neje megosztotta vele a lengyelországi bujdosást, majd a gyermekek nevelésének s a gazdaságnak gondjait. A ház éltető levegője a szeretet s vallásosság volt, s ebben a légkörben nevelődtek a gyermekek is, Gedeon, Eszter és Pál.²⁸ Pál az atya után hamar meghalván, Gedeon és Eszter élete mutatja, minő benyomásokat vett gyermeki lelkök a szülei házbán. Az atya tudományszere tetét mindketten örökölték, szelídségét főleg Gedeon, vallásosságát s erélyét pedig Eszter. A nagy műveltségű apa fiának is a leggondosabb nevelést, a legalaposabb képzést adatta. E nevelés túlnyomóan tudományos és kevésbé gyakorlati irányát nemcsak Gedeonnak szelíd, a szépért könnyen lelkesülő, de a cselekvésben erélytelen természete kívánta úgy, hanem az apa életbölcse sége is, ki tapasztalatain okúlva, nem akarta fiának úgyis a múzsák tiszteletére született lel-

²⁸ A Ráday-ház «valósággal a mennyei tudományoknak és álcorezaság nélkül való kegyesség gyakorlásának háza volt.» Málnási.

két politikai izgalmaknak s benne a család jövőjét rázkódásoknak kitenni. «El vala végezve — írja Kazinczy, Gedeonról — s nagy részben azon veszélyek emlékezte miatt, melyekben atyja oly közel vala az elsülyedéshez, hogy ő minden idejét tanulásban éli el s erejét egészen a nemzeti műveltség emelésének fogja áldozni.» Ha ő nem lehetett kizárólag a tudományoké, azoknak szánta fiát. Itthon is jeles képzésben részesítette, majd 1730-ban, a hazai taníttatás végével az Oderamelléki Frankfurtba küldte akadémiára. E külföldi tartózkodás hosszabbra nyúlt s tudományos utazásairól csak három év múlva, atyja halálhírére tért meg a szellemi kincsekkel bőven megterakodott ifjú. — De Esztert is hasonló gonddal nevelték. Meg is látszott rajta, egészen apja leánya lett. Wallaszky a múlt század tudós női közt említi, a predikátor szavai pedig a legkegyesebb nő képét adják róla. Már otthon a szülei házban alaposan bevezettetett a katekizmusba. Majd a szentírásban is teljes jártasságot szerzett; különösen Szent Pál leveleit annyira megtanulta, hogy kivált az üdvözlés dogmájára vonatkozó helyeket szó szerint tudta idézni. Olyan theológiai könyvtárt állított össze hazai és külföldi tudósoktól, hogy egykorúak állítása szerint alig volt mássa a két magyar hazában. Szent tanításokat tartott háznépének, cselédjeinek is. Saját halotti búcsúztatójához maga hagyta meg a predikátornak, Málnási Lászlónak, a szentírási thé-

mát is. Tudományos szellemének szép emléke az is, hogy Bod Péternek pártfogója volt, s «közjóra elszánt igyekezetét» sokszor támogatta. Különben is tökéletes hűségű, feddhetetlen szemérmetségű nő volt s nagy kereső, a keresményt megtakarító gazdasszony. Sokat szenvedett, mint atyja, s fájdalmait ép oly keresztyéni szívvel viselte.²⁹ — Csak igazi mély vallásos érzület képes a gyermek szívébe ily egész életre kihatólag átplántálódni. Mily rajongással csügghetett Eszter az ő atyján, kinek példáját örökké szem előtt tartotta! De Ráday is a leggyöngédebben szerette leányát s mint féltő kincsét oltalmazta.³⁰ Meg is érte annak szerencsáját. A serdülő leány kedves-ségének és szellemének híre messze túlhatott megyéje határain, eljutott Erdélybe is, hol a fiatal Teleki László gróf rokonszenvét felébreszté. Az esküvő 1732 jun. 24-én volt³¹ Péczelen.³²

Gyermekei nevelésén kívül Ráday egy másik szenvedélyének áldozta idejét. Egyike volt a legelső magyar könyvgyűjtőknek s első állított magyar könyvtárt. Ez művelődéstörténeti mozzanat s Ráday életének nem utolsó érdeme. Példát mutatott könyvtárak alapítására, midőn megkezdé a Rádayak híres könyvtárát. Gondoskodása külö-

²⁹ Málnási. — ³⁰ Veresmarti. — ³¹ Intze. — ³² Veresmarti a péczeli ház udvarán így szól: «E szomorú gyászházban borúlt tekintetes Rádai ház, tinektek házassági szövetséges örömetek háza vala.»

nösen a magyar nyelvű termékekre terjedt ki; a mit magyarul nyomtatva vagy írva talált a két magyar hazában, nagy költséggel összevásárolta. Sárkány Dávid, a halotti szónok, dicsekedve említi, hogy ez irányban ő is szolgálhatott a megboldogultnak, ki olyan indulattal viseltetett a magyar könyvek iránt, mint egy magyar sem. Ugyanő beszéli, hogy a tudományokat Ráday annyira szerette, hogy ha üres időt nyerhetett, kedvesebb mulatsága a könyvek olvasásánál nem volt. A tudományok mellett foglalkozott azonban írással is. Sokat-e? nem tudjuk, de ránk e pihenő időből csak két kisebb darab jutott, mind a kettő magyar nyelvű. Állítólag deák distichonokba foglalta az egész theológiának magyarázatát,³³ de e munkáját nem ismerjük. Az egyik magyar munka az önéletrajz, melyet 1720-ban írhatott, mert addig terjed; másik a Darvas János eczetéről írt verseset s a hozzá való levél, ez 1729-ből való, az egyetlen tréfás költemény, mely e szeretetreméltó, vidám lélek után fenmaradt.

Vallásosságáról Kármán is bizonyosságot tesz, ki egész napokon, sőt éjeken át látta őt ájtatoskodni, könyörgésekbe és szent elmélkedésekbe merülten. A *Lelki Hódolást* maga használta legbuzgóbban s egész életén át.

A mellett azonban nem feledkezett meg egyházáról sem. Továbbra is szolgálta azt elmebeli

³³ Miskoltzi.

törődésekkel úgy, mint költekezéssel, anyagi áldozatokkal.³⁴ A református eklézsiák főkurátora volt.³⁵ A prédikátorok a felekezet Nehémiásának nevezik s halálán feljajdulnak, hogy árvaságra jutott egyházuk. — Másfelől a közeli megyék, Pest, Nógrád, Hont, Gömör és Heves megyék ügyeire is üdvösen hatott, azokat tanácscsal és tettel gyámolította.³⁶

Ráday Pál 1733 május 20-án, a hajnali órákban, Péczelen időzése alatt,³⁷ 56 éves korában halt meg. Halála váratlanul jött, családjából csak hű neje volt a haldokló mellett; beteges volt ugyan, de állapota csak négy nappal halála előtt fordult végzetesen rosszra. Idő sem volt gyermekeit, nemcsak a külföldön tartózkodó Gedeont, vagy az Erdélyben lakó Esztert, de még a tán Nógrádban tanuló Pált sem ágyához hivatni.³⁸ Kimúlása

³⁴ Miskoltzi. — ³⁵ Deáki Filep Sámuel, Eszter prédikátora. ³⁶ A búcsúztató is az elsorolt megyékhez szól. Továbbá: Patai, Jánosi.

³⁷ Nem Ludányban, mint Ambrus véli. A halotti beszédek határozottan Péczelt említik, teste is május 21-én Péczelen tetetett koporsóba, s Veresmarti V. Sámuel péczeli ref. lelkész mondott felette beszédet «a *péczeli* . . . sírással hangzó udvarházban.» — Péczelen csak időzhettek akkor, mert a család állandó lakhelye még akkor Nógrádban volt. Ráday is 1729 márcz. 25-én, tüdőli állapotában Losoncra keltezi alábbi levelét, özvegye is Ludányban marad lakáson és ott is hal el.

³⁸ Kazinczy szerint Gedeon «kevéssel elébb érkezék meg honjába, mint líven szeretett atyja elhunyt.» De

oly szép és szelíd volt, mint élete. Kínos fájdalmait megnyugvással tűrte, Isten ellen nem zúgólódott s 19-én már előre érezvén közeli végét, estétől egész hajnalig sűrű fohászkodással és könnyekkel Istenhez könyörgött³⁹ s miután a *Lelki Hódolás* XII. adójának buzgó elmondásával halálra készülését befejezte,⁴⁰ megkönnyült szívvel nyugodni kívánt. Meg vannak örökítve végső szavai: «Hadd nyugodjam egykevéssé!» — mondá mellette virrasztó feleségének⁴¹ aztán elszenderedett s pár percz múlva lassú pihegéssel szép csendesen elaludt.⁴² Holtteste Losoncra szállítatván azon évi szept. 20-án⁴³ nagy gyászszal és szertartással, minden hozzátartozói s temérdek tisztelőjének jelenlétében a nemzetségi sírboltba

Veresmarti Sámuel, a koporsóba tételkor így szól a fiakhoz: «Tudom, szíveteket leginkább szomorítja, hogy titeket ritka példájú indulatokkal és szorgalmatossággal nevelő édes atyátoknak, csak hideg tetemeit sem láthatjátok, utolsó beszédit és tanácsait sem hallhattátok, hanem távolról kell kísérnetek bánatos szívvel és könnyhullatásokkal az ő gyászos koporsójában.» A búcsúztató is így szól: «Óh kedves bujdosó fiam, *Gedeonom*! bár csak bújdosásodnak érhettem volna örömét... Félben kellett szakasztanod a bölcsességre való készülletedet, hogy megtisztelhetnéd hideg tetemeimet, az idegen földről haza kelle sietned».

³⁹ Veresmarti.

⁴⁰ Miskoltzi.

⁴¹ Sárkány.

⁴² Ezt majdnem az összes szónokok felemlítik.

⁴³ Nem 30-án, mint Toldy írja.

temettetett el. A hely, hol porai nyugszanak, Ambrus szerint ma elhagyatott; nem emlékeztet semmi egyéb körülötte a hantjai alatt porladozóra, mint a falba helyezett ezen sírirat:

Vis Scire Viator

Dormit vt evigilet lapidali mole sub ista

PAULUS DE RADA stirpis honos et amor.

Qvis, qvantus fverit scit Panno.nec extera nescit

Natio, testantur scripta nec acta tacent.

Regio, religio ivnetim sociataqve virtus

Amissvm deflet savcia qvæqve virvm.

I nvnc, vive memor cinervm vitæqve fvgaci

Condole et vt possis vivere, disce mori.

E feliratot állítólag *Kármán József* (tán *András*?) néhai losonczi ref. lelkész és superintendens szerzette.⁴⁴

A fölötte tartott latin és magyar szónoklatok és búcsúztatók nyomtatásban is megvannak. Ezeket alább, az életrajzi forrásoknál ismertetni fogjuk, itt csak a beszédek hangjáról idézzük Széll Farkas jellemző szavait, a ki így szól: «Lehetetlen ki nem mondanom, hogy oly mély fájdalom, oly igazi keserv nyilatkozik minden sorában, melyet csak igazán nagy emberek halála képes előidézni.» E könyvből átveszszük még e három

⁴⁴ Thaly K. «Századok» 1870.

felíratot, melyek ékesszóló tanúi, mennyire fel-
tudták fogni Ráday Pál igazi jelentőségét a kor-
társak.

APPENDIX EPITAPHIORUM.

Qui :

Lege fluxi Corporis,
 Creatori Animam,
 Corpus terræ Matri,
 Memoriam Sui, probis omnibus
 Die 20. Maji. A. MDCCXXXIII. commendabat,
 Spectabilis ac Generosus Dominus,
 Dominus PAULUS DE RÁDA.
 Ad Halcyonia Pacis Coelestis properans,
 Sidereæ jam novus Hospes aulæ,
 BEATOS MANES
 Hoc sub Saxo reliquit.
 SPECTATOR quisquis es?
 Partem recondi, & in Cineres solvi nesciam,
 Alibi quære.
 Dum vixit,
 Pietatem erga DEUM, in Ecclesia;
 Fidem in Regem & Patriam, in Foro;
 Erga Amicos Candorem, in usu vitæ;
 Gloriosi Monumenta Nominis;
 Quæ acerbo dente pavet temerare livor,
 Laureatis fama tubis loquitur;
 ABI
 et imitare.

ALIUD:

Mortale quicquid habuit,
 Heic condi voluit.

VIR pietate, eruditione, prudentia magnus

PAULUS RÁDAY DE RÁDA,

Cum Theologis Theologus,
 Cum Politicis Politicus,
 In utroque HEROS incomparabilis;
 Magna sunt Ejus in Patriam,
 Majora in Ecclesiam
 Cui se totum devoverat, merita.
 Viator quisquis es?
 Da pias Cineri lacrymas,
 Et si sapis
 Requiem precare.

Más:

Levetkezett tetemeit,
 Míg az ISTEN trombitájának harsogására
 Ujokban felöltözné,
 Ez alá a kő alá tette le,
 A mi tőlünk elköltözött,
 De hírében még a késő maradék közt is élendő

RÁDAY RÁDAY PÁL.

Familiájának dísze, dicsősége, halhatatlansága.

Kinek Te:
 Megszámlálhatatlan Virtusait
 Ha megkívánod számlálni;
 Egészen elborít azoknak soksága,
 De;
 Nem is szükség,
 Mert ki vólt, és miket cselekedett?
 Tudja jól az ISTEN HÁZA,
 Tapasztalta a KIRÁLY,
 Bizonyság az Ország,
 Látták a külső fejedelmek,
 Hirdetik baráti,
 Nem tagadhatják ellenségi:
 Hanem azt ne gondold, Utazó!
 Hogy ez az ő éig érő hire s neve,
 Testével együtt itt rothadna el,
 Kirepültt ő belőle a főbb rész,
 Oda fel van a mag,
 Itt csak az üress héj vagyon eltemetve
 Rothadandó teste.⁴⁵

⁴⁵ «E magyar sírirat oly sikertilt — írja Széll Farkas, — hogy mondhatjuk, azon korból ily magvas és ékes magyarsággal, költői emelkedettséggel írott sírverset alig ismerünk.

Ha majd — idők múltán — a magyar Pantheon föl-emelkedik s Ráday Pál hamvai az őt megillető helyre lesznek emelve: e magyar sírirat, — melynél Rádayhoz illőbbet ma sem igen lehetne írni — méltán fogja díszíthetni emlékét!»

Özvegye 1741. január 18-án halt meg Ludányban, s Losoncra febr. 28-án vitték át. Gedeon már ekkor nős volt, Eszter is férjnél, a ki szintén megjött a temetésre Erdélyből. A Rádayné fölött tartott gyászbeszédék is megjelentek nyomtatásban, ezek közül egyik az, a mely a holtat 51 évesnek állítja. A prédikátor boldognak nevezi gyermekeit, hogy ily anyának emlőit szopták.

Ráday elég zavaros időket látott, de az ő egyéni sorsa épen nem volt sötét. Pályájának első fele fényes, a második boldog volt; szeretet és tisztelet környezte egész életében. Kezdeményeinek szép sikerét látta, működése hazájára és egyházára nyomos és üdvös volt, nemzetségének további jövőjét megalapította, megérte, hogy imádságai s énekei több kiadásban a középülés eszközeivé váltak. Könyvgyűjtését fia, Gedeon, folytatta, ki a gyűjtést az idegen nyelvű munkákra is kiterjeszté s kincseinek méltó templomot emelt Péczelen, hova Ludányból átköltözött.

Pálnak és feleségének arczképét Mányokitól, a ludányi kastély örzi. Ugyane kastély kertjében 1801-ben még állt (talán ma is áll) «az a vén, az az igen magosra és vastagra nőtt» családi fa, mely alatt Pál és Gedeon, ez mint gyermek, ültek; ez alatt akkor Kazinczy III. Ráday Pállal ölelközött (Kazinczy egyik helyt nyárfának, másik helyt kőrösfának írja; lásd *Pály. eml.* 220. és 328 l. *Nemzeti könyvt.*). A Ráday által 1701-ben

kastélylyá nagyobbított és 1715-ben emeletre vett régi Verböczy-féle ludányi udvarházzól Thaly 1870-ben azt írja, hogy e «történeti nevezetességű kastély ma is teljes épen áll, s jelenleg Gyürky Béla úr tulajdona. Benne őriztetik a Losonczy Gyürkyek levéltára». Belső homlokzatán pedig a Ráday-czímer alatt ezen, úgy látszik, magától Rádaytól származó fölirat áll:

ChrIsto faVente, paCe ConCVrrente pIo
gestIente InIqVo rIngente ereCta sIstor
PaVLo De RáDa et posterItatI, Vos Vero
saLVete Intrantes VaLete eXeVntes!

A chronostichon betűi 1715-öt adnak évszámul; az önéletrajz és e fölirat megegyeznek.

Ráday Pál művei. Az Istenes Enekek.

Rádaytól a következő művek maradtak fenn. Nyomtatásban:

1. *Lelki hódolás és Istenes énekek*. Kiadások: * Kassa 1710, Debreczen 1715, 1724, * Lőcse 1726, Debreczen 1747, 1765, Pozsony 1770, Debreczen 1774. A két, csillagozott kiadás kétséges, Toldy s az irodalomtörténet csak a többi hatot fogadja el, és Ráday föllépteül az 1715-ik évet állapítja meg. Bogisich Mihály említi a lőcsei 1726-iki kiadást, le is írja, hogy kis 16-od

alakú. (*Magyar egyházi népének a XVIII. századból. Ért. a nyelv és szépt. o. k. IX. köt. 1881. 19. l.*) Lehet, hogy az 1724-iki évszám alatti kiadással azonos. Fontosabb az a kérdés: 1710-ben, vagy 1715-ben jelent meg először a könyvecske? Az 1710-iki kiadásról Toldy adott először hírt; e kiadást a gróf Rádayak péczeli könyvtárának lajstromából nála volt kivonat említi, de sem ő, sem más magyar könyvész e kiadást nem látta soha; különben Toldy nem tagadja létezését, miután az 1715-iki debreczeni kiadás is, melyet az akadémiai könyvtár bír, Toldyig a magyar bibliographiában szinte ismeretlen volt. Azt hiszszük, az 1710-iki kiadás valószínű, s Ráday fölépte éveül el is fogadható. Miért ne tulajdonítsunk e följegyzésnek hitelességet, mikor oly öszhangzó megerősítést nyer az másfelől is? Ha valaki, nem tudva ez adatról, pusztán az előszót olvasná, rájönne, hogy az előbb kelt 1715-nél. Ez előszó hangja közvetlen az 1710-iki reménytelen helyzet nyomását érezteti. Az Úr Istennek hazánkban összecsoportozott ítéleti közt bocsátja ki a szerző imádságait, mert azt hiszi, hogy ily körülmények közt legjobb az Isten országát és annak igazságát keresni. E szavak inkább ille- nek 1710-be, a kétség esztendejébe, mikor az ország igazságának keresésében csüggedeztek a szívek, mint 1715-be, mikor a vihar már rég elvonúlt. Bizonyára a hosszas belharczok sebeit az a négy rövid év nem gyógyíthatta be egészen,

sajogtak azok 1715-ben is, de a nemzet túl volt a válságon, s azt a békét élvezte, melyet épen Ráday is elfogadott. Miért szított volna kedvetlenséget azon állapot ellen, melyben ő maga megnyugodott? Ily éles szavak csakugyan nem festhetik 1715-öt, és nem az oly loyalis Ráday szájában. Egy másik erősség is szól 1710 mellett, de az maga is egy újabb kérdésre támaszkodik, melyet előbb tisztáznunk kell. Ez a bizonyos kérdés az eddigieknél megint fontosabb, s abban áll: mikor írta Ráday a *Lelki hódolást* és vele az *Istenes énekeket*? Alig érdekelheti valami jobban a vizsgálót, mint a mű és szerzője közti kapcsolat, és legkevésbé közömbös, ifjú- vagy öregkor, rövidebb vagy hosszabb idő terméke-e az a mű? Általános nézet, hogy a *Lelki hódolást* benderi útja alatt szerezte Ráday, tehát 1709 végén s 1710 elején; támaszkodik e hit Ráday saját életrajzának egy pontjára, mely a benderi időzésnél így szól: «a holott még megjött a Portáról a Válasz, csináltam nagyobb részről a *Lelki Hódulás* nevet viselő Imádságos-Könyvkötét». Ha a könyv szerzése csakugyan a benderi várakozásra esnék, akkor semmi esetre sem szólhatunk 1710-iki kiadásról, mert a címlap is, az előszó is határozottan kiemeli, hogy az imádságok és énekek rég készen voltak, s most is csak unszólásra adattak ki, akkor egész természetes lenne az 1715-ikit tekintenünk első kiadásnak. Csakhogy az imádságok és énekek korántsem

Benderben keltek, hanem már jóval korábban. Az előszó világosan beszéli: «ezen elkészített Imádságoknak módgyával már tíz esztendőktől fogva gyakorlottam magamat; és Idvezítőnknek parancsolatja szerint, csak *magam titkos házámban* imádtam az én Istenemet, (Mát. 6 : 6.) Mindazáltal meggyőzöttetvén némelly Atyámfiainak kérések által...» stb. Tehát már a könyv megjelenése előtt tíz év óta használta az író az abban foglalt imádságokat. A kezünkben levő 1715-iki kiadás éve és a benderi út éve közé sehogysen fér be a tíz esztendő, még ha a most említett kiadás volt is az első, a munka keletkezése öt évvel előbb visszamegy a benderi útnál, egész 1705-ig, Rádaynk lakodalma éveig. Bizonyos tehát, hogy az énekek és imádságok nem Benderben születtek, és hogy Rádaynk idézett szavai másként értelmezendők. Valóban, közelebbről tekintve, ő nem azt mondja, hogy itt szerzette a kérdéses imádságokat és énekeket, hanem csak itt «csinálta az imádságos könyvecskét». Csak a könyvet csinálta, mintegy összeállította, sajtó alá rendezte, könyvvé dolgozta; de az egyes darabok előbb megvoltak. E darabokat, minthogy a közönség elé volt bocsátandó, rendezni kellett, át is dolgozni, azért bizonyynyal tüzetes revisió alá vette őket, végig simítgatta, sőt átalakította, a közönség szükségeihez alkalmaztatá, kiválogatta, s talán újakat is írt. Ez lehetett az ő munkája Benderben, és már ezt

hozzátartozóinak amaz unszolására tette. Így Benderben már egyenest sajtó alá dolgozott, engedve a kéréseknek, s mi természetesebb, mint hogy 1710-ben hazajövén, a befejezett munkát kinyomatta? A Besszarábiából hazatéréstől a Lengyelországba távozásig terjedő itthonlétel alatt, vagy esetleg Lengyelországból is intézhette a nyomtatást, mely a péczeli könyvjegyzék szerint is épen erre alkalmas helyen, Kassán történt.

Ráday tehát legalább 1705-től fogva bizonyosan «élt az imádság ama módjával», mert az 1715-iki kiadás előszava tíz évre mutat vissza. De a valószínűség ennél még tovább megy. A mint mondva volt, az előszó tartalma egészen 1710-re vall; az 1715-iki kiadásban ez is, mint az egész könyv változatlanul csak lenyomatott. Ráday tehát 1710-ben hivatkozik tíz éves gyakorlásra, s így az imádságok és énekek szerzése még 1700-ban elkezdődik. És ez egyébként is valószínű. Ráday fiatal ember volt ugyan, csak huszonhárom éves, de már önálló. Épen akkor került haza, telepedett meg otthon, lett megyei jegyző, építtetett is Ludányban kastélyt. Maga ura lévén, maga osztotta be magának idejét, rendezte be foglalkozását, életmódját. Nem valószínű-e, hogy mikor így kész emberré lett, akkor alkotta meg magának az imádságokat is, melyekkel, egyebek mellett, «saját titkos házában» szíve szerint dicsérhesse Istenét? Az otthon fogalmába beletartozott akkor az áhitat fogalma,

és ha egy oly vallásos ember, mint Ráday, ott-hont alapított, az oltár felállítását nem halasztotta sokáig. Kivált énekszerzésre, költői ömledezésre melyik életkor hajlandóbb, mint a 23-ik életév s a legközelebbiek? E szép játékot a stil virágaival mikor űzhette volna több kedvvel a tollforgató Ráday, mint huszonhárom, huszonöt éves kedélylyel, az 1700—1703. évek békéjében, a megyei kisebb körű teendők mellett s az otthon csöndjében. A saját szükségére való imádságokat s énekeket nagy részint megírhatta már akkor. Attól fogva sem ideje, sem alkalmá, az országos ügyek halmaza közt s otthonától többnyire elvonva, nem volt többé annyi, egész 1711-ig. Nem mondjuk, hogy az eredeti imádságokat később évről-évre nem módosította vagy nem szaporította, ezt tehette különösen a benderi «könyvcsinálás» alkalmával; de ezen «imádságok módja» bihetőleg 1700-tól kezdődik. Végeredmény: az imádságok és az énekek szerzése az 1700—1709., de legalább az 1705—1709-ik évek időközére teendő; Ráday írni kezdte huszonhárom, legfeljebb huszonnyolcz, végső alakban megállapította harminczkét éves korában.

A fenmaradt legrégibb kiadás 1715-ből való, melynek egy igen ritka példányát az akadémia könyvtára őrzi. Jelen kiadásunk szövege e leg-hitelesebb kiadáson alapul. A könyv formája kis 12-rét. Szép tiszta nyomás, igen jó helyesírással. Teljes címe: «*Lelki hodolás, Avagy: Az igaz Ke-*

resztyénhez illő *Buzgó imádságok*. Mellyekkel, Mintegy parantsolat szerint való bizonyos adóval, az ő Urának 's Istenének béhódolni tartozik. Mellyet Már az előtt maga gyakorlására (in privato) el-készítvén, most némelly hozzá tartozóinak kívánságokra, másoknak is hasznokra, ahoz alkalmaztatott *Istenes uj énekekkel* ki-adott *Rádai Pál*, A' Magyar Koronának (Tit. 4-to, Part. I. Op. Decr. Tripart.) és ama' hervadhatatlannak, (1. Pét 5: 4) egyik méltatlan Tagja. — *Debreczenben*. Nyomtat: *Miskóltzi Ferentz* által, 1715. esztendőben». A címlevél másik oldalán jelige gyagyánt ez áll: «Adjátok meg a mi az Istené az Istennek, a mi a császáré a császárnak. Máté 22: 21.» Azután következik az Előljáró Beszéd, melyből érdekességöknél fogva kiemeljük a következőket: «Csudálad, nem kétlem, hogy a midőn a megesmért Authornak más külső nagy dolgokban forgolódó pennájától, egyéb munkát reméllenél és várnál, ezen, mintegy hivatalom kívül tött, és belső Egyházi embert illető kis írást terjesztem szemed eleibe. Mindazáltal, mivel ezt az egyet ítéltem lenni Szükséges Dolognak és ez által a *jobb részt kívántam választani* (*Luk. 10: 42.*) úgy hiszem, mentt lészek előtted, kivált ha az Úr Istennek Hazánkon mostani öszve csoportozott ítéleti között, *először az Istennek országát és ennek igazságát* más dolgok felett keresni, velem együtt jobbnak és hasznosabbnak lenni bizonyosan elhiszed. (*Máté 6: 33.*) De

ennek felette netalántán azt is mondhatod, hogy annyi sok rendbéli Imádságos könyvek között ennek kibocsáttatása mind szükségtelen, mind pedig csak az Authornak kérkedékenységre való: Mindazáltal kérlek: tudd meg, (a mint a Könyv *Titulusa* alatt is feljegyzettem,) ezen elkészített Imádságoknak módgyával már tíz esztendőktől fogva gyakorlottam magamat; és, Idvezítőnknek parancsolatja szerint, csak *magam titkos házámban* imádtam az én Istenemet, (Mát. 6: 6.) Mindazáltal meggyőzöttetvén némelly Atyámfiainak kérések által...» stb. Kijelenti egyszersmind, hogy a használatban levő régibb imádságos könyveket nem akarja kiszorítani, a magáét csak azok mellé ajánlja. A könyv tartalma két részből áll, az imádságokból és az énekekből. XIV «adó» képezi amazokat, s egy reggeli és egy esti imádság, két «adó» után vers van függesztve; terjednek az 1—81 lapokra. Az Istenes Énekek száma huszonkettő, miből kettő átdolgozás; elfoglálnak a könyvben, új számozással 1—65 lapot. A két rész tartalmilag jóformán ugyanaz; de irodalmi nevezetessége csak a második résznek van; ez költészettörténetileg igen fontos. E kiadás mellőzi is az imádságokat, a *Hódolásból* csupán az Énekeket veszi föl s azt a két verset, mely az imádságok közé van iktatva.

2. *Önéletrajzi adatai.* Így nevezve Toldynál. Kiadva Thalytól a *Rákóczi-tár* I. kötetében Pest, 1866, *Ráday Pál napló-írása*, 1677—1720. czi-

men. Eredetije a péczeli gr. Ráday-levéltárban, másolata 51. Quart. Hung. alatt a nemzeti múzeumban. E másolatból közli Thaly s utána mi. Ez önéletrajz (mert inkább az, mint napló) minden szűkszavúsága, majdnem szárazsága s hézagai mellett is becses emlék, Ráday életrajzához a leghitelesebb forrás. Főleg e szempontból e kötetben újra megjelen. Ráday ezt egyszerre írta, mint a bekezdésből is kivehető, még pedig hihetőleg 1720-ban, mert addig halad.

3. *Benderben menő Utazásomnak Diárium.* Eredetije a péczeli gr. Ráday-levéltárban, másolata (51 Quart. Hung.) a nemzeti múzeumban. Kiadva először Jerney Jánostól, *Tudománytár* 1841. Érték. IX. 117, 178, de régisége modernizálva; másodszor Thalytól: *Rákóczi-tár* I. az eredeti helyesírással; harmadszor itt. Ez már csakugyan napló, a benderi utazást írja le benne, napról-napra, sőt órák szerint elmondva a történeteket. Befejezetlen. 1709. okt. 27-ével kezdődik, mikor a fejedelem Rádayt Husztról útnak indította, s halad decz. 15-ig, hol minden okadatolás nélkül megszakad; a visszatérés már nincs leírva. Különben az utazással egykorúnak látszik, vagyis 1709-ben kelt. Itt Ráday magyar prózájának mutatójául áll, mely célra sok része alkalmasabb az önéletrajznál.

4. *Ráday Pál versei Darvas János eczetéről.* Írta Ludányban 1729. márczius 25-én. Eredeti kézirata 924. Fol. Hung. (e collect. Gabrielis

Nagy) a nemzeti múzeumban. Eddig ismeretlen, tehát ezúttal jelenik meg először, az eredetiről másolva. Az egyetlen tréfás vers, mely a különben vidám Rádaytól felmaradt; egyszersmind az egyetlen Zrínyi-forma tőle. Szerzésének alkalmát a hozzávaló levél magyarázza meg. Darvas János, közeli rokon, tréfásan búcsuztató verseket írt «szegény megholt Bencze nevével» Rádaynak egyik sógorára. Annak aztán, üdülő jó kedvében, Ráday játszsza kezébe a trótfot, csúfolódó költeményt ír arról, mennyire mód felett szereti Darvas János az eczetet, a mi pedig köszvényét nem gyógyítja. Ezt elküldi sógorának, hogy feleljen vele Darvasnak, mint sajátjával. Sőt még másik verset is mellékel, hogy legyen sógorának tartaléka, ha Darvas felelni talál. Ez egy tréfás sírirat, mely a búcsuztatóért megy cserébe.

Kéziratban :

1. *Descriptio historiae arcanae infausti praeteriti belli. Sub Carolo VI-to scripta. Anno 1713.* Toldy, Koppi után *Arcana sui temporis motuum historia* néven idézi.¹ III. Károly felszólítására latin nyelven írta. A nemzeti múzeum kézirat-tárában 2549 fol. lat. alatt. Huszonkilencz lapra terjed ív nagyságban, ebből húsz lap a tulajdonképeni emlékirat, négy lap még Ráday írásával okirat mássa, öt lap pedig más írás, a Ráday által kötött 1707-iki szövetség Nagy Péter czárral.

(2. Ráday Pál énekei közül egynéhány. Pápa, 1720. Tizenketted alakú kézirati könyvecske, a

nemzeti múzeumban (35. duod. Hung.). Az írás többféle, egyik sem Rádayé. Nem külön költemények, mind az *Istenes Énekekből* írvák ki. Az énekek közül különben nem csak «egynéhány» van benne, hanem a három utolsó kivételével mind; a reggeli ének kétszer is előfordul. Variánsokat az eltérések nem képeznek, nem eredvén Rádaytól. Bővítve egy költemény sincs bennök, az eltérések is csak egyes szókat érintenek, s a leíró szeszélyéből erednek. (Pl. e helyett: A világ s a test..., ez áll: világ és test.) Alkalmasint a kiadás elfogyott, s úgy másolta le valaki e népszerű énekeket.)

(*3. *A theologia magyarázata latin distichonokban*. Ily művéről csak egyik halotti szónok, Miskóltzi Sz. János után van tudomásunk, de tényleg nem ismerjük.)

Mind e művek közül egy könyv, a *Lelki Hódolás* biztosít Rádaynak helyet az irodalomtörténetben, különösen pedig az *Istenes Énekek*, úgy, hogy ő mint költő szerepel.

Az irodalomtörténet a hanyatlás korszakának alakjai közt emlegeti, az irodalmi pangás azon sivatagába helyezvén őt, mely a szatmári békétől Bessenyei föllépteig terjed (1711—1772.). Együtt nevezi Faludival és Amadéval, mint oly oázst, melyen a sivárság közt jól esik a szemnek megpihenni, mutogatják azonban rajta is a korszellem demoralizáló hatását, a szatmári béke nemzetietlenítő befolyását.

A mi költészetének megítélését illeti, a vele foglalkozók nézeteit ezennel összeállítjuk.

Kazinczy nem méltatja figyelmére ebbeli munkásságát; említi, de nem tulajdonít annak fontosságot. Legalább így ír róla: «Magyar nyelven és nyomtatásban egyedül Könyörgései és Szent Énekei jelenének meg, *Lelki Hódolás* cím alatt. Nyelvünk és Literaturánk barátjai előtt pedig az által tette tiszteletessé magát, hogy valamit magyarul nyomtatva talált, nagy gonddal összevásároltatta, s így ő leve első, ki Magyar Bibliothecát állított». Tehát a könyvgyűjtéssel teit az irodalomnak szolgálatot. De Kazinczy elveinél fogva nem találhatott örömet az ósdi költésnek különösen lyrai emlékeiben; az egyetlen Zrínyi nagy epikai conceptióját tudta méltányolni.

Toldy tulajdonít neki irodalmi jelentőséget először. A *Költészettörténet*ben (a második kiadás 315—316.l.) sajnos panaszra fakad a nemzetietlen kori lyra állapota felett, hogy az egyházi lyra a világinál is silányabb volt, a katolikusoknál szünetelt, az evangélikusoknál tengődött. «Csak a reformátusoknál csillámlott még egyszer fel a vallásos költészet, még pedig régibb hymnológiákat elhomályosító fényben Ráday Pál énekeivel, melyeket valódi vallásos buzgóság, hathatós gondolatok és nemes nyelv tüntetnek ki.» Tehát egy magános jelenség a pusztában, annál egyetlenebb, mert a kit vele együtt szokás említeni,

Szönyi Benjámin bódmezővásárhelyi ref. lelkész csak egy félszázaddal később 1762-ben követte, s az is csak a tartalomban volt méltó utóda Ráday-nak, míg — egyes költői helyei daczára — «darabos és sokszor prózai nyelvével s harmoniátlan verselésével a lyrai művészetet egyáltalán nem mozdította elő».

Ifj. Szinnyi József is úgy ítél, hogy «az egyházi énekköltők közt legkiválóbb Rádai Ráday Pál, kivel a protestánsok vallásos lyrája újra felcsillámlott». Énekei «a református énekköltészet legbecsesebb darabjai közé tartoznak. Valódi mély vallásosság lengi át dalait, gondolatai hatóságosak, nyelve erőteljes». (*Irodalmunk története 1711—1772.*, 26—27. l.)

Beöthy egygyel szaporítja Ráday társaságát, B. Várkonyi Amade Antallal, László édes atyjával, ki 1736-ban bocsátott ki egy füzet, élénk képzelettel és erős hittel írt éneket; de azért «az egyházi lyrában mind a nyelv nemességét és erejét, mind az érzés igazi buzgóságát tekintve, első helyen állanak Ráday Pál énekei». (*A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése*. Negyedik kiad. I. 93 l.)

Ambrús szerint Ráday az egyházköltés terén valóságos jelenség. «Vallásos énekeivel új világot tárt fel a vallásos, különösen pedig a református vallásos költészet mezején; mert igaz ugyan, hogy e vallásfelekezet a XVI. században s XVII-ik elején számos, derék, vallásos lyrikussal bírt, de

ezeknek terményei sem gondolat, sem nyelv tekintetében nem haladtak annyira, mint Ráday; későbben pedig megszűnt a működés, s csak a múlt idők vívmányai forogtak kézen, s így e téren is pangás állott be; azonban Ráday föléptével oly haladás mutatkozott... (Idézi Toldynak főntebbi szavait.) Igen; mert a XVI. századbeli református énekgyűjtemények bár teljesen eleget tettek a szükségletnek, s egyszerűségöknél fogva inkább hatottak a valódi belső vallásosság ébresztésére s ápolására, mint a legújabb kor hasonló termékei, s bár Szenczi Molnár Albert zsoltárfordítása verselés, nyelv s kifejezés tekintetében valódi classicus mű: mindazáltal *hathatós gondolatokban*, hatást nem vadászó, költői kifejezésekben, az alak és tartalom szoros összeillesztésében, a belszerkezet kerekdedségében, valódi magyar zamatú, tiszta s *erőteljes nyelvezetben* Ráday oly tulajdonságokat egyesített, melyek egyenként és összesen emelik művét a jelzett magasságra.» Különösen elragadja őt «a nyelv mesteri kezelése». «Sokszor mintha I. Balassa Bálintot hallanók, a mint azon az egyszerű, mégis hajlékony s zengzetes nyelven nyilatkozik a bűn öntudata s a megindúlt, vallásos mély érzelem. Nem találjuk Rádaynál a későbbi korban oly divatossá lett virágos, költői nyelvet, bár ő is használja a képeket s alakzatokat; de melyek módjával alkalmazvák; általában az ő költészete az érzelem, a buzgó vallásosság s a

romlatlan, vallásos kedély hangján szól a szívhez, mely egyszerűségében annál mélyebb hatást szül. De nemcsak elődeit haladta meg Ráday, hanem utódai is sokáig hasztalanul igyekeztek utolérni őt.»

Bogisich Mihály szerint is «Ráday Pál a múlt századbeli protestáns egyházköltők elsőrangú csillaga... *Vallásos érzet*, Isten akaratjában való megnyugvás szól a *szép nyelvezetű* költeményekből». Két korlátot azonban állít Ráday jelentősége mellé. Egyik az, hogy csak a protestáns vallási költők közt mondja elsőnek, noha csillagnak; másik az, hogy környezetét ugyancsak megszorítja, kimutatván, hogy — kivált egyházi népelemek dolgában — mégsem uralkodott akkora sivárság. Különösen a protestánsok igen sok énekes könyvet adtak ki; másfelől a katolikus énekes könyvek, ha számra nem, poétai szépségekben s dallamosságban versenyeznek a protestánsokkal, így Náray *Lyra coelestise* (1695) és Illyés István énekei (1693), melyek e korban örvendtek legnagyobb elterjedésnek. Még egy érdekes észrevétele van Bogisichnak, mely szerint «a buzgó kath. II. Rákóczy Ferencz befolyása meglátszik e könyvön».

Az álláspont tehát lényegileg ugyanaz. *Irodalomtörténeti jelentőségét* mindenki körülbelül abban látja, hogy a nemzetietlen kor első egyházi lyrikusa volt s a reformátusok énekköltésében olyan alak, ki saját korában egyedül hor-

dozta vállain a hymnologia szent ügyét. Az *aesztetikai* megbecslés is pontosan összevág; mindegyik az *érzés buzgóságát, a gondolatok és a nyelv* nemességét és hathatóságát emeli ki. Csak a fokozat különbözik. Toldy és Ambrus legmagasabbra teszik, szerintök a régi énekköltészetet is elhomályosítja, Szinnyeinél csak versenyez a legjobb prot. énekekkel, Beöthynél egyszerűen kora énekköltői közt az első, Bogisichnál pedig a református énekköltés elsőrendű csillaga.

Némileg más oldalokat emel ki Csernátoni Gyula. Szerinte Molnár zsoltár-fordításainak hangját megközelítik Ráday hymnusai. »Ez énekekben a töredelmességnek és ragaszkodásnak sokszor mély és tartalmas kifejezéseivel találkozunk. Nem tud ugyan szabadulni e hosszadalmasságtól, túlságos részletezéstől ő sem, de legtöbb elődjét mégis meghaladja az egyházi énekköltészet terén kifejezései választékossága s szellemének magasabb röpte által. Nagy előhaladás nála az is, hogy inkább az érzésekre és képzelemre akar hatni, mint az értelemre, s a vallásos énekeknek ez is a főkelléke. Nem keresi a kifejezéseket s ez egyszerűleg kedvessé teszi. Érzelmei sem fokozóknak a rajongásig mint a szombatos énekek némelyikében, sőt a szenvedélyesebb hangig is ritkán . . .» (*Figyelő*, XII. 329. 330. 1.)

Szokás továbbá nála dicsérni a technikát is, a versformák nagy választékát. E tekintetben

nagy súlylyal bír az, hogy Arany is meg van vele elégedve.

Épen e ponthoz fűződik aztán Aranynak egy másik, igen érdekes föltevése. Azt hiszi nevezetesen, hogy Rádaynak alkalmasint egyéb, szerelmi költeményei is voltak. Legalább feltűnőnek találja, hogy csak vallásos költemények származtak volna tőle. «Jól tudjuk — úgymond — hogy a kor vallásos szelleme, kivált a reformáció óta, a lyrai kebelnek kiömlését nem igen tűrte más mint vallásos irányban: Balassától kezdve, a kik világi költeményeket írtak is, többnyire szent énekek kíséretében bocsáták a világ elé, vagy mert a buzgó szív ily dalok költése által belső szükségét elégíté ki, vagy talán azért is, hogy meg ne ítéltessenek csupa világias hajlamukért. Gyöngyösi legalább a *Cupido* után, mintegyve zeklésül látszik nyújtani *Rózsakoszorúját* s a többenél is az *Istenes énekek* szinte elmaradhatatlan a «Világiaktól.» Rádaytól csupán az elsőbbeket ismerjük. Nem írt-e vajon, fiatalabb korában, ő is «Világiakat?» oly kérdés, melyre többé nincs mód megfelelni; de ha tekintjük versbeli gyakorlottságát, melylyel egyszerre föllép *Istenes énekeiben*, hajlandók vagyunk föltenni, hogy ifjúsága nem folyt le figyelemreméltó kísérletek nélkül a «világiakban», de a melyeket ő, gondosabb mint a második Balassa, mint Zichy és többen, az enyészetnek adott által, mielőtt író szekrénye zárt helyéből csak egy is

közforgalomba jutott volna. Annyi kétségtelen, hogy a XVII. század lyricusai és Amadé között összekapcsoló láncszemre van szükség: és én, ha Ráday Pál formáit tekintem az *Istenes énekek*ben: hajlandó volnék azt gondolni, hogy e láncszem ő. Akármint legyen: az énekek, míg egyfelől vallásos költői kedélyről tesznek bizonyosságot, más oldalról a nyelvkezelésben, a költői technikában szembeötlő haladást tanusítanak, elannyira, hogy alig lehetne őket megkülönböztetni a reformátusok azon templomi énekeitől, melyek egy egész századdal később s már a Csonkai iskolájában növelkedett versszerzők ügyessége által keletkeztek.»

Arany nézetei tehát e három pontban összegeződnek: 1. Ráday írhatott világi verseket ifjabb korában, de mielőtt napfényre kerültek volna, el is enyészttette őket; 2. a XVII. század lyrikusai meg Amadé közt kapocsnak kell lenni, és e kapocs alighanem Ráday; 3. az énekek a nyelvkezelésben s költői technikában szembeötlő haladást mutatnak. (Arany: *Írói arczképek*: V. Ráday Gedeon. *Prózai dolgozatai* közt.)

Ez utolsó pontot érinti Ferenczy Zoltán is. Az énekek «a magyar rhythmicus verselésnek néhol igen szép példáit mutatják, habár igen sokszor döcögősebbek számos előbb írt költőkéinél... Jó hangzásuk miatt ez énekek igen kedvesek voltak s valódi forradalmat idéztek elé a nagyon is meglankadt és folyton csak a régieket utánzó

protestáns egyházi énekköltészetben, s innen ki-magyarázható, hogy az énekek elsőmegjelenésöktől (1715. Debreczen) a XVIII. század folyamán oly számos kiadást értek». (*A népies versalakok története műköltészetünkben.* Budapest. 1879.)

A mi célunk Ráday életadatait és munkáit mások számára hozzáférhetővé tenni, nem pedig költészetéről tanulmányt írni, azért csak néhány, el nem hallgatható megjegyzést teszünk, a mi Ráday álláspontjának s értékének meghatározásához az eddigiekhez járuljon.

1. Ráday költeményei voltaképp csak szereplésökre nézve tartoznak a hanyatlás korszakába, mert akkor voltak népszerűek s akkor jelentek meg kiadásai: de nem tartoznak oda keltökre nézve. Ez énekek írójára a szatmári béke semminemű nyomasztó és leverő utóhatást nem gyakorolhatott és rajta semmit nem korcsosított, mert a szatmári békét megelőzőleg születtek (legkésőbb 1705 és 1709 közt.) Ellenvethetni, hogy ez énekek is ugyanazon viszonyok méhében fogamzóttak, melyeknek gyümölcse a szatmári béke lön, tehát az idők komorsága színezi őket is; azonban a mi komorság e költeményben látszik, nem a közbűnnek a szerző lelkére vetődött árnyéka, hanem egy vallásos kebelnek magakinzó érzékenysége, az akkori hitérzület, de nem a hazafiérzület silhouette-je. Általán ő inkább bezárja a XVII. századbéli főrangú költők sorozatát, mintsem Faludiéknak lenne kortársa.

2. Ráday Pálban az irodalomtörténet az író megfelel, s egyik felére ruházza az egész dicsőségét. Csak a költőt emeli ki, jobban is a kelleténél s mellőzi a prózáíró. Pedig ez az egész fel fogás újabbkori fictió; saját korának eszébe sem jutott énekeit többre becsülni mint imádságait. Sokat emlegetik őt a múlt században, művét is «ama kisdud könyvecskét, de aranybetűkre méltó könyvecskét», de minden emlék arra mutat, hogy egyaránt kedves volt annak mind a két fele, és soha nem gondoltak arra a kiadók sem, hogy az énekeket külön közrebocsássák. A református templomok bolthajtásai és a református házak gerendái alatt egyformán használták a könyörgéseket mint az énekeket. A történeti valóság az, hogy ő épen úgy hatott prózai, mint verses műveivel. S valóban a *Lelki hódolás* stilusa, nem habozunk kijelenteni, érdemel annyi figyelmet, mint az *Istenes énekeké*. Tiszta, választékos és ihletett stilus az, melyhez a Benderi naplóét hasonlítani sem lehet; mondatai kereken és simán peregnek, a nyelv szép és kifejező. A magyar próza történetében legalább az a hely illeti meg Rádayt, mint a költészet történetében, s ott talán nem is múlják annyira felül mint itten.

3. Ráday költő is, de nem kiválólag az. Meg kell jegyeznünk, hogy sajátságos ellentét van költészete és jelleme közt. Ráday énekeit olvasva, legfőlebb egy buzgó vallásos ember képét nyerjük, kinek szelleme meglehetősen komor, s a ki

inkább öregnek tetszik, mint ifjúnak, — a vidám, szeretetreméltó és gyermeteg Rádayt nem találjuk azokban. Lelünk egy oly alakot, a milyen az akkori időkben több is volt, de nem leljük épen őt. Valami szoros kapcsolat közte és énekei közt nincs. Ez énekek nem tükrözik egész egyéniségét, nem tükrözik annak minden oldalát. Csak egy érzésével, a buzgósággal merül műveibe; hazafi érzése, családi érzése nem olvad azokba. Műveinek nincs nemzeti színe, annál kevésbbé egyénizamatja. Az előbbi hiány különben általán jellemzi a magyar protestáns énekeket, melyek kevésbbé hazafiasak a katolikusoknál; az utóbbit pedig a vallásos költemények közös stílje magyarázza, bár nem egészen. Még az a buzgóság is Ráday verseiben, noha meg vagyunk győződve igazságáról, többnyire kölcsönzött hangokban és formákban jut kifejezésre; tudjuk, hogy bensőséges, de nem eléggé látszik annak. E költemények eszmeköre, kifejezési készlete, szerkezete épen oly hagyományosak, mint dallamaik. Kettőnek kivételével a zsoltárok stíljét viselik magokon, azok motívumait variálják, hangját utánozzák, vegyítve itt-ott a keresztyén középkor eszmevilágának egy-egy vonatkozásával (az ember kardinális ellenségei: test, ördög és világ stb.) Általán Ráday két stílben dolgozott: a református énekstilben, melynek alapját a zsoltárok képezik, s a kath. énekstilben, a középkori hymnológia modorában. E nemből két darab van énekei közt, szent Bernát

énekének egyik átdolgozása, másik fordítása; ide tartozik azután az imádságok közt levő két darab is. Ráday költeményei közt épen ezek a legédesebbek, a legsímább nyelvűek, legdallamosabbak. Ráday könyve még azon protestáns könyvek közé tartozik, melyek nem szakítottak teljesen a katholicismussal; szent Bernát hymnusa megragadja őt, két alakban is átülteti és sehol sem lendületesebb mint épen itt.

Azt a nézetet tehát, mintha Ráday új lendületet adott volna az énekköltésnek, nem kell az énekek tartalmára vonatkoztatnunk. Tartalmilag nem reformálta ő azokat, övé csak az átöltöztetés érdeme. Alig más, mint szerencsés variálók. Szent Molnár Albert zsoltárainak örökös éneklése kívánt már némi változatosságot, s Ráday újabb formában adta a hitélet és áhitat régi eszméit és hangjait.

A laza kapcsolat oka épen az, hogy Ráday fiatal korában szerzette az énekeket, a mikor a bűnbánat, a kegyes érzés nem rendelkezik még saját hangokkal s a buzgó lélek inkább felveszi a kész eszmekört, mintsem újat teremtsen. Azért Rádayt buzgó indulata s írói tehetsége az énekköltésre ösztönözték ugyan, de nem öntötte abba egész lelkét, nem is teremtett, csak alakított.

Van mégis, buzgóságán kívül, egyéniségének egy más oldala is e művekben: a jártas stilisztika is előttünk áll bennök, a kinek vannak gondolatai s kifejezésbeli gyakorlata. Szenvedélyes író-

gató volt, megpróbálta erejét az énekszerzésben is; de énekein akárhányszor áttetszik a rhetori öntudatosság, mit több darabjainak thematikus dolgozása is bizonyít; itt a tárgy mintegy feladvány szerepel, ott az észmenet igen logikus.

Nem lehet tagadni, hogy Ráday könyve bár változat, de szerencsés. Vannak hathatós gondolatai, képei. A nyelv emelkedett, igazán nemes; sok helyt van benne szárnyalás, költői szín és illat; de sok helyt visszahat a forma a gondolatra, melyet eltorzít a rím kedvéért. Sok sornál érezzük, hogy ez a rím miatt van, sok gondolatnál, hogy az illusiót sérti és csak azért van erőltetve, mert egy szót belőle már a rímnek előlegezett. Ütemezése általában jó, rhythmusérzéke eleven.

5. Ráday Pál a versformában sem volt újító. Versformái mind a régibb, ismert egyházi énekek nótájára szabvák, hiszen ez is egyik oka volt elterjedésöknek, Ráday szerzeménye nincs köztök. De ha nem volt újító: választékos volt s ebben is van újság. Népdalforma alig van énekei közt, a közönségesebb versalakokat nem keresi; a válogatott ritkább formák művelése és terjesztése érdem nála. Neki ritka szak- és sorszerkezetek kellenek, olykor kereszt-, olykor ölelkező- vagy még szövevényesebb rímekkel. Szencziből szedi mintáit, válogatva a mesterségesebbeket. E minták szabása eredetileg nem magyar, tudjuk, hogy francia dallamok szövegének utánzásai; de

Rádaynál sohasem magyartalanok, s ő tisztán és szabatosan ütemez. Ütemtartása sokkal jobb is rím-technikájánál, amazért alig kényszeríti a gondolatot. Általán verselése korában a legjobbak közé tartozik, bár sok régibb költőével nem versenyez.

6. Arany észrevétele: írt-e Ráday ifjabb korában szerelmi verseket is? — ma is nyílt kérdés marad. A gyanítás épen nem foglal magában lehetetlenséget, de valószínűbb sem lett. Arany szavaiból látszik, hogy ő a *világiak* írását előbbre, «fiatalabb» korba teszi, mint az *Istenes énekeket*, úgy hogy amazokon szerezhette volna meg Ráday technikájának biztosságát. Most azonban már tudjuk, hogy az énekek is teljesen ifjukurából valók, alkalmasint már 23 éves korában kezdte irogatni őket. A jó technikát nem annyira a gyakorlatnak, mint az érzéknek tudhatjuk be.

7. Aranynak az a következtetése, hogy a XVII. század lyrikusai és Amade közt összekapcsoló láncszemre van szükség: azóta fényesen igazolva van b. Várkonyi Amade Antal, László atyja verseinek napfényre jöttével. De ez meg is dönti azt a gyanítást, hogy a kapocs Ráday. Különben is Arany szavai kizárják egymást. Ha Ráday a világiakat féltékeny gonddal az enyészetnek adta oda volna által, mielőtt írószekrénye zárt fiókjából csak egy is közforgalomba jutott volna: akkor nem is iskolázhatták nála magukat az ifjabb verselők.

Ráday Pál életrajza, ismertetői.

Eredeti források:

1. *Ráday Pál* Önéletrajza.
2. *Ráday Pál*: Benderben menő utazásomnak diáriuma. L. mindakettőt e kötetben. Kissé szűkszavú, de leghitelesebb források.

3. A Ráday Pál fölött tartott *halotti beszédek*. Ez egy negyedréthű kötet, a nyomtatás helye nélkül, csak a nyomtatás esztendeje van megjelölve: 1735. Hosszas czimének kezdete: Párjához Igaz és Tökélletes Szívnek gyógyulhatatlan Sebe, Mellyet vett a Mindenhatónak Keze által életének kegyes, és mindvégig hűséges Társától Nehai Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Rádai RÁDAY PÁL urtól, A Halál által lett megfosztatásával, nagy keserűséggel illettetett MÁRA, Tekintetes és Nemzetes KAJALI KLÁRA Asszony stb. Tartalmaz 6 beszédet, 1 búcsúztatót és a főntebb közölt sírverseket. A beszédek tartották: *Veres-marti V. Sámuel*, péczeli ref. lelkész Péczelen az «elfelejthetetlen bánattal illettetett szívekből származott jajgató sirással hangzó udvarházban,» 1733 május 21-én, a koporsóba tétel alkalmával; *Miskolczi Sz. János* losonczy ref. lelkész és esperes a losonczy templomban 1733. szept. 20-án, a családi sírboltba helyezéskor; *Kármán András*

ugyanott és ugyanakkor (latinúl); *Patay Sámuel* ugyanakkor a «templomba bé nem fértt nép előtt a kerítésben»; *Jánosi György*, a losonczy ref. egyház «egyik méltatlan tanítója», ugyanakkor «a losonczy temetőhelyben készítettett kryptába... való letétettetésnek alkalmatosságával, azon temetőhelyben levő színben»; *Sárkány Dávid* ragyistyáni ref. lelkész ugyanakkor a temetőszínen. A beszédek közül a Kármáné latin, a többi mind magyar. Legszónokibb a Sárkányé. A *Proso-poeia. A megholtak búcsúszava* kettős cím alatti szokásos búcsúztatónak szerzője nincs nevezve. Végül vannak a sír-iratok. — A gyűjteményt Széll Farkas ismertette röviden a Századok 1873. folyamában (296—300 l.) s ugyancsak az ő szívességeből használtuk mi is.

4. A Ráday Eszter gr. Teleki Lászlóné fölött tartott *halotti beszédek* (Kolozsvár 1766.) Ebben *Málnási László*, *Deáki Fülep Sámuel*, *Intze István*, *Bod Péter* beszédei foglalnak magokban egyes adatokat.

5. A gr. Ráday Gedeon fölött tartott szónoklat: *C. Koppi*, Oratio quam Ged. Comiti de Ráda mon. esse voluit. Pest 1792.

6. Pulay Jánosnak a szatmári békességről írt munkája. (Gr. Károlyi Sándor naplója mellett.)

7. Thaly: *Rákóczy-tár* I. k. 1868. cz. gyűjteményben.

8. Thaly: *Archivum Rákóczyanum* cz. gyűjteményben.

Egyéb életrajzok, ismertetések, adatok :

Kazinczy Ferencz : A Rádayak. Felső Magyarországi. Minerva. 1827. II. 1227. Némi részben eredeti forrás, mert értesüléseket a családtól is nyerhetett.

Kazinczy : Pályám emlékezete. Aigner Nemzeti Könyvtárában 220. és 328 l.

Bod : Magyar Athénás 229.

Wallaszky : Conspectus Reip. Litt. 354.

Jerney János : Ráday Pál benderi követségének naplója 1709. Tudománystár 1841. — Értekezések IX.

Toldy Ferencz : Ráday Pál. Magyar Költők Élete. I.

Ambrus Mór (losonczi tanár) : Ráday Pál XVIII. századbéli vallásos lantos költő. A losonczi magy. kir. áll. gymn. 1875—6. Értesítőjében. Életrajz és több ének fejtegetése.

Nagy Iván : Magyarország családai-ban.

Horányi : Memoria Hung. III. 108.

Katona : Hist. Crit. XXXVIII. 882.

T(haly) K(álmán) : Ráday Pál sírírata. Századok 1870.

Széll Farkas : Még egyszer Ráday Pál sírírata. Századok 1873. !

ifj. Szinnyei József : Irodalmunk története 1711—1772.

Beöthy Zsolt : A m. nemz. irod. tört. ismertetése I.

Arany Janos: Irói arczképek (Prózai dolgozatok közt.)

Ferenczy Zoltán: A népies versalakok története műköltészetünkben. Budapest. 1879.

Bogisich Mihály: Magyar egyh. népénekek a XVIII. századból. Akad. ért. a nyelv és szépt. köréből. 1881.

Ralovich Lajos: A hanyatlás korának lyrai triásza. Abafi: Figyelő XII. 1—25 l. (Ráday Pált, Amade Lászlót, és Faludit érti. — Rádayról 5—9 l.) Sekelyes. Néhány költeményt általános frázisokkal jellemez.

Csernátoni Gyula: A magyar ódaköltés története a legrégibb időktől Vörösmartyig. Figyelő. XII. (Rádayról: 329—330 l.)

Márki Sándor dr., Bihar irodalmi történetéből. J. Énekköltés a múlt században. «Bihar» 1884. évf. 114., 115. sz. (Ráday Lelki hódolása és életrajza.)

A LELKI HÓDOLÁSHOZ
ALKALMAZTATOTT
ISTENES ÚJ ÉNEKEK.

Énekeljétek az URnak új eneket.

Zsolt. 149: 1.

Az igaz istennek imádásáról.

Nóta : *Oh felséges UR mi kegyes Istenünk,*

avagy :

Dicsérd az Istent mostan óh én lelkem.

Meghódol lelkem tenéked nagy Felség,
Szentháromságban ki vagy egy Istenség :
Csak téged illet minden tisztesség ;
Mert téged ural az egész föld s ég.

2. Imád a nagy ég ő teljességével,
Mondván : Szent, szent, szent az UR felségével !
Teljes a föld s ég dicsőségével,
Seregek ura erősségével.

3. Imád a földnek kiterjedt nagysága,
A királyoknak nagy hatalmassága,
A sok népeknek minden országa,
Roppant táborok sűrű soksága.

4. Imád tégedet a nap fényessége,
 Az éjtszakának titkos setétsége,
 Imád a holdnak ő teljessége,
 A csillagoknak szép ékessége,

5. Imád a tenger s a vizek folyása,
 A sok hegyeknek magas fennállása,
 Minden szeleknek széllyel oszlása,
 S a madaraknak ékes szólása.

6. Imád tégedet mindenféle állat,
 Valamelly a földön és a föld alatt,
 Mozog, csúsz, mász és járhat vagy állhat,
 Tudja, táplálást csak tőled várhat.

7. Imádlak én is téged, teremtőmet,
 Gondviselőmet és idvezítőmet,
 Megszentelőmet s erősítőmet,
 Én Istenemet s egy segítőmet.

8. Imádlak téged, Urát kezdetemnek,
 Urát végemnek s egész életemnek,
 Fő szerző okát a természetnek,
 Halálnak urát és kegyelemnek.

9. Imádlak téged egyedül Uramat;
 Nem vetem másban én bizodalmamat:
 Mikor imádlak, halld meg én szómat:
 Ird bé könyvedbe Hódolásomat.

Más

Az igaz hitről.

Nóta: Szíve¹met hozzád emelem, És ben . . .

avagy:

Ébredj fel óh te én szívem.

URam ! jól esmérsz kinn és benn,
Mint kezed formálását ;
Bélátsz szívem rejtekében,
Tudod éltem folyását :

Vajha én is esmérjem
Igazán szent Felségedet,
És eszemmel felérjem
Te nagy kegyelmességedet !

2. Légy áldott, hogy elhíntetted
Esméretednek magvát,
És házadban felemelted
Az idvességnek szavát.

Légy áldott hogy részt adtál
Nékem is esméretedben ;
Setétségben nem hagytál,
S bévettél szeretettedben.

3. Néked azért nagy örömmel
 Oh ISTEN! meghódolok,
 Áldozom szivből hitemmel,
 És te benned vídúlok.

Szolgád vagyok, esmérem,
 Rám bizott kincsed sáfárja :
 Tudom, kész az én bérem,
 Bő kegyelmeidnek árja.

4. Te vagy, és úgy is esmérlek,
 Három személy, egy felség ;
 Atya, Fiú és Szent Lélek,
 Egy állatú Istenség.

Ezt hiszem és ezt vallom :
 Hiszlek Teremtő Istennek ;
 Hirdetem és javallom
 Nagy jóvoltodat mindennek.

5. Hiszek a JÉZUS KRISZTUSBAN,
 Ki néked egy szülötted ;
 Bizom irgalmasságában,
 Mert érettünk küldötted ;
 Sok kint vallván, az halált
 Halálával megrontotta,
 S így mennybe utat talált,
 És hajlékit elosztotta.

6 Hiszek SZENT LELEK Istenben,
 Ki engem elpecsételt,
 Világoskodik szivemben,
 Vigasztal és megszentelt;
 A mint kijelentetted,
 Hiszek mindent te felőled;
 S bár tőlem elrejtetted,
 Hitem el nem áll mellőled.

7. Esmérlek, Istenem! ki vagy,
 Mert Igédből tanúltam:
 Hiszem, hogy irgalmad bő s nagy,
 Melyből ki nem szorúltam.

Hiszem bizony, hogy te vagy
 JÉZUS! az én Idvezítőm;
 Szükségimben el ne hagyj,
 S légy mindenkor én segítőm.

8. Hiszem lelkem idvességét
 Bűnöm bocsánatjával;
 Várom rendelt örökségét
 Sok drága malasztjával:

Hiszem, és élni kíván
 Illyen hitben az én lelkem,
 Hogy pályámat megfutván
 A mennyország legyen telkem.

Műs

A reménységről.

Nóta : *Az UR bir ez egész földdel.*

Oh én lelkem ne csüggedezz !
 Mert Isten árnyéka fedez ;
 Ő bétölti reménységedet ;
 Meg nem csal ígéletiben ;
 Sőt megtart szeretetiben,
 S elősegéli szükségedet.

2. Igaz minden fogadása,
 Mellyből kibuzog áldása ;
 És a kik hozzá folyamodnak,
 Nem hagyja esni szégyenbe,
 Sem nem idézi törvénybe,
 Kik kegyelméhez ragaszkodnak.

3. URam ! tehát benned bizom,
 Ígért jóvoltoddal hízem,
 S reménységemmel meghódolok,
 És mindent, valamit hiszek,
 Reménylve tőled elvészek,
 Semmiben félve nem mozdúlok.

4. Mit ne reménljek én tőled ?
 Elmélkedvén te felőled,
 Óh mindenható nagy UR Isten !

Mert a mit akarsz meglészen,
 Bölcseséged látja készen,
 Csak te vagy az UR minden testen.

5. Távozzál azért *Kárhozat* ;
 Mert vagyon érttem áldozat,
 A mellyért bűnöm bocsánatját
 Reménylem s nem kételkedem,
 Hogy a midőn reménykedem,
 Elvészi rólam gyalázatját.

6. Nem árthat nékem az *Halál*,
 Ámbár árnyékában talál,
 Reménylek ott is a Jézusban,
 Ki nékem világosságot
 Nyújt, szivemben vigaságot,
 S nem aluszom el az halálban,

7. Nincs hatalmad rajtam *Sátán*,
 Kinek megtöretett hátán
 Az asszonyi állatnak magva
 Győzedelmi zászlót emelt,
 Reménységet bennem nevelt,
 Kit megígért öröktől fogva.

8. Bátor engem sanyargasson,
 És szivemben általhasson
 A kemény nyomorgató *Szükség* :
 Akkor is rám gondot tartasz,
 Áldásiddal bátorítasz,
 Felsegit az élő reménység.

9. Ha látogatsz *Betegséggel*
 Vagyok erős reménységgel,
 Hogy felöldözöd kinaimat.
 Bár *Veszedelembe* essek,
 Megtartasz, hogy el ne vesszek,
 És egyengeted útaimat.

10. Ha ezeren környűlvésznek,
 Semmi kárt bennem nem tésznek,
 Mert az UR lesz ott is óltalmam :
 Ámbár titkon ásson vermet,
 De temetőmre nem termett,
 S megőriz az én bizodal~~m~~am.

11. *Bú s bánat* távol legyetek,
 Nálam ne kereskedjete~~k~~,
 Kész a vigaság én szivemben ;
 Ha kisért is illy nyavalya,
 De ISTEN megorvosolja,
 Béöntvén Szent Lelkét kedvemben.

12. Oh kegyes Istenem s Atyám,
Erős kösziklám és bástyám,
Én reménységemnek Istene!

Védelmezz a gonosz ellen,
Hogy kedve bennem ne teljen,
S ne ártson semmi bűn fenéje.

13. Oh JÉZUS! egy közbenjáróm,
Szerelmedből jóakaróm!

Tápláljad én reménységemet;
Részesíts szent érdemedben,
Tarts meg végig kegyelmedben,
Hogy megnyerjem idvességemet.

14. Légy áldott Isten Szent Lélek,
Kiben hit szerint reménlek,
Foglalj bé a szent lánczba s tarts meg;

A mint elláttál s választál,
Esméretedre elhívtál,
Szentelj, igazíts s dicsőíts meg.

Más

A szeretetről.

Nóta: Az olly emberek nyilván boldogok.

A természetnek tanít folyása,
Mellyet UR Isten szivünkbe öntöttél,
Hogy ahoz készebb kedvünk hajlása,
Kit minékünk is szeretőnké töttél;
Mert ki kit szeret, viszont kívánja,
Szerelme légyen kölcsön-adománya.

2. Te vagy, UR Isten! megvallom szivből,
Olly kegyes, jó s hiv szerelmes Atya,
Ki ingyen-való szerető kedvből,
Melly Szent Lelkedet épen általhatja,
Sok javaiddal felkoronáztál,
Szeretél, midőn még nem is formáltál.

3. Megadom tehát Uram a kölcsönt,
És meghódolok néked szeretettel,
A melyet szivem tehozzád kiönt;
Mert hozzád vagyok kötve erős hittel:
Szeretetemet, lelkem adaját,
Vedd kegyelmessen s ne számláld hibáját.

4. Oh Uram, melly nagy a te szerelmed!
 Ki szegény féreg szolgádat megszánod;
 Sőt fellyül adod arra kegyelmed,
 És nyomorúlttól tőlem azt kívánod,
 Hogy szeresselek téged olly Istent,
 Ki lábad alá rekesztettél mindent.

5. Szeretlek méltán, mert Istenem vagy;
 Szent természeted szeretetre méltó;
 Csupa szeretet dolgod s erőd nagy,
 És bölcseséged merő azon mély tó;
 Minden szerzésed jó s kellemetes;
 Szent neved s igéd nálam szerelmeta.

6. Szerelmeta vagy, ki szeretésre
 Méltóztatasz Uram naponkint engemet,
 És készen vezetsz örök életre,
 Kisáfárolván lelki szükségemet;
 Szeretlek URam én szeretőmet,
 Szeretetedre vond minden időmet.

7. Te vagy Királyom s én hived vagyok,
 Országlásodat hűséggel szeretem,
 Szeretetednek zsóldjára vágyok,
 S egész éltemben zászlódat követem;
 Mert a te pálczád nagy örömet nyújt,
 Melly szeretetre engem hozzád felgyújt.

9. Oh szerelmetes mátkám UR Jézus!
 Kinek szent csókja csepeg idvességgel,
 Szereteteddel szívembe bėjuss,
 Hogy befogadjon lelki kedvességgel,
 Megtartván hozzád igaz szerelmét,
 A melly fellyülmúl minden földi elmét.

9. Mi lehet nagyobb szeretet annál,
 Mint midőn érttem életed letetted?
 Drágább szerelmed tiszta aranynál,
 Mert szent véredet érttem kiöntötted.
 Oh Uram! indíts szerelmet bennem,
 Legyek kész értted halálra is mennem.

10. Kibuzog annak Uram szerelme,
 Kit Szent Lelkednek ereje felbuzdít,
 Nincsen szívének semmi sérelme;
 Sőt hiveidben olly hatalmat mozdít,
 Hogy senki máshoz nem hódíthatja,
 És szerelmedtől el nem fordíthatja.

11. Im azért Uram! néked szentelem
 Teljes szívemből minden szerelmemet,
 Szeretetedet nagyra tisztetem,
 Fordítsad arra egész értelmemet,
 Hogy szerelmedtől félre ne álljak,
 Sőt szerelmedben mind éljek s mind haljak.

Más

Az isteni félelemről.

Nóta: *Uram én csak te benned bízam.*

Uram parancsolj, hogy érthessem
 Szent akaratodat
 És rendtartásodat
 Esmérvén szivből szerethessem,
 És szüntelen nyomozzam,
 S tőle el ne távozzam.

2. Istenem vagy, kit szeretettel
 Szolgálni kész vagyok,
 Mert jótétid nagyok;
 És néked, a melly tisztelettel,
 Jó atyámnak tartozom,
 Naponként előhozom.

3. Im, meghódolok mindenképen,
 Néked, Istenemnek,
 Jó fejedelmemnek
 És Uramnak, megadom épen,
 Mint szolga, a félelmet
 S a szelíd engedelmet.

4. Óh melly drága az UR félelme !
 Ki nagy kegyességet,
 Indít bölcseséget,
 Mert annak kezd lenni értelme,
 A ki féli az Istent,
 Kinek minden dolga szent.

5. Ez igaz vezére mindennek,
 Igazgatván arra,
 Hogy ne térjen balra,
 Megmútatja útát Istennek,
 A mellyen bátran állhat
 Ha egyszer rátalálhat.

6. Nézd az hajót a nagy szélvészben,
 Elvész arról a kincs,
 Ha a kormány ott nincs :
 A veszély azt is minden részben,
 Mint a féreg eléli,
 Ki az Urat nem féli.

7. Reá rohan minden gonoszra,
 Mint egy nagy forgó szél,
 Ki Istentől nem fél :
 És minden esze csak a rosza
 Vakmerőképen tódúl,
 És a jótól elfordúl.

8. A világ s a test elragadja
 Az ollyannak szívét,
 Mert untalan csak vét;
 Sőt Isten is magának hagyja,
 Hogy a kész törbe essék,
 És vaksága kitessék.
9. De én te benned nem tántorgok,
 Mert világot gyújtasz,
 Segedelmet nyújtasz :
 És miglen e testben nyomorgok,
 Szent félelmedben járok,
 Mellyből minden jót várok.
10. Ha a bűn magához édesget,
 Félelmed elszakít
 S lelkem hozzá nem szít,
 Sőt éjjel-nappal úgy fedezget,
 Hogy meg ne csaljon a test,
 Melly utánam hány sok lest.
11. Tudom, Uram ! hogy ítéleted
 Rettentő s ijesztő,
 Mint a tűz, emésztő ;
 De nem fél, hogy ott is elveszted,
 A ki szívből téged fél,
 Mert elesvén is felkél.

12. Megrontod igaz ítéletből
 A gonosz hitetlent,
 Hogy ne álljon ellent ;
 Elhányod, mint port, az életből,
 Szándékában megromol,
 Mint rothadt fa, elomol.

13. Oh Uram, öntsd bé félelmedet
 Szivembe nagy mélyen,
 Hogy akkor se féljen,
 A midőn szent győzedelmedet
 A végső napon látom,
 Légy kegyelmes barátom.

Más

Az embernek maga megtagadásáról és harczáról.

Nóta : *Hallgasd meg Uram kérésem, Tek . .*

Hallgasd meg Uram én szómat,
 Vedd szivedre panaszomat ;
 Mert az új ember kiált,
 Kit bennem lelked formált ;
 Nyújtsd hozzá segedelmedet,
 Tartsd mellette kegyelmedet ;
 Hogy az ellenség hatalmát
 Megtörje, mint gyenge szalmát.

2. Esmérem ellenségemet,
 A ki sanyargat engemet;
 Nálam lakik mint egy társ,
 De ellenem hegyes nyárs;
 Midőn hozzám nyújt szerelmet,
 Akkor hoz rám veszedelmet:
 Oh! ki szabadit meg tőle?
 Hogy elállhassak mellőle.

3. Ez az én ó természetem,
 Kitől van gyakran esetem;
 De mégis ellent állok
 S ő véle szembe szállok;
 Sőt Uram, most is megvallom,
 Hogy munkáját nem javallom;
 Ámbár néha el is ragad,
 De társára úgy sem akad.

4. Imé azért *protestálok*,
 Hogy tőle szivből megvállok,
 Levetkezem óságát,
 Minden hajlandóságát;
 Mert az a rész már elkészült
 Mellyet Szent lelked újjá szült,
 Nevednek dicsőségére
 S lelkemnek idvességére,

5. Ennek, Uram! meghódolok,
 Midőn attól szabadúlok;
 Vedd fel azért pártomat
 S tekintsd gyenge vóltomat;
 Erősíts a pártütésben
 És vígy bé a frigykötésben,
 Mellyben erősen megálljak,
 S kétfelé ne sántikáljak.

6. Mert így bátran ellent mondok,
 Uraságáról lemondok
 Ellenkező társomnak,
 Ki irigye sorsomnak:
 Keressen magának szolgát,
 A ki véghez vigye dolgát;
 Nincsen hozzám semmi köze,
 Bár magát mellém kötözzé.

7. Midőn gonosz útat választ,
 Ad az új szív olyan választ,
 Hogy nincsen hozzá kedve;
 Mert nincs szeme befedve:
 És ámbár olykor bünt tégyen,
 Melly velem mintegy köz légyen,
 De attól félve szaladok,
 És hogy másé, számot adok.

8. Nem kedvellem az ó kovászt,
 Mert szaporítja a rovást,
 Kiből nőtön nő a bűn,
 A melly soha meg nem szűn :
 Azért lemondok magamról,
 Minden testi hivságimról,
 És megtagadom magamat,
 Jól látván gyarlóságimat.

9. Mind elrekesztem magamtól,
 A mi rám folyt ó Ádámtól,
 És valamivel bírok,
 Minden pontig kiirtok :
 Elhagyom indulatimat,
 És földi gondolatimat ;
 Megzabolázom szívemet,
 Hogy ne tehesse kedvemet.

10. Ti is tőlem távozzatok,
 Nincs velem semmi dolgotok,
 Sátán s világ fiai,
 A testnek ó társai :
 Vagyon nékem olly hadnagyom,
 Ki alatt magam nem hagyom ;
 Bár csalogass, bár ostromolj,
 Véghez viszem, hogy elromolj.

11. Oh Ur Isten! légy melletttem,
 Jobb kezeddel állj felettem.
 Hogy nyerjek győzedelmet
 S leljek nálad kegyelmet;
 Éljek néked, JÉZUSomnak,
 Haljak meg magam-magamnak,
 Légyek egy sziv szent sziveddel,
 Hogy magadhoz végre végy el.

Más

A kereszttviselésről és a békeséges tűrésről.

Nóta: *Áljad lelkem Uradat Istenedet.*

Megvallom Uram! érdemessé lettem,
 Hogy minden csapást készen tarts felettem;
 De én gyakorta csak zúgolódom,
 Midőn atyai vessződet kinyújtod,
 És engedetlen fiadat megsújtod,
 Az harag s mordság közt forgolódom.

2. Oh Uram! engedj erőt, hogy tűrhessek,
 A szenyvedések között el ne essek,
 Hadd viselhessem magam keresztét,
 Melyet énreám szent akarod mér,
 Mert ki jármódtól, mind vad tulok eltér,
 Maga magának keresi vesztét.

3. Nehéz a testnek, de már meghódolok
 S kezemet számra tészem s megnémúlok ;
 Mert tudom, rajtam semmi sem esik,
 Melly ki nem menne isteni tanácsból ;
 Ha bétaszít is, kihoz a mély sárból,
 S fejemről hajsza! csak egy sem esik.

4. Bár azért Uram ! csak hij keserűségre ;
 De nem szakad szám békételenségre,
 Eltűrvén kezed látogatását ;
 Mert megvigasztalsz, hit szerint reménlem ;
 Noha bűnömért, tudom, hogy érdemlem
 Vessződnek nagyobb sanyargatását.

5. Ha életemben látogatsz szükséggel,
 Eltűröm méltán csendes bókeséggel
 Nem teremthetvén vagy csak egy kalászt :
 Mert ha az holló-fiakat táplálsz,
 Módját éltemnek inkább feltalálod,
 Megáldván régen egy szód az halászt.

6. Eltűröm, hogyha betegség sanyargat,
 Mert orvoslásod másfelől takargat,
 Megerősítvén benned hitemet,
 Reménységemet próbálva terjeszted,
 És buzgóságra szívemet gerjeszted,
 Magadhoz húzván szeretetemet.

7. Elhiszem, nem hagysz a kísértetek közt,
Szabadulásra hagyván utat és közt;
Kész vagyok azért tünni inséget,
Mert azt általad s veled megelőzőm,
Benned s éretted s erődből meggyőzőm,
Csak mutass, Uram! hozzám készséget.

8. Uram! jó szívvvel megiszom a pohárt,
Mellyet rám köszönsz, mert tudom, hogy nem árt;
De légy kegyelmes, ha ital közben,
Eltántorodván szent neved megbántom,
És velem kötött frigyedtet felbontom,
Tarts, hogy ne essem az örök tűzben.

9. Oh édesítsd meg Uram a keresztet!
Kit rám tetszésed ereszt vagyeresztett,
És azt kegyelmed által eltűröm;
Mert hiszem, végre megadod jutalmúl
Amaz koronát, melly soha el nem húl;
Akkor lesz nékem öröm az üröm.

Más

Az Istenre való támaszkodásról.

Nóta : *Az Ur énnékem őriző pásztorom.*

Bizd, óh én lelkem ! az Urra sorsodat,
 A ki megszánta raboskodásodat ;
 Az ördög, világ s test ellen pártodat
 Fogta, s megadta szabadulásodat ;
 Ajánljad néki már hódolásodat,
 Szent kormányára bizd akaratodat.

2. Megvallom Uram ! sokat tévelygettem,
 Míg magam kényén járván fetrengettem,
 Kivánságimnak csak könnyen engedtem ;
 De ily gonosztól már kimenekedtem :
 Magamban azért bizonynyal feltettem,
 Hogy én más Urat keresek helyettem.

3. Oh Uram JÉZUS csak téged talállak,
 Kit vezérlőmnek előre foglallak ;
 Mert királyomnak csupán téged vallak,
 Parancsolj tehát, örömmel szolgállok ;
 A mint igazgatsz, követni akarlak ;
 Országolj bennem, elvárlak s urallak.

4. Már tiéd vagyok, bird én tetszésemet,
 Szent tetszésedhez szabd egész eszemet,
 Hogy mindenfelé tarthassak olly szemet,
 Melly választhassa rendelt jobb részemet;
 És hogy elűzzem minden szélveszemet,
 Te pecsételd bé minden végzésemet.

5. Már tiéd lelkem, birjad Szent Lelkeddél,
 Foglald magadnak szent szeretetted,
 S a kárhozatnak mérgét róla vedd el,
 Légy körülötte védelmezéssel;
 Te teremtetted, nálad viszont tedd el,
 Hogy dicsőítsen te szent seregeddel.

6. Már tiéd testem, bird úgy mint akarod,
 A testiségtől őrizze szent karod;
 Ha szerencsével mind környűltakarod,
 Vagy gonosz sorssal azt öszve zavarod,
 Ugy is megőrzi szent angyali karod,
 Hogy háza légyen mennyei pitvarod.

7. Már tiéd Uram, egész én életem,
 Bird a mint tetszik, én is úgy szeretem,
 Szent tetszéseden megáll ítéletem;
 Bánj velem így s úgy, nincs más feleletem,
 Hanem, hogy szemem csak tereád vetem:
 Mert úgy tél közt is lész vig kikeletem.

8. Már tiéd szívem, eszem s indulatom,
 Hitem, vallásom, kedvem s akaratom,
 Szám, fülem, szemem, dolgom, gondolatom,
 Jószágom, munkám, útam s állapotom,
 Szent tetszésednek mind meghódoltatom;
 Bird, Uram! mert én jól nem folytathatom.

9. Minden gondomat csak reád hagytam már,
 Indulatomon légyen tehát olly zár,
 Hogy ne kövesse életemet semmi kár:
 Oh bizodalmam, Ur JÉZUS, kincses tár!
 Légy lelkem s testem körül mint erős vár;
 Tarts tiédnek már, mert lelkem alig vár.

Más

Az hálá-adatosságról.

Nóta: *A ki a felséges Urnak Lakozik által . . . .*

avagy:

Az Istennek jó tetszésén . . .

No minden érzékenységem!
 Most már egyszersmind buzdúlj,
 Serkenj fel kötelességem
 És Istenedhez indulj.

Hogy jóvóltát magasztaljad,
 Melylyel megkoronázott,
 S hálá-adó szívvél halljad,
 Rád melly sok jót ruházott.

2. Jöjj elő lelkem, és áldjad
Istent, bölcs teremtetet;
Tiszta hűséggel szolgáljad
Édes Idvezitődöt,

Ki néked visszaszerzette
Az örök idvességet,
Szent Lelkével megérzette,
Hogy nyerhess dicsőséget.

3. Jöjj elő szivem áldásra,
Oly URat magasztalván,
Ki nem hagyott ragadásra,
Magának elfoglalván;

Sőt a büntől elfordított,
Midőn végképen féltett;
És kegyesen vidámitott,
Ha keserűség sértett.

4. Jöjj elő elmém és légy bölcs
A víg hálá-adásban,
És tanítódnak áldást tölts,
Ki tart okoskodásban;

Mert a mennyországnak útját
Tenéked felnyitotta,
És az értelemnek kútját,
Mint élj, bőven osztotta.

5. Jöjj elő testem s minden tag,
 Dicsérd bölcs formálódát ;
 Illatozz, mint jóízű szag,
 És áldjad táplálódát,
 Ki szép épségben felnevelt,
 S rád töltött minden áldást,
 Szükségeidben felemelt
 És ígért feltámadást.

6. Jöjj elő szám, és hirdessed
 Az UR jótéteményit,
 Dicsérettel emlegessed,
 Mi jót tett veled s mennyit.
 Jöjj elő fül, halld és értsed,
 Melly nagy hozzám kegyelme,
 Jöjj elő szem és tekintsed,
 Melly messze hat szerelme.

7. Hol vagytok minden munkáim ?
 Köszönjétek az URnak,
 Hogy bennetek szándékaim
 Szerencsésen folytanak.
 Mindkét kezem, te is dicsérd,
 Hogy hiven igazgatott :
 Bő irással czifrán leird,
 Melly sok jóra mozgatótt.

8. Jöjj elő egész életem
 Dicséret zengésére,
 Hogy az URnak tiszteletem
 Essék kedvességére,

Légy bizonyság napjaiddal,
 Hogy az UR keze tartott,
 És hozzád tartozóiddal
 Az éjjel is nem ártott.

9. Jöjjön elő minden útam,
 Szólja az UR óltalmát;
 Mert bár veszély közt aludtam,
 Megmutatta hatalmát,
 És a tört elkerültette,
 Kit a vadász készített;
 Áldását hozzám küldötte
 S haszonnal ékesített.

10. Ti is hát csoportozzatok
 Sok áldási Istennek,
 És háláadást hozzatok
 Szüntelen szent nevének;
 Mert csupán csak az URtól foly
 Az ilyen kincsnek árja,
 És megemésztí, mint a moly,
 Ki azt onnan nem várja.

11. Oh Uram ! csak tiéd légyen
Tőlem az háláadás ;
Engem pedig illet szégyen,
És nagy szoros számadás.

Mert jóvoltod folyamatja
Kész hozzám az áldásra,
De szívemnek indulatja
Rest vólt háláadásra.

12. Azért URam meghódolok
Hiv háládatossággal,
Színed előtt leborúlok
Nagy alázatossággal,

Kérvén : adjad, hogy mindvégig
Lehessek hálá-adó,
És e földről mind az égig
Menjen fel ez az adó.

Más

A bűnbocsánatért való töredelmességről.

Nóta: Mint a szép híres patakra . . .

avagy :

Serkenj fel elmém s mondj uótát . . .

Oh JÉZUS! lelke reménye,
Lásd meg szívem gyötrelmét,
Hogy szent orcád kegyes fénye
Orvosolja sérelmét;
Mert te vagy és csak te vagy
Kegyelemmel bő és nagy,
Ki mellettem megfelelhetsz
S ez esetből kiemelhetsz.

2. Sies URam, mert a lélek
Vagyon veszedelemben,
Kiért rettegek és félek,
Ne essek olly veremben,
Mellyből egyszer kihozta,
Minden bűnből óldozta
Kiomlott drága szent véred,
Hogy váltsága lenne béred.

3. Mi haszna, ámbár elnyeri
 Ember mind e világot,
 Ha sátán lelkét elveri,
 Hogy ne lásson világot?
 Uram! van illy félelmem:
 Légy azért segedelmem;
 Im lelkem veszélyben forog,
 Mert a sok bűn reá morog.

4. Tudod Uram sokaságát
 Rút fertelmességimnek;
 Mért tagadjam hát nagyságát
 Én lelki inségemnek?
 Inkább azért megvallom,
 S rejteni nem javallom;
 Meghódolok bús lelkemmel
 S szivbéli töredelemmel.

5. Érzem Uram fejem felett
 Nehézségét vétkemnek;
 Mert rajtam malomkövé lett,
 Hogy kárt tégyen lelkemnek,
 Levonván a mélységre,
 És külső setétségre,
 Holott vannak jajgatások
 És rút fogcsikorgatások.

6. Sokak az én álnokságim,
 Mint fövénye tengernek ;
 Az honnan nyomorúságim
 Folynak s földig levernek :
 Nincs bennem semmi épség,
 Nincs semmi lelki szépség ;
 Eljárt a rút bűnnek férge
 S rajtam maradt minden mérge.

7. Bűnös magból fogantattam
 Anyám bűnös méhében ;
 Mérges gyökérből óltattam
 Óv Ádámnak kertében :
 Nincsen bennem jó gyümölcs,
 Kit Uram hasznodra költs ;
 Méltó, hogy fejszéd rám hágjon,
 És ama tűzre kivágjon.

8. Mint a kútforrás, kihányja
 Szívem a sok vétkeket,
 És eledelül kívánja,
 Mint jó ízű étkeket ;
 Neki merő egészség
 A maszlagos édesség ;
 Későn érti, hogy az halál
 Fazékban áll s majd rátalál.

9. Uram! minden természetem
 Minden részben megveszett;
 Hozzád való esméretem
 Az homályba béesett;
 Mind egészen a törvényt
 Általhágtam, mint sövényt:
 Akaratom jár csak kényén
 Pokolnak tágas ösvényén.

10. Oh Uram! ki nem mondhatja
 Nyelvem sok rossz tétemet;
 Mert elmémet általhatja,
 Mint fekély a tetemet;
 Nyögök és alig tengek,
 S bűneim közt fetrengék;
 Félek, mert tőled nem féltem,
 S jóvóltoddal visszaéltem.

11. Oh melly sokszor voltam rabja
 Hízelkedő testemnek!
 Kiért immár útját szabja
 A büntetés veszttemnek:
 De akkor mint a mézre,
 Siettem mindkét kézre;
 Tetszett a világnak fénye,
 Ki a pokolnak örvénye.

12. Oh Uram ! majdan bécesek
 Tetéig talptól fogva ;
 De te, míg bűnvallást tészek,
 Tarts szegényt kézen fogva :
 Mert ha te nem segítesz,
 S rajtam nem könnyebbítesz,
 Elhúllok, mint a falevél,
 Kit ősztájban elhord a szél.

13. Uram ! tehát légy kegyelmes,
 Nyújts mennyből segédelmet,
 Légy szolgáltnak engedelmes,
 S adj igaz töredelmet ;
 Téríts meg, és megtérek,
 Hozd elő, a mit kérek :
 Ama Szent Lelked erejét,
 Ki megrontja a bűn fejét.

14. Teremts én bennem új szívet,
 Melly teelőtted kedves ;
 Forrázd ki a férges nyüvet,
 Ne legyen belől redves ;
 Igaz szomorúságot
 S bánatos vigaságot
 Önts lelkembe, mint jó olajt ;
 Mert az hozzád készít és hajt.

15. Uram ! bús lélekkel bánom,
 Hogy ellened vétkeztem,
 S elfolyt életemet szánom,
 Kinek igen kedveztem :
 Adj siralmat szememre,
 Hogy térhessek eszemre,
 És haragod engeszteljem,
 S bűnöm bocsánatját leljem.

16. Oh édes Atyám ! vétkeztem
 Ellened s az Ég ellen ;
 Bűnömet addig fedeztem,
 Míg ellened kikeljen.
 Nem vagyok méltó immár,
 Hogy fiad, vagy csak sáfár
 Légyek örökös házában !
 De te végy bé irgalmadban.

17. Könyörülj rajtam magadért,
 Ki öröktől kegyes vagy,
 És szerelmes szent Fiadért,
 Mert érdeme elég s nagy ;
 Tekintsd szent áldozatját,
 Szent vére jó illatját,
 Ne szállj Uram velem pörbe !
 Tudod, igazságom görbe.

18. Oh Uram ! te nem akard
 A bűnösnek halálát,
 Sőt ha megtér, bétakarod
 Lelkeddel sebes vállát;
 Nékem is bizodalمام
 Ez igéd lesz óltalمام:
 Lngedd azért, hogy megtérjek
 És az halál ellen éljek.

19. Oh, egyetlenegy váltságom,
 URAM JÉZUS kegyelmezz ;
 Légy szívemben vigaságom,
 S kérésemre figyelmezz ;
 Mosd el lelkem rút szennyét,
 És add meg hósín fényét ;
 Tégy kegyelmed kebelében,
 S rejts el sebed rejtekében.

20. Ne hagyd, Uram ! már elveszni
 Véres munkád jutalmát,
 Kit szerettél felkeresni,
 Hogy rontsd a bűn hatalmát ;
 Add szabadulásomat,
 S vedd bé hódolásomat :
 Kiért szent neved dicsérem,
 Míg részemet nálad érem.

Más azonról.

Nóta: Haragodnak nagy vóltában.

Rettentő nagy retegésben.
 És nyögésben
 Bús lelkem csak tántorog,
 Mert sok rút bűnöknek árja
 Készen várja
 S veszedelmére forog.

2. A föld és ég kiált törvényt
 S mély tűz-örvényt
 Törvénytelen életemnek;
 Sok undokságát kivallja,
 És javallja
 Bosszúját Istenemnek.

3. Dolgomnak illy nehéz súlya
 Szivem dúlja
 És emészt gyötrellemmel;
 Elfogott a nagy szemérem,
 Mert esmérem,
 Hogy élek fertelemmel.

4. A rút bűnöknek mételye,
 Ágyas helye
 Vólt anyámnak méhében ;
 És most is sárjában fekszem,
 S azt cselekszem,
 Hogy lehessek kedvében.

5. Im a kétség már rám tódúl
 S elmém bódúl
 Illy rémítő inségben ;
 De Uram! vajjon nem szánsz-é ?
 Vagy elhagysz-é
 Ez utolsó szükségben ?

6. Pörbe hogyha velem szállasz,
 Ez a válasz:
 Hogy semmi mentségem nincs.
 Tudom, hogy méltán félelmem,
 Mert érdemlem,
 Hogy soha rám ne tekints.

7. A te kegyességed által
 Mindazáltal
 Vagyon nagy bizodalمام,
 Hogy nem akarod vesztetem
 S elestemet,
 Lészesz erős óltalmam.

8. Lelkem szerént szánakodom
 És bánkodom,
 Hogy ellened vétettem:
 Oh én Istenem! kegyelmezz
 És figyelmezz,
 Mert szemem rád vetottem.

9. Emlekezzél irgalmadról,
 Te magadról,
 Hogy örökké könnyörűlsz,
 És ha bűnös hozzád megtér
 S kegyelmet kér,
 Idvezítésén örűlsz.

10. Nekem is adj engedelmet,
 Nyújts szerelmet
 S mosd el minden vétkeket;
 Nézz szent Fiad halálára,
 Hogy vállára
 Raktad egész terhemet.

11. Éleszd lelkemet reménynyel,
 Mint napfénynyel,
 Hogy elvészéd bűneit;
 Oh Uram JÉZUS kötözzed
 És öntözzed
 Szent véreddel sebeit.

12. Kegyes szemmel mint Péterre
 S több ezerre,
 Uram! reám is tekints;
 Mint tolvajnak, adj oly vallást,
 S végre szállást,
 Mellynél nincsen nagyobb kíns.

13. Édes JÉZUS! halálomkor
 S vég órámkor
 Légy velem mind az éig;
 Hogy nevedet az Atyával
 S malasztjával
 Áldjam örökké végig.

Más

Az halálra való készülgetésről.

Nóta: *Hallgasd meg Uram kérésemet, Vedd . . .*

Esmérem, mi zsólddal tartozom,
 Mert terhét a bűnnek hordozom,
 Melly előhív számadásra;
 Néked hát, Uram, megadózom
 S rátérek az hódolásra.

2. Kiment egyszer bölcs végezésed,
S örökké megáll bölcs tetszésed,
Hogy bűnnek zsóldja az halál;
Nincs ebben semmi kedvezésed,
Mert minden testet lekaszál.

3. Ezt én is el nem kerülhetem,
Színétől el nem rejtezhetem;
De nékem inkább siralmas,
Hogy bűnből ki nem vetkezhetem,
És most is vagyok fájdalmas.

4. Oh Uram! illy betegséget
Vedd el és enyhítsd inségemet,
És én örömmel megválok,
Mert tudom, nem hagysz el engemet,
Midőn koporsómba szállok.

5. Jól látom, hogy minden test csak fű,
Mint árnyék és romlott cserép-mű.
Taníts meg azért naponkint,
(Hogy ezután ne legyen késű)
Mint készülhessek óránként.

6. Csak úgy élek, mint egy jövevény,
Kit bészorít romlott kis sövény:
Azért más várost keresek;
Légy Uram nékem oda ösvény,
Ha az életből kiesek.

7. Oh melly bóldogok az halottak,
 Kik az Urban sirba szállottak !
 Mert letek kész nyúgodalmat;
 És semmi kárt ők nem vallottak,
 Nyervén bűn ellen óltalmat.

8. Légy azért én lelkem csendesen,
 Mert tested feltámad ékesen ;
 Nyereség így eloszolni,
 És az halált idvességesen,
 Mint egy álmot, megkóstolni.

9. Kész immár lelkem, csak segitsed,
 A bűnnek terhétől kimentsed
 Oh életnek fejedelme !
 És gyenge erejét tekintsed
 S légy sátán ellen védelme.

10. Oh JÉZUS ! lelkem vőlegénye,
 Élet s halál között reménye,
 Adj olajt, hogy el ne fogyjon :
 Szolgáljon rám szent orczád fénye,
 És nyilt ajtód befogadjon.

11. Enyhítsd az halált haláloddal,
 Vigasztald lelkemet olly szóddal :
 Jöjj bé az UR örömébe.
 Oh Uram ! vígy bé csoportoddal
 A paradicsom kertébe.

Más

Az Istennek dicsőítéséről és dicséretiről.

Nóta: *A kik biznak az UR Istenben.*

Dicséret a Szentháromságnak,
Egy örök Istennek,
Ki Ura mindennek,
És teremtője a világnak,
Csak övé legyen a dicsőség
És a tisztesség.

2. Dicséret légyen az Atyának,
Ki teremtett épen,
És takargat szépen
Szárnyai alatt hatalmának;
Sőt gondot tart bűnös testemre
S egész életemre.

3. Dicséret légyen a Fiúnak,
Ki érttem testté lött
S minden bűnt eltörlött,
És hozzám nagy bő irgalmúnak
Jelenti magát az életben
S az ítéletben.

4. Dicséret legyen Szent Léleknek,
 Ki engem megszentelt
 S magának pecsételt,
 És vigasága az hiveknek;
 Ki vezérel az igaz hitre
 S örök életre.

5. Dicséret, áldás és dicsőség
 Erő és hatalom
 S örök birodalom,
 Felmagasztalás és tisztesség
 Légyen lelkemtől néked ISTEN,
 Mennyben és itten.

Más

Az Atya Istennek dicséretiről.

Nóta: *Dicsérlek Uram tégedet, Mert . . .*

Oh örök Atya UR ISTEN!
 Kit tisztel mennyben és itten
 Minden nyelv és vall urának,
 Tápláló édes Atyának:
 Dicsérlek téged Istenemet,
 Ki bölcsen teremtél engemet.

2. Te vagy minden mindenkben,
 Legfőbb jó természeteden,
 URa minden uraságnak,
 Oka minden valóságnak,
 A világnak böles teremője
 És minden testnek éltetője.

3. Dicsérlek szivből tégedet,
 Ki hozzám kegyességedet
 Mútatád öröktől fogva,
 Hogy ne légyek rabúl fogva,
 És elválasztál szent Fiadban,
 Hogy részes legyek országodban.

4. Dicsérlek, mert Istenem vagy,
 Hatalmad s erőd igen nagy,
 Ki homályból felöldöztál
 És esméreteredre hoztál,
 Szárnyaid alatt rejtegettél
 Miólta Fiadnak felvettél.

5. Esmérem sok áldásodat,
 Atyai táplálásodat,
 Ki szükségemet meglátod,
 Kéréssem hozzád bocsátod,
 Naponként bő asztalt teritesz,
 Ruházattal felékesitesz.

6. Óh kegyelmes édes Atya!
 Kinek szívét szóm meghatja
 Nézz engemet tenyereden,
 Vezérelj szent ösvényeden,
 Állj fiadhoz segedelemmel,
 Hogy szolgáljon engedelemmel.

7. Te reád bízam magamat,
 Atyám, viseljed gondomat,
 Hódoltasd hozzád szívemet,
 Foglald el egész kedvemet,
 Hogy neved segítségül hívja,
 Ez legyen életemnek díjja.

Más

A Fiú Istennek dicséretiről.

Nóta: Szeretem és áldom az Ur Istent.

Dicsérlek téged Idvezítőmet,
 Oh UR JÉZUS Krisztus Istennek fia!
 Megváltott nyájadnak hű atyjafia,
 Csak téged várlak egy segítőmet.

2. Tenéked minden térdet s fejet hajt;
 Mert erős torony nekünk a te neved,
 Felvette szegény igyünket jó kedved:
 A kárhozatban hogy ne lássunk jajt.

3. Te vagy Istennek szelid báránya,
 Ki e világnak bűneit elvetted,
 Szent véred omlását nem kiméltetted,
 Melylyel fel nem ér Ofir aránya.

4. Oh örök ISTEN ! lelkem reménye,
 Az Atya Istennek fő bölcsesége,
 Szentegyházadnak ő nagy dicsősége,
 Minden hiveknek ragyogó fénye :

5. Dicsérlek mennyből leszállott kenyér,
 Isten s ember : JÉZUS, egy közbenjáró,
 Bűnösök térését kegyesen váró,
 Kitől kegyelmet minden lélek nyer.

6. Melly buzgó, Uram ! a te szerelmed,
 Ki mi érettünk magad megáldoztad,
 Az halált, sátánt s poklot megrontottad,
 Most is fenntartván hű segedelmed.

7. Oh idvessége lelkemnek JÉZUS !
 Kinek ő teljes érdemében bízom,
 Szent teste lelki ételével hídom,
 Hozzád hódoltam s tőlem el ne fuss.

Más azonról.

Melly a BERNARD Doktor énekéhez alkalmaztatott.

Nóta: *Mindenkoron áldom, Az . . .*

Zengj nyelvem ékesen
Az én édes JÉZUSomnak,
Kegyes lelki orvosomnak
Szólj szerelmetesen.

Mert csak ő érdemel
Áldást és minden szerelmet,
Ki reám önt bő kegyelmet
S köszálra felemel.

2. Tégedet dicsérlek,
És szent nevedet tisztелеm,
Kiben örömemet lelem ;
Mert téged kedvellek :

Oh JÉZUS ! drága név,
Kinek szent emlékezete
S jelenvaló őrizete
Édes mint színméz-lév.

3. Igen szerelmetes
 JÉZUS nevének hallása,
 És hitből való vallása
 Szép és kellemetes ;
 Nincs semmi szebb ének,
 Mint midőn JÉZUS nevéről
 És kegyelmes jó kedvéről
 Az hívek zengenek.

4. JÉZUS, én reményem,
 Bűnös lélek bizodalma
 S hozzád térőknek óltalma,
 Gyönyörű napfényem —
 Kegyes vagy azokhoz,
 Kik szivből téged keresnek,
 És az esméreteseknek
 Béköszönsz házokhoz.

5. Oh JÉZUS ! élő kút,
 Szivemnek nagy édessége
 S elmémnek gyönyörűsége,
 Melly csak te reád fút —
 Tégedet szeretni
 Legfőbb öröm és vigaság ;
 Nincsen több lelki igazság
 Mint JÉZUST követni.

6. Nincs, ki leirhassa,
 Melly nagy szeretetre fakad,
 Ki az UR JÉZUSra akad,
 Csak megmaraszthassa.

URam maradj velem !
 És szent Lelkeddel fényesíts
 S dicséretedre édesíts,
 Ki neved tisztelem.

7. JÉZUS, kegyes király !
 Ki mindennek szívét birod,
 S arra szent neved felirod,
 Kérlek, reám is szállj ;

Mert ha te elfoglalsz,
 Elvész a világ szerelme,
 Tündöklik bennem az elme,
 Kiben sok jót találsz.

8. Kedves szereteted ;
 Mert szent véredet jó kedvből
 Kiontád, hogy mint kútfőből
 Folyna esméreted :

Megnyerted, hogy lássuk
 Szent Atyádnak dicsőségét,
 És hogy lelkünk idvességét
 Tovább ne halaszszuk.

9. Dicsérd hát minden nép
 Az UR JÉZUST és szeressed,
 Buzgó szivedből keressed,
 Mert minden dolga szép ;
     Ő a kegyelemnek
 És minden jónak kútfeje,
 Reménlő szívnek ereje
 S oka az örömnek.

10. URam ! hadd érezzem
 Szeretetednek bőségét,
 Hogy bizonyos jelenségét
 Kincstől megszerezsem ;
     Bár ne érdemeljem,
 De jóvóltod bizodalmát
 Nyújtsd, hogy ezen birodalmát
 Kérni mérészeljem.

11. A JÉZUS szerelme
 Az elmét szépen újítja,
 A bús szívet meggyógyítja,
 Hogy múljon sérelme ;
     A ki megköstolja,
 El nem űzheti éhségét ;
 A ki látja ékességét,
 Csak e JÉZUST szólja.

12. JÉZUS nagy drága kincs,
Fülnek édes zengő lantja,
Melly a lelket hozzá rántja,
Én reám is tekints ;

Jöjj hozzám, mert várlak,
Vidámíts lelki csókoddal ;
Hogy megelégit magaddal,
Szüntelen kívánlak.

13. A JÉZUS szerelme
Életnek örök gyümölcse ;
Oh vajha lelkem elköltse !
Légy olly segedelme.

Elméhez nem férhet,
Melly messze kihat kegyelme,
Kéért van édes gyötrelme,
Hogy hozzá nem érhet.

14. Oh melly nagy boldogság
A JÉZUSSal együtt élni !
Sőt szent nevét tisztán félni
Jó lelki orvosság :

URam illy flastrommal
Erősítsd sebét lelkemnek,
Hogy hadát ellenségemnek
Meggyőzzem ostrommal.

15. Csak téged kívánlak,
Valahol járok vagy kelek ;
És végre, hogyha rád lelek,
Magamnak foglallak :

Akkor kibuzdítom
Az örömet szerelemmel,
És az UR JÉZUST ölemmel
Lelkemhez szorítom.

16. URam ! már közel vagy,
Ne utálj hozzám betérni,
Mert úntalan foglak kérni,
Hogy engem el ne hagyj :

Mint a víznek árja
Szerelmed úgy nevededik
És csak hozzád emelkedik
S áldásodat várja.

17. Szivem felgyúladott
És lángozik buzgósággal,
Midőn vár nagy kívánsággal,
Csaknem elolvadott.

Jöjj azért s hivesíts
Jelenléted illatjával,
Szent véred áldozatjával
Lelkemben megfrissíts.

18. Oh csupa szerelem !
 JÉZUS ! ki napnál fényesebb
 És balzsamnál vagy kedvesebb,
 Dicső fejedelem !

Csak te vagy olly jó íz,
 Ki magát megkivántatja ;
 És ha lelkemet meghatja,
 Le nem mos semmi viz.

19. Tégedet dicsérlek,
 E világnak megváltóját,
 Kárhozatnak elrontóját,
 Mert szivből szeretlek :

Valahol hát lészesz,
 Szivemmel utánad járok,
 Kit tőled vissza nem várok,
 Mert hozzád felvészsz.

20. Tiéd Uram az ég
 Minden ő teljességével,
 Hol országol dicsőséggel,
 Kiben nincs semmi vég:

Ne hagyj Uram ! kérlek,
 Vedd el szivemet magadhoz ;
 Mert úgy állhatok jobboldhoz
 S örökké dicsérlek.

21. Dicsérje és áldja
 Lelkem az Atya UR ISTENT;
 Ki benned idvezít mindent,
 Ha szódat fogadja;
 Dicséret s dicsőség
 Légyen Szent Lélek Istennek,
 Ki hitet adott lelkemnek,
 Hogy befogja az Ég.

Más

A SZENT LÉLEK Istennek dicséretiről.

Nóta: *Irgalmazz Uram irgalmazz nekem . . .*

Oh örök Isten áldott SZENT LÉLEK!
 Kit Istenemnek szivből esmérlek,
 Minden bús szivnek fő vigasztalója,
 Dicsérlek Uram, s téged tisztellek,
 Oh gyenge hitnek kegyes táplálója!

2. Te vagy Istennek szent Ajándéka,
 Kinek bennünket befed árnyéka,
 Te vagy minden jónak teljes kútfeje,
 Mellyből lelkünknek foly jó szándéka,
 Munkálodván belől lelked ereje.

3. Bő kegyelmednek kifoly soksága,
Fénylik elménkben világossága;
A szeretetnek tüzeit felgyúlasztod,
Az honnan gerjed szívünk vigsága,
Mert nálunk lelked vendégül marasztod.

4. Te szüöld újjá a kemény szívet,
Az hitetlenből építész hivet;
Hét ajándékkal szépen harmatozol,
Adván lelkünknek felvont kézívet,
A sátán ellen velünk táborozol.

5. Istenségednek im, meghódolok,
Tőled más Urhoz nem is fordúlok,
Mert zászlód alá egyszer megesküdtem,
Vezérlésedre készen indúlok,
Kereszttségemben olly fogadást tettem.

6. Óh életemnek édes vezére:
Ellenségemnek ne adj kezére;
Bátoríts, oktass, igazgasd útam
Szabd tetszésedhez akaratomat,
Kegyelmeidnek legeltess vizére.

7. Terjeszd szívemben az igaz hitet,
Mellyet Szent Lelked bennem készített,
Hogy az UR JÉZUST magamhoz kapcsoljam,
A ki mindenkor frissen enyhített,
És imádással szent neved csókoljam.

REGGELI ÉNEK.

Nóta: *Ékes dolog diesérni . . .*

Szememnek felnyílása
Háláadásra ínt;
Mert már napra tekint,
Mellytől van újulása:
Te is hát szívem buzdúlj
Szent elmélkedésre,
És esedezésre
Jó Istenedhez indulj.

2. Oh Uram! mind az éig
Ér irgalmasságod,
És szent igazságod
Fénylik örökké végig.

Nagy bizonyságom erre
Az éjjeli álom,
Hogy nem lőn halálom,
Mint fordúlt sok ezerre.

3. Lelkemet takargattad,
Hogy a sátán lese
Hálóba ne vesse,
Ügyét hiven forgattad;

És az éjnek szívemről
 Elűzted félelmét.
 Adván ma ép elmét,
 Hogy szóljak Istenemről.

4. Azért szivből dicsérlek,
 Látván jó kedvedet,
 És te szent nevedet
 Hirdetvén, azon kérlek,
 Hogy szent segedelmeddel
 Légy velem naponként;
 Sőt ugyan óránként
 Ujíts meg kegyelmeddel

5. Erősíts Szent Lelkeddél
 A te ösvényedben,
 Hogy szent törvényedben
 Járhassak tetszéseddel:
 Ne térjek amaz útra,
 Melly sikamló, széles,
 De rontásra éles,
 És vezet pokol kútra.

6. E végre a rút bűnnek
 Mérgétől óltalmaz;
 Mert ha elhatalmaz,
 Inségim meg nem szűnnek:

Óh Uram ! most is ennek
 Érzem súlyos terhét;
 De ámbár hetvenhét,
 Kegyelmezz meg fejemnek.

7. Oh kegyelmes szent Atyám !
 Rejts el óltalmadban,
 És nagy hatalmadban
 Légy nékem erős bástyám ;
     Hogy tőlem eltávozzon
 Ma minden ártalom
 És semmi hatalom
 Reám bűt s kárt ne hozzon.

8. Áldj meg minden dolgokban,
 Hogy kimenésemben
 És bėjövésemben
 Bóldogúljak azokban ;
     Igazgasd jó szándékra
 Szívem gondolatját,
 S kezem szolgálatját
 Juttasd bő ajándékra.

9. Áldásidat éltemben
 Naponként osztogasd
 És azzal látogasd
 Háزامat szükségemben.

Teríts asztalt számomra,
 Melylyel megelégyts,
 És mindenkor segíts
 Rendes ruházatomra.

10. URam ! én mindenekben
 Egészlen magamat
 S minden jószágomat
 Ajánlom csak kezedben :
 Engedd, hogy estvét érjem,
 És jó egészségben
 S kívánt csendességben
 Szent nevedet dicsérjem.

ESTVÉLI ÉNEK.

Nóta: *Aldjad én lelkem az Urat, Hirdess . . .*

Térj én lelkem Istenedhez
 Vig dicséret-mondásra,
 Illendő dolog tisztedhez
 Lépní a fogadásra,
 Mert testedet kedvére
 Általhozta estvére.

2. Oh Uram ! bizony méltó vagy,
 Hogy dicsérjem nevedet,
 Mert irgalmasságod sok s nagy,
 Ki hozzám jó kedvedet
     Mindenkor fenntartottad
     S ma is bizonyítottad.

3. Szárnyaidnak árnyékában
 Védelmeztél szüntelen,
 Hogy a veszélynek torkában
 Ne esném bé hirtelen :
     Kormányozván úgy mindent,
     Hogy teljességre is ment.

4. Bő eledellel tápláltad
 Testemet éhségemben,
 S gondját magadra vállaltad
 Tovább is szükségemben ;
     Mert szemünk csak tereád néz,
     Máskint nem is használ a kéz.

5. Szívemet is élesztetted
 Megújító örömmel,
 És lelkemet vezérletted
 Mennyei kegyelemmel,
     Készítvén ama jóra,
     Kit hoz a bóldog óra.

6. De, óh URam ! én megvallom,
 Hogy ma is bűnbe estem !
 Megérdemlem, ha azt hallom,
 Bűnhődjön lelkem s testem :
     De úgy is fohászhodom
     S csak reád támaszkodom.

7. Uram ! kérlek, légy kegyelmes,
 S mosd el lelkem rútságát,
 Légy irgalmas s engedelmes,
 Bocsd meg adósságát ;
     Érdem szerint ne büntesd
     S bosszúdat rajtam szüntesd.

8. Ne engedjed az ördögnek,
 Hogy vagy megrostálhasson,
 Avagy máskint e rút dögnek
 Büdös mérge ártthasson :
     Sőt elmémet álmában
     Tartsd magad óltalmában.

9. Zabolázd a vásott testet,
 Hogy lelkemhez ragadjon,
 És a mint gyakran megvesztett,
 Roszra ki ne fakadjon ;
     Virraszd inkább épségre
     S tiszta szent kegyességre.

10. Szent angyalidnak felőle
 Parancsolj védelmemre ;
 Uram ! ne állj el mellőle,
 S jövel segedelemre ;
 Mert így semmi rossz nem árt,
 S nem is hozhat reám kárt.

11. Oh Uram ! ha már lenyugszom
 Felséges szent nevedben,
 Vagy vigyázok, vagy aluszom,
 Ajánlom csak kezedben
 Magamat mindenestől,
 Lelkestől és testestől.

12. Hiszem, hogy így szabad leszek
 Minden veszedelemtől,
 Kiért néked áldást tészek,
 Teljes egész lelkemből :
 Oh isteni szent Felség !
 Csak tiéd a dicsőség.

Igen szép dicséret
 A JÉZUS KRISZTUS
 nevérol.

Nóta: *Mennyből jövök most hozzatok,*
avagy:

Orvendezzen már e világ, Légyen sat.

Édes vigaságom KRISZTUS,
 Adjad kegyelmedet JÉZUS,
 Hogy dicsérhessem nevedet,
 Készítsd el tisztán szívemet.

2. Te vagy csillag a Jákóbbúl
 Dicséreted soha nem mül,
 Sionnak áldott királyja,
 Örülhet, ki neved hallja.

3. Te vagy ama fényes hajnal,
 Kit Ádám mocskolt homálylyal,
 Minden hiveknek öröme,
 Választottidnak reménye.

4. Azért hallgasd meg kérésem,
 Nemes király, én szükségem:
 Te gazdag vagy földön, mennyen,
 Tiszteljen hát téged minden.

5. Segélj meg Uram, hogy szívem
Te mátkád légyen szerelmem.
JÉZUS örökké való jó,
Benned mindenem villogó.

6. Derítsd fel rajtam kegyelmed,
Hogy énekeljem jó kedved.
Gyakorta szomorú vagyok,
Azért olly sokszor panaszlok.

7. Midőn éltemet ajánlom,
Fogadd el, úzd el homályom,
Oh UR Isten én teremtőm.
Háborúimban segítőm.

8. Csak egyedül te vagy enyim,
Örvendeztesd meg veséim.
Szívem félelmed fenytse,
Ó paradicsom gyümölcse.

9. Éva fiai kiáltunk,
Mert a bűntől nyomattatunk,
Dicsérünk egyszersmind méltán,
Égből mert te jöttél nyilván.

10. Csak téged hívunk JÉZUSnak,
Világ igaz váltságának.
Te vagy a legszebb vőlegény,
Tisztább, mint a tiszta napfény.

11. Tested Istenség fényével
Ékes, és teljességével.
Senki ki nem gondolhatta,
Hogy származtál régtől fogva.

12. Szült az Atya tanácsában,
Hogy segíts meg nyavalyánkban.
Világra szűz által jöttél,
Bűn nélkül emberré lettél.

13. Mások felett dicséreted
Légyen, mert teljes kegyelmed.
Te vagy Mójzses csipke-bokra,
Kit a tűz meg nem hervasztta.

14. Éltess minket, asszú fákat,
Tüzed ne emészsze jónkat.
Áron virágzó vesszeje,
Virágod lelkünk' szentelje.

15. Benned vetem reménységem,
Oh CHRISTE, én idvességem!
Királyi szék mennyben te vagy,
Mellynek forrása meg nem fagy.

16. Salamon is téged esmért,
Emleget bölcseségedért.
Dávid is rólad énekel
Psálmusokban Izraellel.

17. Te vagy bölcseség forrása,
Az Istenségnek világa.
Rólad az Írás sokat szól,
Hogy napod soha nem oszol.

18. Atyádnak vagy jó tetszése,
Mert kedved van az emberbe ;
Én pedig nyavalyás vagyok,
Kegyelemért hozzád futok.

19. Jócselekedet s buzgóság
Nincs bennem, csak panasz s roszság.
Ez időben rút nyavalyás
Vagyok, hol a vigasztalás ?

20. Jőjj el kegyelemmel teljes
Forrás, ne legyek mételyes :
Szivem örömében nyugszik,
Midőn benned buzgólkodik.

21. Légyek én szerelmes fiad,
Vigasztalást leljek nálad.
Én szivem, magadat néki
Ajánljad, kész légy engedni.

22. Ekképen jól leszen dolgom,
Mert KRISZTUS velem jár, tudom :
Immár leszen bocsánatom,
Bűneimtől elbúcsúzom.

23. Mert mind szívem, mind életem,
Szerető Krisztusé kedvem.
JÉZUS KRISZTUSnak hivatal,
Olyan, mint te, nincs más sohol.

24. Szíveket szerető, végy fel
Engem s hozzád kísértess fel,
Segélj, vígan énekeljek
Néked, örömet szemléljek.

25. És dicsekedjem nevedben
Most és mind örökké, Amen.

Más

Ugyan a JÉZUS nevéről szép dicséret.

Nóta: *Hagyjátok el hű keresztyének sat.*

Óh Isten, melly sok keserűség
Ez időben talált nagy inség.
A keskeny út jajjal van teli,
A mellyben kell a mennybe menni.

2. Melly nehéz terh a testnek s vérnek
Engedni az örök életnek.
Azért hová menjek innen? csak
Hozzád CHRISZTE, téged óhajtlak.

3. Nálad van szívem, segítségem,
Nem csalt meg ebben reménségem :
Soha senki el nem hagyatott,
Ki a JÉZUS Krisztusban bízott.

4. JÉZUS, örömem, tisztességem,
Gazdagság szívemben, s mindenem,
Egyedül te benned örvendek,
Ezüst, arany kincset megvetek.

5. A mennyiszer téged gondollak,
Érzékenységim megvidúlnak ;
Midőn én tebenned reménlek,
Vigasztalást s örömet lelek.

6. Ha éneklek nagy szükségemben,
Meghallgattatom kérésemben.
A te lelked bizonyság bennem,
Hogy örök élet ízit érzem.

7. Csudálatos vagy te, a mellyet
Megmútat tiszted és személyed.
Ki hallott, vagy látott illy csudát,
Hogy Isten megalázza magát ?!

8. Hogy viszz minket halálod által
Magadhoz, nem láthatjuk által.
JÉZUS én Istenem és Uram,
Édes vagy, azt jól érzem magam.

9. Nem lehet olly nagy szomorúság,
Mellynél nem vagy nagyobb vigaság ;
Semmi inség nincs olly keserű,
Mellynél édesb nem volnál te s hű.

10. Ha elfogy mind lelkem s mind testem,
Tudom, kinél marad életem.
Nem kell nékem te náladnál több
Vigasztaló, sem híebb, sem főbb.

11. Mind lelkem s mind testem tiéd hát,
Nem birja a halál hatalmát.
E világon több barát nincsen
Annál ki néked szolgál híven.

12. El nem hagysz, én bizonynyal tudom,
Igaz mondásod erős tornyom,
Te vagy az az igaz jó hű pásztor :
Tőled el nem ragad semmi or.*

13. Azért míg élek, keresztedet
Viselem, követem éltedet.
Én Istenem készíts el arra
A vég nélkül való fő jóra.

14. Segélj meg, hogy dolgomhoz fogjak,
Úgy, hogy hasznos pályát futhassak.

* Az eredetiben *orr*.

Adjad, hogy testemet, lelkemet,
Bűntől őrizzem életemet.

15. Szivem, tartsa meg erős hitben,
Ugy élek s halok meg nevedben.
JÉZUS én örömem, kérésem
Hallgasd meg, vedd hozzád én lelkem.

BERNÁRD DOKTOR ÉNEKE

A JÉZUS NEVÉRŐL.

Nóta: *Mennyből jörök most hozzátok,*

avagy:

Örrendezzen már e világ, Légyen min . .

JÉZUS! édes emlékezet,
Adván szivünknek örömet;
De mézet és minden ízet
Jelen vólta megelőzhet.

2. Nincsen ékesebb éneklés,
Nincsen kedvesebb fülzengés,
Nincsen édesebb sziv-érzés,
Mint édes JÉZUS nevezés.

3. JÉZUS! megtérők reménye,
Hozzád kiáltóknak szive,
Téged keresőknek kincse,
Megtalálóknek mindene.

4. JÉZUS! szívnek édessége,
Élő kútja, fényessége,
Minden kincsének szekrénye,
Kivánságának jó vége.

5. Sem nyelv azt meg nem mondhatja,
Sem betű fel nem írhatja,
Csak ki próbálta, tudhatja,
Mi legyen JÉZUSnak lángja.

6. JÉZUST mindenütt keresem,
Soha el nem felejthetem;
Keresem, s ha meglegelhetem,
Szívem kebelébe rejtem.

7. Semmikép meg nem nyughatom,
Mig JÉZUST fel nem találok:
Szívemből ki nem vethetem,
Hozzá vonszon szeretetem.

8. Máriákkal jó hajnalban
Keresem a koporsóban,
Keserves óhajításomban,
Kiáltom kivánságomban.

9. Azért könnyhúllatásimmal,
 Megöntözöm sirásimmal,
 Lábát szemem forrásival
 Mosom s megtörlöm hajammal.

10. JÉZUS! te királyi széked
 Nemes, s diadalmas kezed,
 Megmondhatatlan jó kedved,
 Mézzel foly szádból beszéded.

11. Uram JÉZUS! maradj nálunk,
 Légy lelkünkben fényes napunk,
 Oszlatván homályosságunk,
 Vigasztalj óh vigasságunk.

12. Meglátogatván bennünket,
 Megvidámitod szívünket,
 Megvettetvén földieket
 Égbe emeled kedvünket.

13. Kedves a JÉZUS szerelme,
 Elfogyhatatlan kegyelme,
 Bizony édesebb szent színe,
 Hogysem mint e világ méze.

14. Megpróbálta ezt szent kinja,
 Drága vérének ontása,
 Melly bűnünknek elmosása
 Honnan van színe látása.

15. JÉZUST mindnyájan keressük,
 Velünk létét szomjúhozzuk,
 Nagy huzgó szívvvel kívánjuk,
 Ha eltávozik, óhajtsuk.

16. Így szeretőnket szeressük
 És szeretettel fizessük ;
 Illatja után siessünk,
 Kedvéért kedvet terítsünk.

17. JÉZUS ! áldásnak kezdője,
 Örömnök felgerjesztője,
 Új kegyelemnek reménye,
 Minden jóknak megszerzője.

18. Kegyes JÉZUS ! add érzenem
 Szerelmednek lángját bennem ;
 Engedd nyilván szemlélhetnem
 Szent színed, s veled egy lennem.

19. Méltán rólad nem szólhatok,
 De mégis nem hallgathatok,
 Mert szerelmedtől gyúladok,
 Csak te benned vigadhatok.

20. JÉZUS ! a te szereteted,
 Melylyel elmém legelteted,
 Bétöltvén, nem émelygeted,
 Éheztetvén nem gyötreted.

21. Kik téged esznek, éheznek,
Mert szeretetedtől égnék ;
A kik isznak, szomjúhozna,
Mert JÉZUS ! téged óhajtnak.

22. Szerelmed kit megrészeget,
Tudja, JÉZUS mint melegít,
Melly bóldog, kit megelégit,
Édes borával vídámít.

23. JÉZUS ! Angyali ékesség,
Fülben szép zengő kedvesség,
Szájban méz-íz itt édesség,
Szívben vig örvendetesség.

24. JÉZUS ! ezerszer kívánlak,
Mikor lészen, hogy lássalak ?
Mikor mondod : ím hivatlak,
És színemmel megnyúgotlak ?

25. A te szűnetlen szerelmed
Szerez bennem vig gyötrelmet,
Méznél édesebb értelmet,
Örök életre kegyelmet.

26. JÉZUS ! felséges kegyesség,
Szívbeli nagy gyönyörűség,
Mégfoghatatlan kedvesség,
Ölelj meg óh szerelmesség !

27. Jó nékem JÉZUS-t szeretnem,
Kivüle mást nem kedvelnem,
Magamtól fogytig elesnem,
Ő néki szüntelen élnem.

28. Oh én szerelmes JÉZUSom!
Minden ügyemben óltalmom,
Téged sok könyhúllatásom
Óhajt minden kívánságom.

29. Akárhon légyek, óhajtlak,
JÉZUS! szívesen kiáltlak:
Bóldog leszek, ha megfoglak,
Bóldogabb, ha megtarthatlak.

30. Oszmán bátran ölelgetlek,
Szívem kebelébe tészlek,
Lelkem ágyába fektetlek,
Ölemből el nem eresztlek.

31. Én tégedet örömömben
Tészlek császári székemben,
Hogy király lehess szívemben,
Koronát tészek fejedben.

32. Már látom, a kit kedvelltem;
Megleltem, a kit kerestem,
Oh JÉZUS! édes szerelmem,
Szerelmedre felgerjedtem.

33. Azert immár botod alá,
Hódolok szép zászlód alá,
Minden búmban szárnyad alá
Sietek óltalmad alá.

34. Ha JÉZUS így szerettetik,
Én szerelmem el nem múlik,
El nem fogy s el nem aluszik,
Inkább gyúlad s gyarapodik.

35. Illy állhatatos szeretet
Szerez szívben csuda ízet,
Nemz csuda gyönyörűséget
És bódogságos örömet.

36. E szeretet mennyből szállott,
Csontom velejéig hatott,
Felgyúlasztott, elbágyasztott,
Forral szívemben nagy hasznót.

37. Óh bódogságos gyúladás,
Óh buzgóságos forradás,
Óh csendes édes nyúgovás
A JÉZUssal nyájaskodás.

38. JÉZUS! Szűz anya virága,
Szerelmünknek gyöngyvirága,
Mennyben dicséreted áldja
Megbódogúltak soksága.

39. Jöjj el, óh szentek királya,
 Dicsőségnek koronája,
 Derülj fel óh lelkünk napja,
 Mert néped fényedet várja.

40. JÉZUS napfénynél fényesebb,
 Balzsam-illatnál kedvesebb,
 Méz-édességnél édesebb,
 Mindeneknél szerelmesebb.

41. Oh szívünk gyönyörűsége,
 Szerelmünknek teljessége,
 Óh lelkünknek dicsősége,
 JÉZUS! világ idvessége.

42. No már szerelmem, menj haza ;
 Atya Istennek jobb karja :
 Meghódolt kezed bajnoka,
 Légy országodnak királya.

43. Mindenütt téged követlek,
 Soha én el nem eresztlek ;
 Szívemmel mennyben kereslek,
 JÉZUS! hogy ott veled légyek.

44. Eleibe szent angyalok
 Emeljétek fel kaputok,
 Nyertes királyt fogadjatok,
 Idvezljétek meg Uratok.

45. Te vagy dicsőség királya,
Erős harcznak nagy bajnokja,
JÉZUS! kegyelem adója,
Örök jónak alkutója.

46. Már hozzád vontad szívemet,
Vezéreljed lépésimet,
Lelkemre ékes színedet,
Nyomd pecsétül személyedet.

47. Te vagy kegyelem kútfeje,
Igaz hazánk fényessége,
Búbáratnak enyhítője,
Bóldogságnak megszerzője.

48. Tégedet áldnak mennyégben,
Magasztalnak dicsőségben,
JÉZUS! vigasztalj éltünkben,
Juttass Atyádnak kedvében.

49. Békeségben van országod,
Minden jóból áll jószágod,
JÉZUS! és szép gazdagságod,
Gazdagitson meg áldásod.

50. JÉZUS Atyjához felhatott,
Örökségébe béjutott,
Szivem tőlem elszakadott,
JÉZUS után ragadtatott.

51. Ötet kövessük egy szívvvel,
Éneklessel, könnyörgéssel,
Hogy mi is a Szent Lélekkel
Lehessünk együtt Istennel.

52. JÉZUŠ! légy mennyben örömünk,
Ki vóltál földön érdemünk,
Benned minden dicsőségünk,
Míg élsz és lésszesz Istenünk.

VÉGE.

Egyéb versek a *Lelki Hódolásban*.

I.

A «Lelki hódolás XII-dik adajá»-hoz.

Oh áldandó Szentháromság!
Nyögésemre figyelmezz.
Jövel, siess föbb bódogság,
Én Istenem, kegyelmezz!
Oh URam! URam! ne hagyj,
Mert reményem csak te vagy.

Im környül vett már az inség,
S minden bűnöm rám tódúlt
Szorongat a végső szükség,

Fetrengek mint egy bódult :
 Óh szerelmes szent Atyám !
 Légy nékem erős bástyám !

Ölelgesz szent szerelmeddel
 Örök szövetségedből ;
 Takargass bé védelmeddel
 S adj részt örökségedből :
 Nézz égi irgalmadra
 S egyetlenegy Fiadra.

Óh egyetlenegy segítőm,
 URam JÉZUS irgalmazz !
 Légy velem én Idvezítőm
 S a gonosztól óltalmazz :
 Hiszem te érttem jöttél
 S érttem is vért öntöttél.

Gyógyítsd lelkem betegségét
 Véres veréjtékeddel,
 Az halálnak édességét
 Ujítsd drága véreddel.
 Mert csak az lelkem bére,
 Más érdem álljon félre.

Óh Isten Báránya, kedvezz !
 Mert most van az az óra ;
 Mondd lelkemnek : légyen idvez

S dolga forduljon jóra,
 Oh UR JÉZUS könyörülj!
 S könyvedből ki ne törülj!

Óh vigasztaló Szent Lélek!
 Jövel segítségemre,
 És míg itt mozgok és élek,
 Készíts idvességemre:
 Tartsd meg bennem az hitet,
 Kit kegyelmed készített.

Bátoríts az halál ellen,
 És ha már elaluszom
 — Hogy a sátán el ne nyeljen —
 Te légy JÉZUS végső szóm.
 Maradj velem mind végig,
 Kisértess bé az égig.

Óh UR JÉZUS! légy JÉZUSom!
 Légy irgalmas lelkemnek;
 Óh vedd hozzád, egy orvosom!
 Míg megadod testemnek,
 Oh JÉZUS! tőlem ne fuss,
 Óh jövel URam JÉZUS!

II.

A XIII-dik «lelki adóhoz tartozandó, a szüntelen való

FOHÁSZKODÁS».

Óh irgalmass ISTEN !
 Buzgó nyögésemben
     Füledet szómhoz hajtsad.
 Oh igen jó Isten !
 Minden szükségemben
     Áldásod szaporítsad.
 Óh hatalmas Isten
 Keserűségemben
     Szívemet vidámitsad.
 Óh nagy és szent Isten !
 Minden félelemben
     Elmémet bátorítsad.
 Óh élő UR ISTEN !
 Betegülésemt en
     Fájdalmimat gyógyítsad.
 Óh örök UR Isten !
 A veszedelmekben
     Segedelmedet nyújtsad.
 Óh igaz UR Isten !
 Kétkedésemben
     Hitemet gyámolítsad.

Óh áldott UR Isten!
A rossz testiségben
Lelkem hozzád hódítsad.
Óh erős Ur Isten!
A világ fényében
Szemem világosítsad.
Óh teremtető Isten!
A kísértetekben
A sátánt elfordítsad.
Óh Megváltó Isten!
Sok vétkezésimben
Irgalmad bizonyítsad.
Oh szentelő Isten!
Erőtlenségimben
Kegyelmedet újítsad.
Óh kegyelmes Isten!
Éltem végzésében
Lelkemet böldegítsad.

RÁDAY PÁL VERSEI
DARVAS JÁNOS ECZETÉRŐL.

Irta Ludányban, 1729. márcz. 25.

L. S. D. K. D. J. D. D. N. R.

S. D. P.

Sok fő s bölcs emberek sok dolgot dicsirtek ;
Eleitül fogva a mit kedvellettek,
Szóval és irással czifrázva tiszteltek,
Onnan muladságot és örömet leltek.
Kedves vólt Catónál régen a káposzta,
Midőn annak hasznát sok részre osztotta,
Minden virtusait könyvben előhozta;
Mert ezt a szeretet ő nálla okozta.
Szintén így Galenus dicséri a tormát.
Hihető : szerette mint egér a szalmát,
Avagy a gyermekek a jó édes almát.
Mert a ki mit szeret, úgy várja a formát.
Így ír Virgilius szűnyogrúl verseket,
Naso az bolhárúl ékes carmeneket,
Tett az diórúl is szép emlékezetet,
Martialis penig csak nyulat kedvellett.
Volt Cajus császárnak nagy gyönyörűsége,
Ételei között minden kedvessége,
Ha fáczán-agyvelő lehet elesége ;
Másban páva-nyelvben vala kényessége.

A török a mézet leginkább szereti,
 Sváb az árpa-kását minden nap éteti,
 Az oláh az ürmöt borban emlegeti,
 Nincsen jobb a tejnél, belga elhiteti.
 Veres és foghagyma czitroma magyarnak,
 Zab és proszenyicza horvátnak és tótnak,
 Kukoricza-savó a batykis orosznek,
 Elég a lengyelnek, ha porelykát osztanak.
 Nincs őlly név (p ?) (ki) a bort méltán ne dicsirje,
 A szép fejer kenyért edgyszersmind ne kérje,
 A levében sült hust szájához ne mérje,
 Ezt királly, úr, koldus kívánja, hogy érje.
 Sok jó teremtetési vannak az Istennek,
 Állatok, gyümölcsök, füvek, más mindenek,
 Kikkel az emberek itt a földön élnek ;
 Izekrül, hasznokrul, mindnyájan dicsirnek.
 De ez mind bolondság Darvas János előtt.
 Csak kevés böcsben tart fáczán-, páva-velőt ;
 Utál mindeneket mint semmire kellőt,
 Valami eczettel nálla öszve nem főtt.
 Áldott ott az eczet ételben italban.
 Semmi az élésház, ha eczet nincs abban.
 Illatott minden nap a tüzes konyhában
 Van gondja szakácsnak, ha nem tett fazékban.
 Nem elég a borsport azzal meg önteni,
 Avagy a csukára s más halra tölteni,
 Gyenge salátára olajjal költeni,
 Kaszáslevet azzal öszveeresztteni.
 Eléggé savanyu káposzta magában :
 Ha eczet nincs benne, nem mégyen torkában.

Törött lév, tiszta bors vagyon utálatban,
Ha eczet fűszerszám nem érzik azokban.

Isten a citromot savanyúvá tötte,
A főt étket azzal ki-ki megehetette ;
De azt Darvas János édesnek izlette,
Azért is eczettel timporálva ette.

Iszsza ugyan a bort, de nem tetszik jónak,
Ha csak eczet-izút pohárba nem hoznak.
Ámbár néha édest számára kiosztanak :

Töltsön ecztet hozzá, titkon szól inasnak.
Külömb-külömb félét tart almáriumban,
Viola-, gyöngyvirág-, málna-szag azokban,
Tündöklök sok üveg vélek ablakokban,
Azt tunnád: orvosság van, mint patikában.
Örül, ha azt hallja, hogy bora meg romlott:
Mert jó lesz eczetnek, ha a szerint bomlott.
De bezzeg szomoru, ha eczte kiomlott,
Rá önthetné akkor a bába az olmot.

Az mindenek felett legfőbb kívánsága,
Hogy asszúszőlőnek volna olly ujsága :
Változna eczetté, úgy volna vigsága ;
Mert izinek azzal volna nyájassága.

A pogány istenek ambrosiát ettek.
Édes italok közt a nektárral éltek :
De Darvas Jánosként hibássan ítéltek,
Hogy asszúszőlőből ecztet nem míveltek.

Nincsen olly discursus háznál vagy asztalnál,
Utazva, heverve, vagy a vadászatnál,
Férfiak, asszonyok között mulatásnál,
Hogy meg ne dicsírje az ecztet azoknál.

Szegény Benczének is gyakorta mondotta :

Ugy-e jó ? ugy-e jó ? — igen javallotta.

Bizony jó ! — mond amaz ; derútul megcsalta,

Mert a jó bor helyett az eczet itatta.

Azt tartja, hogy annál nincsen jobb orvosság :

Elüzetik azzal minden nyavalyaság ;

Tisztul szem s vér, benne van ólly hathatosság ;

Vénségből az által lészen iff(i)juság.

Gyakorta felkiált : oh ! oh ! áldott eczet !

Oh ! dicsősséges lév, kit angyal készített,

Oh ! újító illat, mely ad új életet,

Minden boldogtalan, ki veled nem élhet.

Igaz^ugyan, hogy van eczetnek is haszna,

Mert a ki vele él, lészen túlle vészna.

Irják a doctorok, a ki hozzá szokna,

Van annyi ereje, velőt száraztana.

Megtartja ideig a hust rothadástúl,

De mi haszon benne, mert meg járja rútul,

Van szegény gyomornak gondgya kólikátúl,

Nincs nagyobb bántása uraknak mint attúl.

Irtóztató erőt irnak is felőle . . . .

Hannibal kösziklát hasogatott velle,

Hogy bátran mehessen Rómához mellőle ;

Az vólt haszna, szeme mert kiugrott túlle.

De ezt Darvas János nem örömet hiszi,

Az eczet szerelme kétségessé teszi ;

Azt minden nap maga asztalára viszi,

Cleopatra gyöngyét benne majd megeszi.

De mit hallok hirrül ? bezzeg már megesett :

Kedves barátomat megrontá az eczet.

Az mi az ínyinek oly kényesen tetszett,
 Csontot hasogató köszvényben béejtett.
 Nem tudja már mostan, vallyon mit csináljon?
 Nyuljon-e eczethez vagy túlle megváljon?
 Szorongatja ízi, hogy csak el ne álljon.
 De a kín nyagatja, hogy orvost találjon.
 Mondja: Édes ecztem bár csak most szolgál nál,
 Orvosságos erőt tagomban mutattnál!
 Százszor nagyobb böcsben osztán nállam volnál,
 Bizony dupla dosist gyomromban talál nál.
 Nem is lehet attul magát tartoztatni,
 Tizfélét parancsol magához hozatni,
 Egy csészében öntvén, öszve timporálni,
 Hol iszsza, hol testét hadgya mosogatni.
 Nagy a kín, az eczet azt el nem űzheti,
 A türhetetlenség száját arra viszi,
 Hogy néha az ecztet átkozottnak hiszi,
 De ha tágít a kín, megint böcsbe teszi.
 Oh szerelmes Darvas, egy részről csak szánlak,
 Mert a vadászatban már ritkábban látlak.
 Szép bolondos tréfás szókbán nem találalak;
 Bizony, hogy ha nem fáj, magam is felvátlak.
 Én vagyok a tanács, be sokszor mondtam:
 Ne idd az átkozott ecztet, javallottam.
 Sokszor az asztalnál tülled el is loptam,
 Jó asszú szőlő bort az kezedben toltam.
 Én most is örömet adok még tanácsot:
 Vettess a lábodra vagy egy mázsa lánczot,
 Üttes a talpadon két száz lapát tánczot,
 El járhatja osztán lábod a karancsot.

Azt hallom, a bécsi legfőbb ministerek,
 Kik észszel pennával udvarnál hevernek;
 Soha ételekben ecztet nem kevernek,
 Félnék hogy eszekben attúl hibát nyernek.
 Ettúl féltettelek magam is gyakorta,
 De a természeted csak magával hozta,
 Hogy a bolondságot inkább ohajtotta,
 Azt az atyád reád örök jussal hagyta.
 Tudom, egészségben jó tréfás bolond vagy;
 De szeretném látni, mikor a kínod nagy,
 Mint bolondoskodnál, itt is egy jó jelt agy,
 Majd tanácslok edgyet, csak hogy bennene hagyj.
 Örökké hallottam nadragula fürül,
 Vagyon olly ereje természete körül,
 Elvész a köszvént lábrúl, kézrúl, főrrúl.
 Élj vele, meggyógyulsz, már is szivem örül.
 Had lássam előre, hogy bolondoskodol;
 Azon drága fütül, miként okoskodol;
 Nem csuda, ép korban, hogy ha nyájaskodol:
 Mutasd meg betegen, hogy többet is tudol.
 Jó az is, mint szokták, tedd a forró vízben
 A kínos kezedet, akár a jegesben.
 Megládd, mint vén kigy(ó) öltözől más bőrben;
 Dámák közt örülhetsz gyenge fejérségben.
 Ha az is nem használ, végy patientiát,
 Nyargaló nyelveden tégy violentiát,
 Ne terheld morgással a conscientiát;
 Lelki patikábúl kérj ír-essentiát.
 Versemet már végzem, de csak azon kérlek
 — Jó barátod vagytok, tudod a míg élek —

Átkozott eczettül ód magad, mert félek.
 Végy végbucsut tülle, ugyan kénszerítlek.
 Nem látod-e benne a sok apró férget?
 Ugy tarthad mint szintén halálhozó mérget,
 Így emésztí a szű titkossan a kérget.
 Ha tovább is iszol, nem ülöd a nyeret.
 Nem sokat nyomsz most is, ha fontra vetnélek;
 Az hitvány testedben alig van a lélek.
 De a gonosz eczet, mint szárasztó szelek,
 Stokfissá változtat, vannak már olly jelek.
 Hiszem van mindenkor palojtai borod,
 A dolyányitol is nem irtózhat orrod.
 Hogy ha pedig rád gyün asztalnál a sorod,
 Asszú szőlő bortul hidd el nem lesz torod.
 Kurvannya köszvénynek, csak mi vigan igyunk,
 Eczetes bort pedig ellenségnek hadgyunk.
 Benczével mindketten menyországban vad-
 gyunk,
 Istennek a borért nagy hálákat adgyunk.
 Szives Zelussal ezt, mint énekben régen,
 Ékessen lantolva adták szó-zengésben.
 Losoncza* Ophirbul irtam rövideden.
 Tudakozd a nevét e kevés igikben.

* Azaz arany bor országbúl.

Dat. V. Die 20. Martii.
 A. 1729.

Bizodalmas Jóakaró Sógor Uram!

Jutván eszemben mostani köszvényes állapotomban, hogy erről a földről öcsém Darvas János uram, szegény megholt Bencze nevével bucsuztató versekkel mortificálta kegyelmedet, én is felépítő mostani állapotomban szokás ellen is edgy kis bolondságra adtam eszemet és kegyelmed mellett fel kívántam kelni; kivált illy ok és alkalmatosság adván elő magát, hogy mivel régtől fogva az eczetben gyönyörködik és azzal hizik, most penig legközelebb mind attúl, mind pedig a kegyelmed asszú-szőlő borátúl megrészegegett, az volt az consequentiája és gyümölcse, hogy haza jövetelével köszvénybe esett. Erre nézve az híres eczetnek leírásával vigasztaló és orvosló verseket irtam a köszvény ellen kegyelmed nevével és képe alatt; mellyeket mulatságul kegyelmednek is acclusive megküldöttem. Mivel pedig elhihető, hogy válasznélkül nem örömet fogja tudni, (a mint is ő kegyelmének, mint Szemere Miklós urambátyámnak kezéhez küldötte volna kegyelmed, már ő kegyelme által megadattam), ha mit talál kegyelmednek írni felőlök, ²kivántam kegyelmednek informatiót tenni iránta, hogy maga verseinek ismerje kegyelmed, és viszont ugyan ugy adhasson ő kegyelmednek replicát, hogy tudnillik tron-

fot tronffal akar vissza venni kegyelmed . . . . . a muladtságról követem kegyelmedet, az főképen... àpropos, hogy ha kegyelmednek sok borkupecze érkeznek a tállyaiaktól, részemről ne felejtkezzék kegyelmed. Maradván ezzel minden lelki testi jóknak kívánásával

jóakaró köteles szolgája sógora

Ráday Pál, m. n. p. e.

Datum Ludán, 25. Martii, 1729.

P.S. Ha te kegyelmednek Darvas János uram választ talál adni, ime, még epitaphiumot is küldöttem, melyet talán még hamarább is megküldhet kegyelmed más levelében, hogy anynyival inkább elhitesse magával az első kegyelmed munkájának lenni.

P. S.

Édes jó Sógorom, ha meg találsz halni,
Ird meg, hogy mehessek testedet meglátni,
Viola-eczetel azt megmosogatni,
Rózsa-ecztes gyolcsban jól bétakargatni.
Bizony sirodban is edgy akót töltetek,

Koporsód föllyül is földre ugy öntetek,
Igy minden rothadást rólad eltéritek,
Epitaphiumot végre rád így vetek:

Epitaphium.

Itt fekszik Nagy-Réti Darvas János teste,
Kit szép virtusokkal természet kifeste,
Jó tréfás, jó gazda, a tisztet nem leste, —
Kár, az eczet túllünk illy hamar elnyeste.

RÁDAY PÁL ÖNÉLETRAJZA.

1677—1720.

Én Ráday Pál születtettem e' Világra 1677-ik Esztendőben, július havának 2-ik napján, a' „ „ „ jegy alatt, néhai b. e. Libertsey Rozina kedves asszony-anyámtól, Libertsey Mihálynak Földváry Zsófia asszonytól származott leányától, és Ráday Gáspár atyám-uramtól, Ráday Andrásnak Madách Zsófia asszonytól való fiától. A ki kívántam életemnek emlékezetesebb dolgait jegyzésben vennem, e szerént:

A tudománynak zsengéjét vettem a losonczy iskolában, syntaxisig.

Azontúl küldtettem Ráhóra, ama híres és a tanításban szerencsés Braxatoris nevű præceptor keze alá, kinek halála történnén, csak egy esztendeig maradhattam tanítása alatt.

Azután annak egyik tanítványát, Missovitz Mihályt hozatván atyám-uram másokkal együtt Losonczra: annak pædagogiája alatt tanultam egész a logikáig; kinek is főképpen tulajdoníthatom a tudományban való előmeneteletemet.

Anno 1693 küldtettem Selymeczre a német szónak tanulására, a honnan más esztendőben ugyanazon okból általmentem Körmöczre, tanulván a mellett a felsőbb scientiákat is.

Anno 1695. Kiköltem oskolából, és mentem a törvénynek tanulására nézve patvariára, néhai nemzetes vitézlő Kajali Pál úrhoz, nemes Nógrád- és Honth vármegyének notáriusához; holott másfél esztendeig lakván, azután

Anno 1697 mentem m. gróf Ghymeszi Forgách Simon úr, 'akkori kanizsai vice generális udvarában, a kivel az bihácsi obsidión lévén, Boszna felé két campaniát végeztem.

Anno 1699. A felséges római császár, József királyunknak lakodalmi solennitásán jelen voltam, strázsamestere lévén egy pompás lovas magyar seregnek, az introductionnak alkalmatosságával.

Ugyanezen esztendőhen választattam n. Nógrád vármegyében notáriusnak.

Építettem 1700-ban a ludányi házat.

Anno 1702 hala meg asszony-anyám, ki eltemtetett a maskovai templomban.

Anno 1703. Elkezdvén az országban a hadakozást, m. fejedelem Rákóczy Ferencz: szorultam Gács várába; holott minekutánna a bennlévő nemesség capitulált, hogy a homágiumot le nem akartam tenni: csaknem életem vesze el; mindazáltal állhatatosan mindaddig differáltam, míglen a tokaji táborra nem kellett mennünk.

Ezen esztendőben jegyzettem el magamnak házastársul felyül- említett Kajali Pál úrnak Fáy Borbála asszonytól született leányát Klárát, kivel is azonnal megesküdttem.

Anno 1704. Az említett fejedelem intimus-

secretariusságra maga melle vévén: *irtam a manifestumot.**

Eodem küldettem követségben Lengyelországba, az ott való főbb urakhoz és a felséges svécziai királyhoz, kinél Varmiának Heilsberga nevű városába... április voltam audiencián.

Onnan Danczkán általmenvén, vettem utamat Brandenburgiába, Berlinbe, a felséges prussziai királyhoz, kinek is követségemet proponáltam
 „ „ „ Maij. A honnan visszaindulván

Jelen voltam Stanislaus lengyel király electióján Varsaván.

Anno 1705. 13. 14. 15. 16. Januarij tartottam lakadalmi solennitást felülirt kedves jegyesemmel Gács várában.

Anno 1706. Ujonnan küldettem követségben a svécziai királyhoz, kit Lengyelországban Ravitz nevű városban találván, „ „ „ Julii proponáltam követségemnek seriessét.

15. Julii küldötte érettem maga hintáját Stanislaus király, kinél is hasonlóképpen követségemet veghez vittem.

Anno 1707. A maros-vásárhelyi gyűlésen tettem az erdélyi kancellária directorának, vacante cancellarius officio.

* «A nagyhirű «Recrudescent...» manifestumot érti, melynek Rádaynk által fogalmazott s Rákóczi sajátkezű javításával ellátott eredeti kézirata ma is megvan a gróf Rádayaknál Péczelen.» — Thaly Kálmán jegyzése.

Ugyanezen esztendőben küldettem követségben a felséges moszka czárhoz, kinél is Varsavár „ „ „ Aug. lévén Audientíán, a fejedelem részéről szövetséget kötöttem.

Anno 1708. Jelen voltam a trencsényi szerencsétlen harczon.

Anno 1709. Küldettem Moldván által Törökországban Benderbe, az odavaló vezérhez és az odaszorult svécziai királyhoz, a holott még megjött a portáról a válasz, csináltam nagyobb részről a *Lelki Hodulás* nevet viselő imádságos könyvecskét.

Anno 1710. A fels. király ereje csaknem kinyomván az országból a fejedelem hadait: recipiáltam magamat Lengyelországba, Premislye nevű városban.

Anno 1711. Kiküldettetvén Lengyelországból a fejedelemtől a felséges római császár plenipotentíariusihoz: projectáltam a békességnek punctumit Debreczenben; kiktől jó resolútiókat vettem épen azon nap, a melyen a felséges József császár meghala.

Eodem anno die „ „ „ Junii mult ki e világból Premislyén Atyám uram, kinek testét válásomon levő templomban Duklya mellett tétettem le.

Eodem 12. Julii áldotta meg az Úr-Isten az édes feleségemet egy leány magzattal, kit azon templomban Klárának kereszteltettem.

Azonban látván, hogy a fejedelem nem akarja

acceptálni a békesség punctumit, a bujdosásnak pedig semmi jó végét nem reménylhetvén, ellenben a fels. regens Eleonora császárné maga kegyelmes amnestialisát kezemhez küldvén, viszszaajuttem hazámba, és a felséges udvar parancsolatjára Bécsben felmenvén, a homágiumot bellicus-præses g. Herberstein úr előtt letettem.

Die „ „ „ Octobris temettem el atyám uram testét (kihozván magammal Lengyelországból) a losonczy templomban.

Die „ „ „ Decembris a Mindenható Úr Isten nagy keserűségünkre kiszólította egyetlen egy leánykánkat, kit a losonczy temetőkertbe temettem el.

Anno 1712. N. Nógrád vármegyétől választatván követül a Pozsonyban celebrált n. országgyűlésére: mulattam oda fel egész esztendeig.

A felséges koronázott császár és kegyelmes király urunk előtt egyszer Pozsonyban, másszor Bécsben peroráltam a vallás dolgában.

Item harmadszor magam mellett: istentelenül bevádolván Korponai Jánosné, mintha a fejedelemmel Lengyelországba correspondeáltam volna, de a ki vermet ásott más becsületes embernek, maga esett bele. Legyen Istennek dicsősség!

1713. 1. Octobris örvendeztetett meg a felséges Úr-Isten bennünket egy fiú-magzattal, születtetvén 8 óra tájban estve, a haljegy alatt; kit (mivel feltettük magunkba, hogy semmi válogatott nevet nem keresünk neki, hanem a mely a

születés napjához közelebb lévén, alkalmasabb lészen) kereszteltettük Gedeonnak. Engedje az én Istenem, legyen velem elmuló familiám nevének ő benne és ő általa való kiterjedése, — maga sz. nevének dicsősségére, minékünk szüleinek (míg élünk) örvendezésünkre, és az atyafiságnak s magyar hazánknak hasznára! — Amen.

1714. Ujjonnan a n. országgyűlésére Pozsonyba felmenvén, usque ad 15. Aprilis 1715. jelen voltam; azon idő alatt circiter 26. n. vármegyéktől udvarhoz küldettem Bécsbe, azon n. vármegyéknek a porták conscriptiója eránt való projectumok ellen: a holott két marhán szánthatnak, igyekezzvén három két-ökrű ekét e mi földünkön levő hatökrű egy ekéhez hasonlítani; de követségemmel oly expediens találtatott, hogy a conscriptióban mindkét részről kimaradt a marha.

Ugyanakkor reám bizattatott a n. országtól, hogy a désmák állapotjában a t. clerus ellen irás-munkát tegyek; kit véghez vittem a szerint, a mint exstálnak az acták között.

1715-ben építtettem a ludányi háznak felső palotáját.

1716. Áldotta meg Isten intra 24-et 25-tam Április éjtszaka feleségemet leány-magzattal, kit kereszteltettünk Eszternek, doctor Moller úr feleségestől lévén keresztapja s anyja. Nevelje az Isten a maga igaz, tiszta tiszteletére, s nekünk örömünkre.

1718-ban 14-a Julii született Krisztina leánykánk, kit neveljen az Isten maga igaz ösméretében, familiánk örömére.

1720. 7. Febr. a vízöntő-jegy alatt áldotta meg Isten feleségemet fiú magzattal, kit Pálnak kereszteltettünk. Engedje Ó Felsége, hogy annak tudományában legyen állhatatos, örvendeztető felnevelkedése.

1709.

BENDERBEN MENŐ UTAZÁSOMNAK
DIÁRIUMA.

Az felséges erdélyi fejedelem II. Rákóczy Ferencz kegyelmes urunk ő Felsége kegyelmes parancsolatjából 12. octobris Huszton celebrálandó particularis ország-gyűlése végbemenetelinek alkalmatosságával expediáltattam Benderben, vagy Tiginében, a babadáki szerdárhoz.

Die 27. Octobris. A felséges fejedelem elmentele után megindulván Husztról circiter 10 óra tájban, érkeztem bé estveli 5. órakor Técsőre, ott meghálván.

Die 28. Octobris. Técsőről reggel 7 órakor megindulván és a Tiszán kettős hajóval átalköltözvén, érkeztem be Szigethre estve 7 órakor, — hozzám jöven a remetei révnél mellém rendeltett Popovics János is.

Die 29. Octobris. Az útra való készületnek okáért Szigethen rostokoltam egy nap.

Die 30-a Octobris. Szigethről megindulván 10 órakor reggel, mindenütt fel az Iza vize mellett a völgyön, egynehány rendben gázolván által a vízen, érkeztem estve 5 órakor Sajóra, ott meghálván Petrovai oláh nemesember házánál.

Die 31. Octobris. Sajóról reggel hét órakor

megindulván, egyhuzomban mentem Mojszinban, és megszállottam egy órakor. — Dragumír mellett elmenvén, a holott a fels. fejedelem a büdöskő-bányát és dohottat kezdte csináltatni: megtekintettem, jöven hozzám Mojszinban Gergely István, máramarosi felső processusbeli szolgabíró, hogy útravaló posta-lovakról és egyéb szükséges dolgokról dispositiót tegyen.

Die 1. Novembris. Mojszinból mentem által Borsára; ott ebédelvén, és jó rendbe vévén a dolgot, mentem ki hálásra a borsai végső házakba.

Die 2. Novembris. A házakból 5 órakor reggel megindulván, mindenütt fel a Visó vize mellett, fel a völgyön mentem a havas aljára 3 óráig; holott is három borkútát találtam, melyből két palaczkokat meg is töltöttem; ott az irtóztató nagy havasoknak kezdvén, a hegyre 3 óráig mentem fel, — megszállván ebédelni 12 órakor egy völgyben, és 1 órakor délután megindulván, a nagy hó, sár, víz miatt nem mehetvén, s igen el is sötétedvén: megszállottam egy erdőben egy kis patakocska mellett, estve 6 óra tájban.

Die 3. Novembris. Jó hajnalban onnét megindulván és Zimborszlav nevű hegyre kapván és a Czibó hegyén leereszkedvén, 12 órakor megszállottam egy víz mellett ebédelni, az hova is nagy munkával mehettem egy oldalon a fának a szelektől való letöredezése miatt; holott is Istennek oly csudálatos ítéletét tapasztaltam,

hogy egy völgyön a hol ezelőtt az út volt, egynehány ezerből álló fenyőfák a szél miatt letöredtek és tövöstül kidültek. — Onnét 3 órakor délután megindulván, szállottam meg estve 6 órakor egy hegynek a farkán.

Die 4-a Novembris. 6 órakor onnét reggel megindulván, ereszkedtem le a kumpulungi rétekre; mely havasokon való általmenetelemkor találtam puszpángfát is, és azt observáltam, hogy a sziliski havasokon kereskedésnek okáért jó volna egy városocskát vagy falut építeni, mint-hogy a moldvaiak a nagy irtóztató máramarosi havasok miatt nem igen járnak által Borsára s Máramarosba: de ha ott város vagy falu építtetnék, mind a moldvai és máramarosi részekről lenne egy locus depositionis mercium. — Egy óra tájba megszállottam a kumpulungi végső házaknál, ugyanott csak közel előltalálván a franczia generális locumtenensének emberét, a ki a svécziai Priant nevű kurért Benderig kísérte, kitől először megértettem, hogy a moldvai vajdát Rakovicza Mihályt a babadáki szerdár elvitette. — Jóllehet akkor estve beérkezhettem volna Kumpulungra, de a strázsa javallásából meg kellett szállnom és ott hálnom egy korcsmaháznál.

Die 5. Novembris. Másnap jó reggel Kumpulungra bémenvén, hogy elfáradt lovaímnak nyugalmat adjak, az nap ott rostokoltam.

Die 6. Novembris. Kumpulungról másnap 10 óra tájban megindulván, mindenütt fel a

Moldva vize mellett, estve 4 órakor egy korcsma-háznál megszállván, megháltam.

Die 7. Novembris. Másnapra virradóra 8 órakor útnak eredvén, érkeztem bé délután 2 órakor Bájára, meghálván ott a papháznál.

Die 8. Nov. Bájáról reggel 7 órakor megindulván, érkeztem bé Paskán nevű faluba estve 7 óra tájba, meghálván ott Jorrdattyné nevű özvegy boér asszony udvarházánál.

Die 8. Nov. Paskánról reggel 6 órakor megindulván, és azon özvegy boér-asszony házánál lévő gondviselő magát mellém kalaúzúl adván, érkeztem estve 5 órakor egy korcsma-házhoz Tergul Frumosz mellé.

Die 10. Nov. Onnét reggel 6 és 7 óra tájba megindulván, béérkeztem 4 órakor Jászvásárra, holott is a lovak kedvéért 2 nap rostokolván, mentem udvarlásokra a moldvai vajda helyett kajmakánoknak, kik között a főbbik Bohus nevű volt; kiket a fels. fejedelem nevével böcsülettel köszöntöttem, oly declaratióval, hogy ő Felsége jól tudván ezen tartományon való szükséges általmenetelemet Bender felé, parancsolatomba adta ő Felsége a vajdának megudvarlását, a kinek mivel oly változása történt: kötelességemnek ítéltém őket, mint a vajdaságnak helytartóit magam insinuatiójával megtisztelnem: kérvén, hogy valamint ő Felségének hozzájuk való szomszédságos barátsága s jóakarattja iránt persvasusak lehetnek, úgy szintén mind ő

Felségéhez és a magyar nemzethez, mind pedig ekkoráig mutatott jóindulatjuk szerint, kiváltképpen a közöttök bujdosó erdélyi rendekhez, tovább is szíves jó akaratiakat bizonyítsák etc. Több más efféle bő szóval proponálván etc. Kire nagy böcsülettel felelvén, ajánlották magokat minden tőlük kitelhető jóakaratra, oly expectoratióval, hogy mivel ők is a változások alkalmatosságával sokszor hasznát vették az erdélyi rendeknek: mind magok szívesen kívánnak kedveskedni a bujdosóknak, s mind pedig a jövőendő vajdát úgy fogják disponálni, hogy azután is legkisebb rövidségek ne történjék, sőt nagy kedvesen vették, hogy magam bjelentésével meg kívántam tisztelni őket. — Kalauzokat is rendeltenek mellém, a kik Benderben egyenes és bátorságos uton elki-sérjenek.

Die 13. Nov. Jászvásárról megindulván circiter 9 órakor reggel, érkeztem a kalauz directiója által estvéli 4 óra tájban Reszina nevű faluba.

Die 14. Nov. Reszinárúl reggeli 6 órakor megindulván, ott más kalauzt rendelvén mellém, érkeztem estvéli 5 óra tájban a Buk vize mellé egy korcsmaházhoz; mely utamban találkozáván egy erdőben valamely lengyel urral és egy svékussal, a kik Benderből Magyarország felé ki szándékoztak: mely korcsomaháztól levelet irtam urunknak ő Felségének, és copertáztam Jászvásárott resideálló Bohus nevű kajmakánnak, hogy ezen

lengyel úr kezébe szolgáltassa, — levelemben megírtam.

Die 15. Nov. Reggeli 7. órakor onnét megindulván, mindenütt le a Buk vize mellett érkeztem 3 óra tájba Kisínó nevű faluba, ott meghálván az oláh pap házábanál.

Die 16. Nov. Kisinórúl reggel 7 órakor megindulván, szállottam meg 2 óra tájba Todorest nevű faluban; jóllehet estvére beérkezhettem volna Bänderbe, de minthogy semmi provisiót és szállást hamarjába nem kaphattam volna: a lovak kedvéért kellett ott meghálnom.

Die 17. Nov. Reggel 8 órakor Todorestről megindulván, beérkeztem délután 3 órakor Bänderbe, előmbe jöven egy török, ki által az elrendelt szállásra bekisértettem, küldvén mindjárt a szerdár hozzám az odavaló harminczadost avagy kincstartót, első köszöntésre; ki is követvén az alkalmatlan szállásról, a melyet mind a svékus és kozák vendégek, mind pedig az öszvegyült török hadak és keresztyén lakosoknak szűk volta okoz, — azonnal kérdezősködött utazásomnak mivoltáról: kitől, kihez és meddig szándékozom? Mellyről midőn informáltam volna, mindjárt hirt tévén a szerdárnak, ismét csakhamar visszatért oly izenettel, hogy a szerdár másnap reggel szembe kíván lenni velem. — Jóllehet pedig en örömet halasztottam volna harmadnapra, míg annak rendi szerint elkészülhessek, mindazáltal látván, hogy gyakori rei-

terációval reája szorított: reáhagytam a dolgot, és csak kapczákat s új csizmákat is alig kaphattam, szokásokhoz képest, a midőn

Die 18. másnap hivattattam; a mint is azon kincs-tartó egy csauzzal és kétkenygyelfutóval s egy vezetőklóval szállásomra jöven, a lóra felültettenek, és én is heted magammal lovakon úgy indultam a szerdárhoz; kinek is kapuja eleiben jutván és ottan leszállván, a midőn pitvarában a sok törökök között csizmámat levonattam: bévittenek a palotába, a mely már a táborból öszvegyült török főrendekből megtölt vala; azomban maga a szerdár kijöven és a kerevetre térdére leülvén, a midőn köszönteni kezdettem: engemet is egy elrendelt alacson székre maga eleibe leültetett, és úgy kezdettem a követségnek praeambulumához; minekutánna pedig a köszönetre becsülettel megfelelt, és én is tovább kívántam volna progrediálni, vettem észre, hogy a tolmácscsal nem contentus, s azért is intvén, hogy (a mint én is a kincstartónak insinuáltam) más tolmács jöjjön, jóllehet érkezett és deákul kezdett beszélni: de ugyan csak haszontalannak láttam általa folytatni a dolgot; s azalatt pedig a Gyömlői aga (a ki Dunántúl Koppányi véghelyből való volt) érkezvén, s derék magyar lévén, megösmértem, hogy capacitáltatott beszédemből, s úgy kezdettem proponálni néki, hogy már alkalmatosan kibeszélhettem követségemet: csak tudjam, mikor és kik

előtt kellessék kijelentenem ; melyet észrevévén, egy szavával eloszlatta a zsinagógát, és benmaradván negyedmagával, hallgatta propositiómat, s azalatt is pedig a midőn a tolmács megszűnt, nem állhatta, hogy az fels. fejedelem felől és az ország dolgairól ne kérdezősködjék ; azonban midőn Szolimán császár és Zápolya János király dolgait előhoztam, exacte kívánta magát informáltatni, — és mindenekben helyeseknek tartván a propositiónak okait, rövideden csak azt felelte : *hogy az a föld, a melyről a követség szöll, nem az övé, hanem a császáré lévén, tudtára fogja adni ;* mindazáltal kívánja tudni : ha már azelőtt avvagy a portán, vagy a végbeli passáknál nem folytatta-é a fels. fejedelem ezen dolgot. Kinek midőn megjelentettem , hogy ez az első insinuatio, igen kedvesen vette ; s azalatt pedig hol újabb török urak jövetelével, hol kávé- és serbeth- kínálással interturbálódván a discursus ; circumstantialiter tudakozódott a hirekről, és nevezetesen a francziai hadakozásról, Augustus király bėjöveteléről, és a moszkva czár hadairól, a svétziai király kinnlévő állapotjáról, és az ő felőlök való mások itéletéről ; melyekre én hol nem tudommal, hol sine praejudicio unius et alterius moderatióval felelvén, utoljára kértem, hogy mivel a tolmács által netalántán mindeneket meg nem érthetett : ne légyen terhére a követségnek summáját, melyet én rövideden írásba feltészek, elküldeni maga levelével ; melyet jóllehet láttatott

difficultálni, jelentvén, hogy mindeneket megértett, mindazáltal végre annuált, és azon nap estve felé secretáriusát küldötte hozzám, hogy mind a credentiát deákra fordítsam, mind a követiséget azon nyelven leirassam; mit én azon nap véghez is vittem.

Die 19. Ujonnán hozzám jövéen azon secretárius, jelentette, hogy a császár lovász-mestere induló-félben lévén, az írást kívánja a szerdár; mindazáltal, mivel purumban csak akkor irattam, nem lehetett kezéhez assignálnom, hanem azután egynehány órával küldöttem el mellém rendeltetett úti-társ Popovics által, oly izenettel, hogy ezen írást is maga levelével együtt elküldje; de azalatt sietve elmenvén a lovász-mester (a ki az audientián is jelen volt) maga levelét kezéhez adta ugyan, de az írás azon alkalmatossággal elmaradott, visszaüzenvén hozzám, hogy más posta által fogja elküldeni oly móddal, hogy ha szinte el nem érné is a lovász-mestert, egész Constánczi-nápolyig menne. — Ugyanazon alkalmatossággal a discretiót is elküldöttem a szerdárnak, melyet jó neven vett, declarálván, hogy minden adomány nélkül kíván szolgálni, és ugyanakkor el is olvasta a punctumokat, melyekről maga levelében a császárnak irt, mondván a mellett, hogy egyéb difficultást nem lát, hanem hogy ámbár kívánságunkat helybenhagyja is a porta, de a földesurak meg fogják kívánni határuktól a dézmát; melyre a secretárius által csak azt adtam válaszul, hogy

könnyű leszen annakutánna arról végezni. — Ugyanakkor elküldvén az ajándék-aranynummismát a tihájának, csakhamar visszaküldötte, oly izenettel, hogy ő még a fejedelemnek semmit sem szolgált, most sem kíván ajándékért szolgálni, és azon okból el sem veheti; kit én discretiónak tartván, tolmács Liszkay által visszaküldöttem, de sokáig való várakozása után is a szolgák viszsza bocsájtották oly válaszszal, hogy sok idegen emberek lévén uránál, szembe véle lenni nem lehet, de úgys csak hiába fog várakozni; melyre nézve én is csak abban hagytam sürgettetését. — Ezen nap jött hozzám a svécziai táborban generális, tudakozódván tőlem a lengyelországi hirekről és Európának más conjuncturáiról; de mivel látta, hogy levélírásban foglalatoss vagyok, s a miatt vele bőven nem beszélhetek.

Die 20. Délután általmentem a svécziai táborra Langecron nevű Generálishoz, a ki hosszas discursust indítván az odakinn levő occurentiákról, jóllehet ki akartam volna venni belőle: mi csoda szándéka vagyon a királynak innen való elmenetele iránt? és mi bizodalma légyen a fényes portához? — mindazáltal, ámbár előhozta azon okokat, a melyek a török császárt a moszkva ellen való hadakozásra felindíthatják, de semmi egyéb válaszát nem vehettem annál: Deus providebit. — Azomba jelentvén nekie azt is, hogy a fels. fejedelem a királynak elmenetelét hallván némely örményektől, jóllehet formális követség-

gel a királyhoz nem küldött, mindazáltal instructiót adván parancsolta, hogy itt találván valamely miniszterét, némely dolgokat proponáljak; s azért is kértem, hogy jelentse ezt meg a királynak: maga kívánja-e (itt lévén) meghallani, vagy másnak parancsolja kimondanom? Mely iránt ajánlotta is magát, hogy véghez viszi.

Die 21. Ujjonnan hozzám jöven a török deák secretarius, több beszédei közt mintegy akarattja ellen jelentette a tihája dolgában, hogy midőn a nummismata praesentáltatott néki, azt mondotta volna: Ha a követtől van az ajándék, sok; ha a fejedelemtől, kevés, — és úgyis csak egy kép. Mely szava jóllehet bosszonkodásra való volt, mindazáltal egyebet nekie nem feleltem, hanem hogy az olyan nummismát mindenütt tisztességesebb ajándéknak tartják a folyó-aranynál, de ha olyan inkább tetszik, azzal kedveskedem: úgy-mint 50 aranynyal, annyi lévén a nummismában; s azért is expiscálja valahogy, és tovább való inclinatióját adja tudtomra. — Azon nap megértvén, hogy egy tatár Causan nevű város félnapi járó föld legyen Benderhez, és ott másnap sokadalom fog tartatni: mind azért, hogy tatár várost lássak, s mind pedig magam számára valamely jó lovat vehessek, elmentem egy temesvári törökkel, a ki a fejedelem szolgálatában már azelőtt is hadakozott Erdélyben, — megszállván egy ott lakos töröknek házáuál. Jóllehet pedig másnap délig ott mulattam, sem valamire való

lovat, sem egyéb újságot nem láthattam a sok ködmönös tatárnál, a kik is csudálkozván rajtunk, midőn Popovits úrtól kérdezték: micsoda követségbe jöttünk a szerdárhoz? azt felelte egyikének, hogy a midőn ő szerdár lesz, megmondjuk neki; kin mindnyájan elfakadtak nevetve. — Úgy tapasztaltam, hogy azon várost is nem a tatárok, hanem a keresztyének, és kiváltképpen örmény kereskedők és zsidók ott való lakásokkal tették városnak. Ott láttam legelőször tevéket szekérbe, járomba, — és oly nagy kecsége-halat, kinek hossza 6 arasznyi volt, vastagsága $2\frac{1}{2}$.

Die 22. Visszajöttem Causanból, csak estvére érkezvén bé szállásomra.

Die 23. Gyömlői aga nálam lévén s a svécziai király dolgáról beszélgetvén, jelentette, hogy tatárok által akarja a porta elkísértetni, mihelyt a vizek általfagynak; mondván a mellett, hogy a török császár is Konstanczinápolyba másfél-ezer ereszény pénzt tétetett fel egy kőoszlopra hadak fogadására, a honnan mindnyájjan itélik a jövődöbéli hadakozást. — Ezen nap küldöttem emberemet felülemplített Langecron generálishoz válaszáért, de egyebet nem adott annál, hanem hogy maga meglátogat. a minthogy el is jött másnap hozzá, de szállásomon nem talált.

Die 24. Küldöttem vissza Magyarországba a mojszini embert, kit magammal egész eddig elhoztam volt, küldvén általa a fels. fejedelemnek levelet oly parancsolattal, hogy a válaszsza vissza

is jöjjön; melyre nézve, hogy hamarébb járhasson, azon 3 posta-lovat is visszaküldöttem általa, melyeket Máramarosból a szolgabíró adott.

Die 25. Ujabban látóul hozzám jött a török secretarius, beszélvén új hírül, hogy az eszteki tatároktól követ érkezett a szerdárhoz, a ki a svécziai királynak is levelet hozott oly tudósítással, hogy a moszkák ellen feltámadtak és 8 városukat meg is vették, lévén mindenestül 80 ezer kazánnal (azaz rézfazékkal), a kinek mindenikének legalább vagyon tiz, tizenkét embere.

Die 26. Jött hozzám két svékus tiszt, jelentvén, hogy mivel dimissiójok vagyon a királytól, által kívánnának velem jönni Magyarországba, a holott szolgálatot is készek volnának venni; kiknek egyebet nem feleltem, hanem hogy tudtára adom a fejedelemnek, de másként is bizonytalan vagyok: mehetek-e azon passuson vissza, a melyre jöttem? Másként Lengyelország felé kelletvén mennem: velem nem fognak járhatni a moszka hadakra való nézve, kik ott a szélekben kvártélyban vagynak.

Die 27. Általmenvén újokban a svécziai táborra, Langecron generálistól kérdezkedtem a válasz felől, a ki Miller nevű status-secretariusra, a ki egyszersmind a cancellariának directora, relegált, — hogy tőle meg fogom érteni a király akaratját; a mint is Ponyatovszky úr szállására menvén, midőn jelentettem volna, hogy szemben kívánok lenni Millerrel, érette küldött, mondván:

hogy úgyis kérte őtet, adná tudtára oda való jöveletemet, minthogy ösmérkedni kíván velem; a mint is Miller, mint a király fő komornyikja, Diben nevű, (a ki első követségem alkalmatosságával király asztalánál vendéglett), elérkezvén, sok ideig mindenféle discursusokat előforgattunk, és mivel Millerrel mások előtt beszélnem nem lehetett, a házból véle kimentem, jelentvén, hogy hozzá dirigáltattam; ki is midőn mondaná, hogy Langecron generalis által nem akarja a király folytatni a dolgot, újonnan kívánta érteni proposítiómat, kit hasonló formában, mint Langecronnak megjelentettem, kérvén, hogy a királytól választ szerezzen: hogy mivel credentiám nincs, maga admittál-é, vagy másnak parancsolja a követséget kijelentenem? Kit magára vállalván, visszamentem szállásomra.

Die 28. Béjelentette magát nálam két rab-asszony, kiket a tatárok ezelőtt 20 esztendővel hoztak el magokkal Magyarországból; egyike Aranyi Kata nevű, Kováts Andrásné Berettyó-Ujfaluból, Katona Jánost mondván Debreczenben atyjafijának, Dod Agánál; másika ugyanazon faluból Jákó Istvánné, egy tatár zászlótartónál, jelentvén, hogy ugyanonnan való nemes-asszony Fodor Ferenczné ide Benderhez közel egy faluban volna rab egy tatárnál, úgy Csonka Péter ötödmagával; reménykedvén szegények, hogy irjak Magyarországba felőlök, és szabadulásukat munkálódjam.

Die 29. Meglátogatván Gyömli agát, a kivel a magyarországi régi török véghelyekről volt leginkább discursusom, beszélvén azt is, hogy a portától nagy követség fog menni a muszkva czárhoz, oly üzenettel, (a mint sokan itélik) hogy a császár által akarja kísértetni Lengyelországon a svécziai királyt, s azért lássa, hogyha az hada ellen támad, ő fogja felbontani a frigyet, és magának tulajdonítsa, ha kénteleníttetik magát oltalmazni, kivált oly országon, a kivel neki örökös frigye van, és a kihez a czárnak semmi köze nincs.

Die 30. Látogatásomra jött a svéczia király Diben nevű komornyikja, kérvén, hogy ebédjére mennék; melyről midőn mentegetném magamat, jelentette azt is, hogy Miller secretarius is kívánt volna hozzám jönni, de munkáitól impediáltatván, azt üzente, hogy megvan a válasz a királytól.

Die 1. Decembris. Kitanulván a török secretariustól, hogy a tihájának kedve volna az ajándéknak elvételére, és hogy nem folyó aranyat, hanem azon nummismát kívánná: újonnan emberem által elküldöttem; kit nevetéssel vett, de egyszersmind panaszképen jelentette: miért kellett az ő híre nélkül először is a szerdárhoz küldeni? — Ezen nap kéredzkedett el tőlem Liszkay a Duna mellé Ismael nevű városba, bizonyos vásárlás kedvéért, melyen Magyarországbán valamely nyeresége lehessen; mely iránt kérését placidáltam is.

Die 2. X-bris. Által fordultam a svécziai táborba Miller secretariusához, ki által a királytól oly választ obtineáltam, hogy mivel már tudtára vagyon a fejedelemnek a királynak itt léte, és míg itt leszek, leveleket fog hozzám küldeni: halaszszam addig a propositiót, míglen a credentionális elérkezik, gondolván, hogy úgysis késedelmet szenvedhet a dolog; kire én is consensussal felelvén, előhoztam a királyhoz lött előbbeni két rendbéli követségemet s az által tett akkori propositióimat, jelentvén, hogy könnyű lett volna akkor a király által secundáltatni dolgainknak, a melyre úgy is köteles volna garantiájához képest, a régen tett szövetség szerint: mindazáltal excusálta a királyt az akkori conjuncturákhoz képest, melyek miatt jobb választ nem adhatott a bíztható várakozásnál; és ha Isten szerencsét adott volna a muszka ellen: láttuk volna hasznát a bízthatásnak. — A mellett előhozta Erdély országának statusát, jelentvén, hogy mi móddal praetendálhatják szabadságokat az erdélyiek, annyival inkább, hogy választhattanak fejedelmet magoknak, és az ausztriai ház is miképpen adhat arra consensust, holott ők a török alatt lévén magok szabadságával immár nem élhettek, azon just pedig, melyet a török birt, a megholt császárra a karloviczi béke által egészen transferálta; mely iránt hogy elméjét megvilágosítsam, miként folyt ab origine regiminis Erdély-országának dolga, előbeszéllettem: de kiváltképpen azzal capacitál-

tam, hogy visszajött Erdély-országának minden szabadsága akkor, a midőn a császár szövetséget kötött Apaffy Mihály fejedelemmel és a statusokkal a török ellen való hadakozásra; — a mint is kivervén a törököt, egész szabadsága restabiliáltatott, a melyet azután minden módon igyekezett elrontani, szövetségbeli hite ellen azt cselekedvén, hogy a törökkel ujonnan szövetséget vetett azok ellen, a kikkel először amazok ellen conföderált; és így a karloviczai békességen semmi igaz fundamentomot nem építhet; a mely declaratióval contentus is volt.

Die 3. X-bris. Látogatásomra jött egy török zászlótartó, ki magának feleségül vette egy rab-asszonyát, a ki Örvénden lakos Mészáros nevű embernek leánya volt, és a kit a tatárok, az urát mellőle levágván, rabúl hoztak egy esztendősi fiával együtt, kérvén azon, hogy ebédjére menjek, és egyszersmind új hírül mondván, hogy a tengeren túl lévő egy passa Akermanhoz avagy Neszter Fejérvárhoz érkezett 8 ezer emberrel.

Die 4. Az Arnolt passa látogatására mentem, ki is mintegy 18 esztendősi ifjú, és az atyja érdekre nézve nyerte el azon tiszteletet; tudakozódtam tőle Omér agának állapotjáról és dolgairól, kire felelvén jelentette, hogy maga helyett hagyta az országban, nem lehetvén a mostani táborozásra nézve hadát kibocsájtani; kiről midőn experbrálódtam volna, hogy sok biztatási után oly móddal megcsalta Omér aga a fejedelmet: men-

tegette magát, hogy oly szoros kötelességét nem tudta a fejedelemhez, azért is ha visszamégyen, azonnal elküldi, és ha megtudja a nándorfejevári szerdártól a portának a hadak fogadása iránt való conniventíáját, örömet fog szolgálni az iránt maga is.

Die 5. Jött hozzám a svécziai királynak azon kapitány-ember Priant nevü kurérja (a kiről felül vagyon már emlékezet), beszélvén okát elébb hozzám való nem jöhetésének, és egyszerűsmind dolgainak mostani udvarnál való folyását jelentvén.

Die 6. Jött hozzám azon pap-ember, a kit ennek előtte 4 esztendővel a fels. fejedelem Tatarországba küldött, ott egy Csobortsa nevű faluban lakos magyaroknak kívánságára, beszélvén sok kérdezkedések között eredetit azon magyarok ottlétinek, hogy t. i. minekutánna László király Várnánál megverettetett a törökök által, és azután csakhamar Magyar-Neszter-Fejérvár is (kit törökül Akermannak hívnak, és a Neszter partján a tenger mellett van építve), részekre esett: akkor maradtak el az ott való lakosokból, most jobbágysága alatt lévén magának a tatár khánnak, a ki őket aga által több, Butsákban levő jószágaival együtt kormányoztatja. — Ugyanakkor jött hozzám Mazeppának is egy tiszt-szolgája, kérvén, hogy magammal Magyarországra kivigyem.

Die 7. X-bris. Hozzám jöven Gyömli aga azon nándorfejevári törökkel (kiről már fellyebb

emlékezet vagyon), jelentette, hogy a svédziai király azt fogja elküldeni levelekkel Bécsbe, és onnan Franciaországba, és a mint a szerdártól értette, oly tenorral irt a német császárnak, hogy mivel kezes volt Augusztus király mellett: revocálja Lengyelországból, másként el fogja hinni, hogy az ő tanácsából vagyon a dolog. — Azonban más több dolgokról diskurálván, csaknem egész éjfélig nálam vendégeskedtek.

Die 8. A fels. fejedelemnek levelet irtam, a hallott dolgokat tudtára adván; a mint is ugyanakkor értettem, hogy a svédziai király azelőtt való napokban elküldvén egynehány száz lengyelekből s kozákokból álló portát a moszka birodalombéli szélekre: oda való egy gubernátort többekkel együtt rabul elhozatott, mely iránt indignálódván a szerdár, hogy a békesség rontására híre nélkül cselekedte, kívánta, hogy adja kezéhez visszabocsájtásra; de a király allegálván, hogy ha a moszkának szabad volt Moldvába a török birodalomba bejönni, és az ő hadaiban megfogdosni, ő neki is meg lehetett ezt cselekedni a török birodalomból; melyet mind ekkoráig vissza nem adott.

Die 9. Meghallván, hogy a szerdár sokad magával kiment sétálni vadászat kedvéért, és egyzersmind gondolván, hogy ígérete szerint Ponyatovszky és Venerovszki urak is ott lesznek: magam is kimentem a mezőre, de azok ott nem lévén, ugyancsak a szerdár köszöntésére nézve

hozzáadtam magamat a törökökhöz, és a bajram alkalmatosságával illendő lévén idvezlenem, azt véghez vittem, biztatván ő is discursusi közt válaszonnak a portáról való hamar eljövéséről. — Ugyanezen nap említett török rab-asszony (ki a mint mondja, kéntelenségből, ura parancsolatjára, török vallásra állott) kérésére vacsorára elmentem, minden kérése az lévén nálam, hogy levelét Magyarországból atyjafiainak adattassam még.

Die 10. Érkezett hozzám Magyarországból gróf Turnó secretáriusa levelekkel, a ki odahazalétemmel jött vala ki urától Velenczéből, az ott folyt dolgoknak relatiójával, hozván egyszersmind ide levelet a svécziai királynak a francia generálistól de Saleurtól; kivel az napot véle való discursusokkal és kivált a velencei respublicának státusáról való kérdezősködésekben töltöttem el.

Die 11. Semmi dolgom nem lévén, multság kedvéért a ferdőházhoz mentem, éppen oly időben, a midőn a szerdár is közellevő mecsetbe ment.

Die 12. A svécziai király secretáriusa hozzám küldött egy cancellistát oly üzenettel, hogy informáljam azon Magyarországból jött francia felől, és kivált arról: merhesse-e a király leveleit kezére bízni? E mellett tudtomra adta, hogy nagy híre vagyon, mintha a király mellett levő kozákokat a fejedelem számára kívánnám megfogadni, a mely mivel még nincs a király hírével, kér

azon, csillapítsam le azt a hírt. — Én az első felől informáltam, assecurálván, hogy azon francziára bizandó levelek el nem fognak veszni, kivált ha az Velenczében levő Pomponi nevű franczia követnek recommendáltatnak; — a más rendbeli dolog iránt pedig rövideden feleltem, hogy mivel arra parancsolatom sincs, annyival inkább cselekedetem.

Die 13. Látogatásomra jött a zaproszki kozákoknak generálisa (kit ők Kossovinak hívnak, kibeszélvén a moszka birodalom alatt való nyomorgattatásokat, a mely miatt a svécziai királyhoz kéntelenítették csatolni magokat, a mint-hogy a szerencsétlen harcz után is egészen kéntelenítették kijönni és most a király mellett circiter 5 ezeren vagynak; a többi penig, úgymint 15 ezerig való, Krimben recipiálta magát a tatár chám protectiója alá. — Ettől tanultam meg a zaproszki kozákoknak dolgokat, hogy az egész Ukrajnya Chellymiczky nevű hetmanjok idejében szabadította ki magát a lengyelek jobbágysága alól, a mely alkalmatossággal lett az ő eredetek is, a kik a Nepper vizét szokták őrzeni a török birodalom ellen, és ugyan mellette laknak, minden feleség vagy más asszonyi-állat nélkül; kiknek főbb városa Sies, a hol hetmanjok is resideálni szokott.

Die 14. Elkészülvén Turnó embere, kért azon, hogy mivel a szerdár nem akar nekie passust adni és postát, hanemha én interponálom maga-

mat, — jöllehet már tudtam, hogy hasonlót sollicitált a svécziai secretáriusnál, és az én reám relegálta: mindazáltal elkövettem, és bizonyoságot tevén róla, mindakettőt megnyertem a szerdártól; ő pedig (a kinek semmi egyéb nem kellett, és positive való parancsolatja sem volt az ide való jövetelre) minden búcsúzás nélkül tőlem elment.

Die 15. Az Arnolt passa látogatásomra jött, kérdezkedvén holmiról és kivált a magyar czeremoniáról: mivel szokták időközben vendégeket kínálni, ha egymást látogatják? Melyről informálván, midőn másokra bort köszöntöttem, és ötöt (minthogy a borital nem szokások) elkerülték, aztán csakhamar elment, és későn vehettem észre, hogy maga is ivott volna, a minthogy azután el is küldött borért hozzám. — Azon alkalmatossággal volt nálam felyül említett Veneróvszky is, a ki a kozákok Mazeppa nevű hetmanjának (a ki a svécziai királyhoz állván, és ide szakadván, ugyanitt meg is holt) nénjétől való, ugyan reámaradván minden elhozott kincse.

(Vége.)

F Ü G G E L É K

a 16. és 22. darabokhoz.

Szent Bernárd doktor éneke, eredetiben.

(Összehasonlítás végett. A 16. ének szabad átdolgozása,
22. ének pedig valóságos fordítása ennek.)

JESU DULCIS MEMORIA.

1. Jesu dulcis memoria, Dans vera cordi
gaudia: Sed super mel et omnia Ejus dulcis
præsentia.

2. Nil canitur suavius, Nil auditur jucundius,
Nil cogitatur dulcius, Quam Jesus dei filius.

3. Jesu spes pœnitentibus, Quam pius es
petentibus! Quam bonus te quærentibus! Sed
quid invenientibus?

4. Jesu dulcedo cordium, Fons vivus, lumen
mentium, Excedens omne gaudium, Et omne
desiderium.

5. Neclingua valet dicere, Neclittera exprimere:
Expertus potest credere, Quid sit Jesum diligere.

6. Jesum quæram in lectulo, Clauso cordis
cubiculo: Privatim et in publico Quæram amore
sedulo.

7. Cum Maria diluculo Jesum quæram in
tumulo, Clamoris cordis quærulo, Mente quæ-
ram, non oculo.

8. Tumbam perfundam fletibus, Locum re-
plens gemitibus; Jesu provolver pedibus, Strictis
haerens amplexibus.

9. Jesu rex admirabilis, Et triumphator no-
bilis, Dulcedo ineffabilis, Totus desiderabilis.

10. Mane nobiscum, Domine, Et nos illustra
lumine Pulsa mentis caligine, Mundum replens
dulcedine.

11. Quando cor nostrum visitas, Tunc lucet ei
veritas, Mundi vilescit vanitas Et intus fervet
caritas.

12. Amor Jesu dulcissimus Et vero suavis-
simus, Plus millies gratissimus Quam dicere
sufficimus.

13. Hoc probat ejus passio, Hoc sanguinis
effusio, Per quam nobis redemptio Datur et
Dei visio.

14. Jesum omnes agnoscite, Amorem eius
poscite, Jesum ardentes quærite, Quaerendo in-
ardescite.

15. Sic amantem diligite, Amoris vicem reddite,
In hunc odorem currite, Et vota votis reddite.

16. Jesus auctor clementiæ, Totius spes laeti-
tiæ, Dulcoris fons et gratiæ, Veræ cordis deliciæ.

17. Jesu mi bone, sentiam Amoris tui copiam,
Da mihi per præsentiam Tuam videre gloriam.

18. Quum digne loqui nequeam De te, tamen

ne sileam: Amor facit, ut audeam Cum de te solum gaudeam.

19. Tua, Jesu, dilectio, Grata mentis refectio, Replens sine fastidio Dans famem desiderio.

20. Qui te gustant esuriunt: Qui bibunt, adhuc sitiunt: Desiderare nesciunt Nisi Jesum, quem diligunt.

21. Quem tuus amor ebriat, Novit quid Jesus sapiat, Quam felix est, quem satiat. Non est ultra, quod cupiat.

22. Jesu, decus Angelicum, In aure dulce canticum, In ore mel mirificum, In corde nectar coelicum.

23. Desidero te millies, Mi Jesu, quando venies? Me laetum quando facies? Me de te quando saties?

24. Amor tuus continuus Mihi languor assiduus, Mihi fructus mellifluus Est et vitae perpetuus.

25. Jesu, summa benignitas, Mira cordis jucunditas, Incomprehensa bonitas, Tua me stringat caritas.

26. Bonum mihi diligere Jesum, nil ultra quærere, Mihi prorsus deficere, Ut illi queam vivere.

27. O Jesu mi dulcissime, Spes suspirantis animæ, Te quærunt piæ lacrymæ Te clamor mentis intimæ.

28. Quocumque loco fuero, Mecum Jesum desidero: Quam lætus, cum invenero! Quam felix, cum tenuero!

29. Tunc amplexus, tunc oscula Quæ vincunt mellis pocula, Tunc Felix Christi copula, Sed in his parva morula.

30. Jam quod quæsiui, video: Quod concupivi, teneo: Amore Jesu languéo, Et corde totus ardeo.

31. Jesus cum sic diligitur, Hic amor non exstinguitur: Non tepescit, nec moritur: Plus crescit et accenditur.

32. Hic amor ardet jugiter, Dulcescit mirabiliter, Sapit delectabiliter, Delectat et feliciter.

33. Hic amor missus cœlitus Hæret mihi medullitus, Mentem incendit penitus, Hoc delectatur spiritus.

34. O beatum incendium Et ardens desiderium! O dulce refrigerium, Amare Dei Filium!

35. Jesu, flos matris virginis, Amor nostræ dulcedinis, Tibi laus, honor numinis, Regnum beatitudinis.

36. Veni, veni, Rex optime, Pater immensæ gloriæ, Affulge menti clarius Jam expectatus sæpius.

37. Jesu sole serenior, Et balsamo suavior, Omni dulcore dulcior, Præ cunctis amabilior.

38. Cujus gustus sic afficit, Cujus odor sic reficit, In quo mea mens deficit, Solus amanti sufficit.

39. Tu mentis delectatio, Amoris consummatio; Tu mea gloriatio, Jesu mundi salvatio.

40. Mi dilecte revertere, Consors paternæ

dexteræ: Hostem vicisti prospere, Jam cæli regno fruire.

41. Sequar te, quoquo ieris, Mihi tolli non poteris, Cum meum cor abstuleris, Jesu, laus nostri generis.

42. Coeli cives occurrite, Portas vestras attolite, Triumphatori dicite: Ave Jesu, Rex inclyte.

43. Rex virtutum, rex gloriæ, Rex insignis victoriæ, Jesu largitor veniæ, Honor cœlestis patriæ.

44. Tu fons misericordiae, Tu verae lumen patriæ. Pelle nubem tristitiæ, Dans nobis lucem gloriæ.

45. Te coeli chorus prædicat, Et tuas laudes replicat: Jesus orbem lætificat, Et nos Deo pacificat.

46. Jesus in pace imperat, Quæ omnem sensum superat, Hanc mea mens desiderat, Et ea frui properat.

47. Jesus ad patrem rediit, Coeleste regnum subiit: Cor meum a me transiit, Post Jesum simul abiit.

48. Quem prosequamur laudibus, Votis, hymnis et precibus; ut nos donet coelestibus, Cum ipso frui sedibus. Amen.

,
e.
i-
e.
n,
m.
en

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
Előszó --- --- --- --- --- --- --- ---	3
Ráday Pál életrajza --- --- --- --- ---	7
Ráday Pál művei. Az Istenes Énekek ---	48
Ráday Pál életrajza, ismertetői --- ---	72

*A Lelki Hódoláshoz alkalmaztatott Istenes új
énekek :*

1. Az igaz Istennek imádásáról --- --- ---	79
2. Az igaz hitről --- --- --- --- ---	81
3. A reménységről --- --- --- --- ---	84
4. A szeretetről --- --- --- --- ---	88
5. Az isteni félelemről --- --- --- --- ---	91
6. Az embernek maga megtagadásáról és har- czáról --- --- --- --- --- --- ---	94
7. A kereszttviselésről és a békeséges tűrésről	98
8. Az Istenre való támaszkodásról --- ---	100
9. Az hálá-adatosságról --- --- --- ---	103
10. A bűnbocsánatért való töredelmességről	106

	Lap
11. Más azonról --- --- --- --- ---	115
12. Az halálra való készülgetésről --- ---	118
13. Az Istennek dicsőítéséről és dicséretiről ---	121
14. Az Atya-Istennek dicséretiről --- ---	122
15. A Fiú-Istennek dicséretiről --- --- ---	124
16. Más azonról, mely a Bernard doktor éne- kéhez alkalmaztatott --- --- --- ---	126
17. A Szent-Lélek Istennek dicséretéről ---	133
18. Reggeli ének --- --- --- --- ---	135
19. Estvéli ének --- --- --- --- ---	138
20. Igen szép dicséret a Jézus Krisztus nevérol	142
21. Ugyan a Jézus nevérol szép dicséret ---	146
22. Bernárd doktor éneke a Jézus nevérol ---	149

Egyéb versek a Lelki Hódolásban :

I. Oh áldandó Szentháromság!...A XII. adóhoz	158
II. A XIII. lelki adóhoz tartozandó, a szüntelen való Fohászkodás --- --- --- ---	161
III. ... Dervas János eczetéről ---	163
...ban az előbbihez ---	172
...bihez --- --- --- ---	173
... előbbihez --- --- ---	—
... --- --- --- ---	175
...isomnak Diáriuma. ---	185
... énekekhez : Sz. Bernard	
Jesu dulcis memoria.)	209

